

วารสารวิชาการ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Rajabhat Law Journal

ISSN (Print): 3056-9079

ISSN (Online): 3056-9087

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567 vol. 12 no. 21 January - June 2024

บทความวิชาการ

- มาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับ
สถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ ชัยญานุช กาญจนประเสริฐ
- ร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ... ศึกษากรณีผู้ได้รับ
ใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง ทัชชกร มหาแสง และ เจียมจิต สุวรรณน้อย
- การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม
ในประเทศไทย พิชณุ โฉมงาม
- แนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ
และพิธีกรรมงานศพในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้
กระบวนการทางกฎหมายในประเทศไทย อูษา เพียรทวีกิจ

บทความวิจัย

- การศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของ
พุทธศาสนา ดิเรก ควรสมาคม
- ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง
บุญทริกา โอทกานนท์
- การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะ
บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า
ตามกฎหมาย สุนิสา หาบสา
- ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน
พ.ศ. 2541 อนุรัตน์ พรหมฤทธิ์, ตรีนตร สาระพงษ์
และ เขาวณิ ผิวจันทร์

คำพิพากษาฎีกา 5734/2561

คนของพระราชา ข้าของแผ่นดิน
ขอเป็นข้าราชการพระบาททุกชาติไป

แหล่งที่มา: ภาพจากงานประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พระบรมราโชบายด้านการศึกษา ๔ ประการ
ของ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ
มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม
บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐

๑. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง
๓. มีงานทำ มีอาชีพสุจริต

๒. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม
๔. เป็นพลเมืองดี

นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ผู้บันทึก

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

เจ้าของ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นฐานเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกฎหมาย และด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสู่สาธารณชนอย่างเป็นรูปธรรม
2. เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความร่วมมือทางด้านกฎหมาย และด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

สาขาที่รับตีพิมพ์

1. สาขาวิชานิติศาสตร์
2. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

กำหนดการตีพิมพ์

ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ข้อตกลง

- บทความได้รับการตรวจทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน เป็นอย่างน้อย ก่อนลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- การตรวจทางวิชาการจะปกปิดชื่อระหว่างกัน กล่าวคือ ผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบชื่อผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความจะไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double-blind Peer Review)
- ความเห็นใด ๆ ของผู้เขียนบทความ กองบรรณาธิการไม่มีข้อผูกพันด้วย และผู้เขียนบทความจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากบทความ
- กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนสมบูรณ์
- บทความที่เสนอเพื่อตีพิมพ์จะต้องไม่เคยถูกตีพิมพ์เผยแพร่ หรือพิมพ์ซ้ำ หรือพิมพ์ซ้ำซ้อน หรืออยู่ในระหว่างกระบวนการพิจารณาเพื่อลงตีพิมพ์ของวารสารอื่นใด
- บทความที่อยู่ในกระบวนการของวารสารจะเป็นไปตามจริยธรรม จรรยาบรรณ และมาตรฐานของการจัดการวารสาร

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.นิโรธรี จุลเหลา

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์จันตรี สิ้นศุภฤกษ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช สำราญจิตต์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ธีระ สิงห์พันธุ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์อมรรัตน์ อริยะชัยประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย วรรณเลิศสกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทริรักษ์ โล่ห์พัฒนานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ดร.นัทธี จิตสว่าง	สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย
นายกิตติพัฒน์ เดชะพหล	กรมราชทัณฑ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัยพร พรพงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลอพร ศุภสร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
อาจารย์ ดร.ไวภูณัฐ ครองยุทธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
อาจารย์มานัส สมสวย	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

กองบริหารงานวารสาร

นายชวนากร โพธิมงคล
นางสาวธนพร มั่นธรรมกุล

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้จัดตีพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสู่สาธารณชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยในฉบับนี้ ได้ก้าวเข้าสู่ปีที่ 12 ฉบับที่ มกราคม-มิถุนายน 2567 ซึ่งบทความทุกเรื่องที่ได้รับ การตีพิมพ์เผยแพร่นั้น ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในสาขาวิชา ทั้งนี้ เพื่อผลิตและเผยแพร่ ผลงานทางวิชาการให้เปี่ยมไปด้วยคุณภาพ สร้างนวัตกรรมและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ เพื่อสามารถนำไปปรับใช้ ต่อการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทันต่อสังคมในยุคปัจจุบัน

กองบรรณาธิการ วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน ทั้งนี้ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ส่งบทความ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมทำให้กระบวนการพิจารณาตีพิมพ์บทความสำเร็จได้ด้วยดี จินนามาสู่วารสารวิชาการฉบับ สมบูรณ์ที่มีคุณค่าทางด้านกฎหมาย จนก่อการเผยแพร่องค์ความรู้ในรูปแบบของวารสารที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

อาจารย์ ดร.นิโรธรี จุลเหลา

บรรณาธิการ

บทความวิชาการ

- มาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วม
เป็นกรณีพิเศษ
Measures to Collect Taxes from People need the Assist for Specific Flood
Situations
ชญานุช กาญจนประเสริฐ
Chanyanuch Kanjanaprasert..... 1
- ร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ศึกษากรณีผู้ได้รับใบอนุญาต
ประกอบกิจการขนส่งทางราง
Draft of the Rail Transport Act B.E. The Case Study of Licensee to
Operate Rail Transport Business
ทัชชกร มหาเถลง และ เจียมจิต สุวรรณน้อย
Thatchaporn Mahathalang and Cheamchit Suwannoi..... 11
- การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย
Analysis of Procedural Problems in Environmental Cases in Thailand
พิษณุ โหมงาม
Bhisanu Chomngam..... 21
- แนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ และพิธีกรรม
งานศพในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการทางกฎหมายใน
ประเทศไทย
The Alternative Practices of Urban Living People on Body and
Funeral Ceremony in the Environmental Arrangement Methods
Under Thai Laws and Regulations
อุษา เพียรทวีกิจ
Ausar Peantaweekit..... 33

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิจัย	หน้า
• การศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา A Study of the Foundational Concepts in Thai Law and the Influence of Buddhism ดิเรก ควรสมาคม Direk Kounsamakom.....	43
• ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง Legal Problems about Legal Status of Traveler's Cheques บุญทริกา โอทกานนท์ Boonthariga Otaganonta.....	57
• การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย Geographical Indication Registration to Increase the Value of Patae Ban Klongprasong, Muengkrabi, Krabi สุนิสา หาบสา Sunisa Habsa.....	69
• ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 Problem Scheduling Regular Working Time According to the Labor Protection Act B.E. 2541 อนูรัตน์ พรหมฤทธิ์, ตรีนตร สาระพงษ์ และ ชาวณีย์ ผิวจันทร์ Anurat Promrit, Treeneat Sarapong and Chaowanee Phiewjun.....	81
คำพิพากษาศาลฎีกา • คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5734/2561.....	94

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
คำแนะนำสำหรับการเขียนบทความ.....	95
การส่งบทความ.....	118
ขั้นตอนการตีพิมพ์.....	119
แบบเสนอต้นฉบับเพื่อลงตีพิมพ์.....	120
จริยธรรมในการตีพิมพ์.....	121

มาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือ
สำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ
Measures to Collect Taxes from People need the Assist
for Specific Flood Situations

ชัญญานุช กาญจนประเสริฐ¹
บริษัท ลีทิล ยูนิค จำกัด
112/64 แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: chanyanuchkanj@gmail.com

Chanyanuch Kanjanaprasert²
Legal Unit Co., Ltd.
112/64 Lam Pla Thio, Lat Krabang, Bangkok 10520, Thailand
Email: chanyanuchkanj@gmail.com

Received: December 26, 2023 Revised: March 30, 2024 Accepted: April 8, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรการเกี่ยวกับการยกเว้นทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วม และมาตรการการลดหย่อนทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วม และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเมืองเป็นกรณีพิเศษ

จากการศึกษาพบว่า หลายประเทศทั่วโลก ซึ่งรวมถึงประเทศไทย ประสบปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยที่ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่ ได้แก่ อุทกภัยหรือปัญหาน้ำท่วม อัคคีภัย ตลอดจนวาตภัย ซึ่งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้กล่าวไว้ในรายงานผลกระทบการปรับตัว และความเปราะบางจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศว่าเมืองกรุงเทพมหานครของประเทศไทยนั้นเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยจึงมีนโยบายและโครงการหลายประการที่เสนอหรือจัดทำขึ้นเพื่อคุ้มครองพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นการเฉพาะเจาะจง อาทิ โครงการก่อสร้างแนวป้องกันน้ำท่วมริมแม่น้ำเจ้าพระยา โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เขตบางขุนเทียนกรุงเทพมหานครและศูนย์สำรวจและเฝ้าระวังชายฝั่ง โครงการ

¹ ผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายสัญญา.

² Assistant Contract Manager.

จ้างที่ปรึกษาสำรวจจัดทำแผนหลักและออกแบบระบบป้องกันน้ำท่วมและระบบ ระบายระบายน้ำพื้นที่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครนอกแนวคันกั้นน้ำพระราชดำริ ฯลฯ ซึ่งใช้งบประมาณค่อนข้างสูง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการจัดสรรงบประมาณและการเรียกเก็บภาษีแก่คนในพื้นที่หรือเมืองอื่น ๆ ตลอดจนการทำให้กรุงเทพมหานครมีความชอบธรรมในการใช้งบประมาณ ผู้เขียนจึงเขียนบทความวิชาการฉบับนี้ขึ้น เพื่อมุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงมาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นแนวทางการจัดหารายได้ของรัฐเพื่อใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา น้ำท่วมเมืองกรุงเทพมหานครโดยตรง

คำสำคัญ: ภาษี; ความช่วยเหลือ; น้ำท่วม

Abstract

The purpose of this article is to study the measures regarding tax exemptions related to flood situations and tax relief measures related to flood situations and recommending solutions to the problem of collecting taxes from people who need assistance for the city is special flooding situation.

The study found that many countries around the world which includes Thailand are facing natural disasters. The majority of disasters that occur in Thailand include floods or flooding problems, fires and storms. The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) stated in its report, Climate Change: Impacts, Adaptation and Vulnerability, that the Bangkok, Thailand is one of the areas that shall be Impacted from flooding problems due to the raising of sea level. At present, Thailand has several policies and projects that have been proposed or build to protect the Bangkok area as specific, such as the construct flood prevention line along the Chao Phraya River project, the prevent and solve coastal erosion problems in Bang Khun Thian, Bangkok project and the project of coastal survey and monitoring center in order to drain water's eastern side of Bangkok, outside the royal initiative dike, by hiring the consultant to survey and prepare the master plan and design flood prevention system etc., which usage a relatively high budget. To ensure fairness of allocating the budget and taxes collecting to people in other areas or cities, as well as making Bangkok fair in using the budget. The author wrote this academic article to focus on studying and analyzing the measures to collect taxes from people who need the assist for specific flood situations. In order to usage as the guideline of government revenue raising to directly prevent and solve flooding problems in Bangkok.

Keywords: Tax; Assist; Flood

1. บทนำ

ปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งรวมถึงประเทศไทยประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยปัญหาดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านอุณหภูมิ สภาพอากาศ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลต่าง ๆ ทั่วโลก อาทิ สหรัฐอเมริกาได้รับผลกระทบจากอุณหภูมิที่สูงขึ้น ประเทศญี่ปุ่นได้รับผลกระทบจากคลื่นความร้อน ประเทศเนเธอร์แลนด์ได้รับผลกระทบจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ฯลฯ สำหรับประเทศไทยนั้น ได้รับผลกระทบจากปริมาณน้ำฝน ความร้อน และความแห้งแล้งที่หนักและยาวนานขึ้น รวมถึงได้รับผลกระทบจากระดับน้ำทะเล เนื่องจากเป็นประเทศที่มีชายแดนติดกับทะเล ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยที่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change) ได้กล่าวไว้ในรายงานผลกระทบ การปรับตัว และความเปราะบางจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change: Impacts, Adaptation and Vulnerability) ว่าเมืองกรุงเทพมหานครของประเทศไทยนั้นเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล³

สถานการณ์น้ำท่วมเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นปัญหาที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวง ตลอดจนมีการก่อสร้างต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ราชการ ห้างสรรพสินค้า ที่อยู่อาศัย ตลอดจนทางคมนาคมทางไฟฟ้า ถนน ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงมุ่งให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนองนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ ที่จะจัดทำขึ้นในกรุงเทพมหานครเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา น้ำท่วม โดยมีรายละเอียดโครงการและงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร ได้แก่

1) โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษกีดขวางการกักเก็บน้ำฝนตามแนวถนนสายพิเศษกรุงเทพมหานครและศูนย์สำรวจและเฝ้าระวังชายฝั่ง ต่อเนื่อง พ.ศ. 2567 - 2569 รวม 1,520.000 ล้านบาท, 2) โครงการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมระบบระบายน้ำเสียคลองแสนแสบจากบริเวณประตูระบายน้ำมีนบุรี ถึงบริเวณประตูระบายน้ำหนองจอก ต่อเนื่อง พ.ศ. 2567 - 2571 รวม 1,799.900 ล้านบาท, 3) โครงการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก บริเวณสมอเฒ่าด้านหลังคลองบางไผ่ จากบริเวณคลองพระยาราชมนตรี ถึงบริเวณสุดเขต กทม. ต่อเนื่อง พ.ศ. 2567 - 2570 รวม 1,028,300 ล้านบาท, 4) โครงการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมทางเดินคลองภาษีเจริญ ระยะที่ 2 จากบริเวณคลองพระยาราชมนตรีถึงบริเวณซอยเพชรเกษม 63 วัดทองนึ่ม ต่อเนื่อง พ.ศ. 2567 - 2569 รวม 869.200 ล้านบาท, 5) โครงการก่อสร้างอุโมงค์ระบายน้ำใต้คลองเปรมประชากร จากคลองบางบัวลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ต่อเนื่อง พ.ศ. 2567 - 2569

³ Intergovernmental Panel on Climate Change, "Cities and Settlements by the Sea Supplementary Material," last modified July 28, 2022, accessed February 1, 2024, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_CCP2_SM.pdf/

รวม 2,370.000 ล้านบาท และ 7) โครงการปรับปรุงเชื่อมคลองบางนา จากคลองเคล็ดถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อเนื่อง พ.ศ. 2567 - 2569 รวม 1,981.500 ล้านบาท⁴ จากโครงการและงบประมาณข้างต้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยใช้งบประมาณค่อนข้างสูงในการป้องกันและแก้ไขน้ำท่วมเมืองกรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการเรียกเก็บภาษี ตลอดจนการบริหารจัดการภาษีให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกพื้นที่ของประเทศไทย ไม่ได้จำกัดเพื่อบำรุงหรือพัฒนาเฉพาะกรุงเทพมหานครเท่านั้น จึงสมควรที่จะมีมาตรการทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ ผ่านการเรียกเก็บภาษีโดยใช้หลักพื้นที่แก่ผู้ถืออาศัยและผู้ประกอบการในกรุงเทพมหานครเป็นการเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและเป็นธรรมในการจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

2. มาตรการทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วม

จากการศึกษาเรื่องมาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ มีมาตรการทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วมดังต่อไปนี้

2.1 มาตรการการยกเว้นทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วม

2.1.1 ยกเว้นภาษีเงินได้และภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับเงินได้ ทรัพย์สิน หรือสินค้าที่บริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัยหรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้น ภาษีเงินได้และภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับเงินได้ ทรัพย์สิน หรือสินค้าที่บริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัยหรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทย มีเจตนารมณ์เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและ นิติบุคคล ตลอดจนยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ได้แก่ 1) ยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเท่าจำนวนเงินที่บริจาคให้กับ ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัยหรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป แต่ต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของเงินได้พึงประเมินหลังจากหักค่าใช้จ่ายและหักลดหย่อน, 2) ยกเว้นภาษี เงินได้นิติบุคคลเท่าจำนวนเงินหรือราคาทรัพย์สินที่บริจาคให้กับผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัยหรือ ภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป แต่เมื่อรวมกับรายจ่าย เพื่อการกุศลสาธารณะหรือเพื่อการสาธารณประโยชน์แล้ว ต้องไม่เกินร้อยละ 2 ของกำไรสุทธิ และ 3) ยกเว้น ภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าที่ผู้ประกอบการนำไปบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือ ภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป และ 3) ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับสินค้าที่ผู้ประกอบการนำไปบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่น ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป⁵

⁴ สำนักงานยุทธศาสตร์และประเมินผล, “แผนปฏิบัติการกรุงเทพมหานคร ประจำปี 2567,” แก๊ซครั้งล่าสุด 2565, สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2566, https://www.webportal.bangkok.go.th/public/user_files_editor/130/BMAPlan/BMA_Plan_67%20%20.pdf/

⁵ กรมสรรพากร, “ประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้และภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับเงินได้ ทรัพย์สิน หรือสินค้าที่บริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัยหรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป,” 3 ตุลาคม 2554.

2.1.2 ยกเว้นภาษีเงินได้ของผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ ฉบับที่ 206 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้ของผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป โดยมีบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือนิติบุคคลอื่นเป็นตัวแทนรับเงิน ทรัพย์สิน หรือสินค้าที่บริจาค เพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยนั้น มีเจตนารมณ์เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้ของผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป ได้แก่ 1) ยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่บุคคลธรรมดาและบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ซึ่งเป็นผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตามจำนวนเงินที่ได้รับชดเชยจากรัฐบาล และ 2) ยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่บุคคลธรรมดาและบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ซึ่งเป็นผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตามจำนวนเงินหรือราคาทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคหรือช่วยเหลือเพื่อชดเชยความเสียหายที่ได้รับนอกเหนือจากที่ได้รับจากรัฐบาล ซึ่งไม่เกินมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น⁶

2.1.3 ยกเว้นภาษีเงินได้ สำหรับเงินได้ที่ได้รับจากรัฐบาล เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่น

ประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ ฉบับที่ 248 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้ สำหรับเงินได้ที่ได้รับจากรัฐบาล เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่น มีเจตนารมณ์เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้ยกเว้นภาษีเงินได้ สำหรับเงินได้เท่าจำนวนเงินที่ได้รับจากรัฐบาล เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่อาจเกิดขึ้นในประเทศไทยนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 อันมีลักษณะถาวร โดยทรัพย์สินดังกล่าวต้องมีอายุการใช้งานเกินกว่า 1 ปี⁷

2.1.4 ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้ที่ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้น

ประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ ฉบับที่ 207 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้ที่ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้น ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป มีเจตนารมณ์เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับผู้มีเงินได้ตามมาตรา 40 (5) (6) (7) หรือ (8) แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป⁸

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ กรมสรรพากร, “ประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ (ฉบับที่ 248) เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้ สำหรับเงินได้ที่ได้รับจากรัฐบาล เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่น,” 10 กรกฎาคม 2567.

⁸ กรมสรรพากร, “ประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ (ฉบับที่ 207) เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เพื่อการยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้ที่ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้น ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป,” 12 ตุลาคม 2554.

2.1.5 พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร

1) พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร ฉบับที่ 527 พ.ศ. 2554 ตราขึ้นโดยอำนาจตามมาตรา 3 (1) แห่งประมวลรัษฎากร มีเจตนารมณ์เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่ผู้ประกอบการ ว่าง่าย อัดคีย์ หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป รายละเอียดดังที่กล่าวมาในข้างต้น รวมถึงยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลสำหรับเงินได้ที่เป็ค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัย เฉพาะส่วนที่เกินมูลค่าต้นทุนของทรัพย์สินที่หลีกเลี่ยงการหักค่าสึกหรอและค่าเสื่อมราคา⁹

2) พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร ฉบับที่ 548 พ.ศ. 2555 พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ ตราขึ้นโดยอำนาจตามมาตรา 3 (1) แห่งประมวลรัษฎากร มีเจตนารมณ์เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์แก่ลูกหนี้ที่ประสบอุทกภัยของสถาบันการเงินที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) ลูกหนี้ที่ได้รับจากการปลดหนี้ของสถาบันการเงินหรือเจ้าหนี้อื่นจากการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ตามหลักเกณฑ์การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด และได้ทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555, 2) ลูกหนี้ที่ได้รับจากการโอนทรัพย์สิน การขายสินค้าหรือการให้บริการ และสำหรับการกระทำตราสารอันเนื่องมาจากการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของสถาบันการเงินหรือเจ้าหนี้อื่นที่ได้กระทำในระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 และ 3) ลูกหนี้ที่ได้โอนอสังหาริมทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้อื่นที่มีใช้สถาบันการเงินเพื่อจำนองเป็นประกันหนี้ของสถาบันการเงิน และลูกหนี้ดังกล่าวต้องที่นำเงินได้นั้นไปชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ที่เป็นสถาบันการเงิน ซึ่งได้ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างหนี้และทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555¹⁰

3) พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร ฉบับที่ 570 พ.ศ. 2556 พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ ตราขึ้นโดยอำนาจตามมาตรา 3 (1) แห่งประมวลรัษฎากร มีเจตนารมณ์เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่ผู้ประกอบการ ว่าง่าย อัดคีย์ หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป รายละเอียดดังที่กล่าวมาในข้างต้น รวมถึงยกเว้นไม่ให้ผู้มีเงินได้นำมูลค่าต้นทุนของทรัพย์สินที่ได้ทำขึ้นเพื่อป้องกันอุทกภัย ว่าง่ายอัดคีย์ หรือภัยธรรมชาติอื่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยอันมีลักษณะถาวร กล่าวคือ ที่มีอายุการใช้งานเกินกว่า 1 ปีขึ้นไป ไปรวมเป็นมูลค่าต้นทุนของทรัพย์สินเพื่อหักค่าสึกหรอและค่าเสื่อมราคาของทรัพย์สิน ตามจำนวนเงินได้ที่ได้รับจากรัฐบาล¹¹

⁹ พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 527) พ.ศ. 2554, มาตรา 3 – 6, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 128 ตอนที่ 46 (9 มิถุนายน 2554): 53-55.

¹⁰ พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 548) พ.ศ. 2555, มาตรา 3 – 9, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 129 ตอนที่ 103 ก (31 ตุลาคม 2555): 103-105.

¹¹ พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 570) พ.ศ. 2556, มาตรา 3 – 4, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 130 ตอนที่ 123 ก (23 ธันวาคม 2556): 47.

2.2 มาตรการการลดหย่อนทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วม

จากการศึกษาเรื่อง มาตรการการลดหย่อนทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วม ผู้เขียนสามารถอธิบายมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการลดหย่อนภาษี ดังต่อไปนี้

2.2.1 บุคคลธรรมดาที่บริจาคเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ระหว่างวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2560 สามารถนำจำนวนเงินดังกล่าวไปหักลดหย่อนในการคำนวณเสียภาษีเงินได้ บุคคลธรรมดาได้ 1.5 เท่า แต่เมื่อรวมกับเงินบริจาคอื่นแล้วต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของเงินได้พึงประเมินหลังหักค่าใช้จ่ายและหักค่าลดหย่อน¹²

2.2.2 ผู้มีเงินได้สามารถใช้สิทธิหักลดหย่อนภาษีจากค่าใช้จ่ายที่ใช้เป็นค่าซ่อมแซมหรือค่าวัสดุอุปกรณ์ในการซ่อมแซมอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นอาคารหรือที่อยู่ในเขตอาคาร หอสมุด หรือทรัพย์สินที่มีการประกอบติดตั้งติดกับตัวอาคาร ในเขตอาคาร หรือหอสมุด ซึ่งได้รับความเสียหายจากเหตุอุทกภัยที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2559 - 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 และวันที่ 5 กรกฎาคม - 31 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ตามจำนวนที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 100,000 บาท¹³

2.2.3 ผู้มีเงินได้สามารถใช้สิทธิหักลดหย่อนภาษีจากค่าใช้จ่ายที่ใช้เป็นค่าซ่อมแซมหรือค่าวัสดุอุปกรณ์ในการซ่อมแซมรถ อุปกรณ์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในรถ ซึ่งได้รับความเสียหายจากเหตุอุทกภัยที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2559 - 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 และวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 - 31 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ตามจำนวนที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 30,000 บาท¹⁴

2.3 มาตรการการจัดเก็บภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วมในต่างประเทศ

ระหว่างปี พ.ศ. 2553 – 2554 ประเทศออสเตรเลียประสบปัญหาน้ำท่วมก่อให้เกิดความเสียหายประมาณ 2.3 พันล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย ประมาณ 5.3 หมื่นล้านบาท¹⁵ ซึ่งหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ รัฐควีนส์แลนด์จำเป็นต้องใช้งบประมาณเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมสาธารณูปโภค ตลอดจนดำเนินการต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ อาทิ อาคาร บ้านเรือน โรงเรียน สถาบันการศึกษา ฯลฯ กลับคืนสภาพเดิม ตลอดจนก่อสร้างโครงสร้างที่จำเป็นพื้นฐานขึ้นใหม่ ด้วยเหตุนี้รัฐควีนส์แลนด์จึงใช้มาตรการปรับอัตราภาษีเงินได้ ปรากฏรายละเอียดดังนี้ 1) บุคคลที่มีเงินได้ไม่เกิน 50,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียไม่ต้องเสียภาษีเงินได้, 2) บุคคลที่มีเงินได้ตั้งแต่ 50,001 – 100,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียต้องเสียภาษีในอัตราที่สูงขึ้นกว่าปกติร้อยละ 0.5 และ 3) บุคคลที่มีเงินได้ตั้งแต่ 100,001 ดอลลาร์ออสเตรเลียขึ้นไป ต้องเสียภาษีในอัตราที่สูงขึ้นกว่าปกติร้อยละ 1¹⁶

¹² กรมสรรพากร, “ตารางสรุปการหักลดหย่อนและยกเว้นภาษีเพื่อการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา สำหรับปีภาษี 2560,” แก้ไขครั้งล่าสุด 2564, สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2566, <https://www.rd.go.th/59674.html/>

¹³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ Australian Geographic, “Australia’s Worst Floods,” last modified March, 8 2012, accessed February 6, 2024, <https://www.australiangeographic.com.au/topics/history-culture/2012/03/australias-worst-floods/>

¹⁶ Prime Minister, “Rebuilding after the floods,” last modified January, 27 2011, accessed February 6, 2024, <https://www.parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id:%22media/pressrel/560489%22/>

4. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องมาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ ผู้เขียนมีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องมาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ พบว่า มาตรการทางภาษีดังที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ายังไม่มีมาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเมืองเป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด สำหรับประเทศไทยนั้น มาตรการส่วนใหญ่มุ่งไปในทางเยียวยาผู้ประสบภัยด้วยวิธียกเว้นและการลดหย่อนภาระทางภาษีแก่ผู้ประสบภัยโดยตรง อาทิ มาตรการยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้ที่ได้รับจากรัฐบาล มาตรการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเท่าจำนวนเงินที่บริจาคให้กับผู้ประสบอุทกภัย ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นมาตรการเชิงเยียวยาทั้งสิ้น โดยที่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการทางภาษีเพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมหรือมาตรการทางภาษีที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำท่วมแต่อย่างใด และในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย นั้น มีมาตรการการจัดเก็บภาษีเพื่อบรรเทาสถานการณ์น้ำท่วม ด้วยวิธีการปรับอัตราภาษีเงินได้ให้สูงขึ้น ซึ่งกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมเนื่องจากทำให้รัฐมีรายได้มากขึ้น รวมถึงเป็นการกระจายหน่วยภาษีที่เป็นธรรมเนื่องจากเรียกเก็บตามอัตราขั้นบันไดและเรียกเก็บจากผู้มีเงินได้ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาอุทกภัยเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อนำเงินได้ดังกล่าวมาใช้ในการจัดการปัญหาน้ำท่วม อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่ามาตรการการปรับอัตราภาษีเงินได้ของประเทศออสเตรเลียนั้นยังมีข้อจำกัด เพราะเป็นการจัดเก็บรายได้เพื่อใช้สำหรับเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์น้ำท่วมเท่านั้น แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การเรียกเก็บภาษีเพื่อใช้ในการป้องกันปัญหาน้ำท่วมแต่อย่างใด

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องมาตรการเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเป็นกรณีพิเศษ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะกล่าวคือ เห็นควรให้รัฐบาลโดยกรมสรรพากรจัดหามาตรการทางภาษีเพื่อเรียกเก็บภาษีจากผู้ต้องการความช่วยเหลือสำหรับสถานการณ์น้ำท่วมเมืองเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ เพื่อให้ภาครัฐโดยกรุงเทพมหานครและหน่วยงานอื่น ๆ ของภาครัฐที่เป็นองคาพยพของกรุงเทพมหานครมีงบประมาณเพียงพอที่จะจัดทำระบบป้องกันสาธารณภัย ระบบระบายน้ำ ตลอดจนพื้นที่รองรับน้ำได้เพียงพอต่อระดับน้ำฝน รวมถึงปริมาณน้ำทะเลที่สูงขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

Australian Geographic. "Australia's Worst Floods." Last modified March, 8 2012. Accessed February 6, 2024. <https://www.australiangeographic.com.au/topics/history-culture/2012/03/australias-worst-floods/>

Intergovernmental Panel on Climate Change. “Cities and Settlements by the Sea Supplementary Material.” Last modified July 28, 2022. Accessed February 1, 2024. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_CCP2_SM.pdf/

Office of Strategy and Evaluation. “Bangkok Metropolitan Administration Action Plan 2024.” Last modified December 22, 2022. Accessed November 17, 2023. https://www.webportal.bangkok.go.th/public/user_files_editor/130/BMAPlan/BMA_Plan_67%20%20.pdf/ [In Thai]

Prime Minister. “Rebuilding After the Floods.” Last modified January 27, 2011. Accessed February 6, 2024. <https://www.parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id:%22media/pressrel/560489%22/>

Revenue Department, “Announcement of the Director-General of the Revenue Department on Determining the Criteria, Methods, and Conditions for Exempting Income Tax and Value Added Tax on Income, Property, or Goods Donated to Help Victims of Floods, Storms, Fires, or Other Natural Disasters Occurring in Thailand Since January 1, 2011.” October 3, 2011.

Revenue Department. “Table Summarizing Tax Deductions and Exemptions for Calculating Personal Income Tax for Tax Year 2017.” Last modified December 3, 2021. Accessed November 20, 2023. <https://www.rd.go.th/59674.html/> [In Thai]

ร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ.
ศึกษากรณีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง
Draft of the Rail Transport Act B.E.
The Case Study of Licensee to Operate Rail Transport Business

ทัชชกร มหาเถลิง¹
คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม
2410/2 ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: Thatchaporn.ma@spu.ac.th

Thatchaporn Mahathalang²
School of Law, Sripatum University
2410/2 Phahonyothin Road, Sena Nikhom, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand
Email: Thatchaporn.ma@spu.ac.th

เจียมจิต สุวรรณน้อย³
คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม
2410/2 ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: Cheamchit.su@spu.ac.th

Cheamchit Suwanno⁴
School of Law, Sripatum University
2410/2 Phahonyothin Road, Sena Nikhom, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand
Email: Cheamchit.su@spu.ac.th

Received: February 2, 2024 Revised: May 12, 2024 Accepted: May 24, 2024

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์.

² Assistant Professor, Lecturer.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์.

⁴ Assistant Professor, Lecturer.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. กรณีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางรางของประเทศไทย พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และประเทศสเปน และนำเสนอแนะแนวทางแก้ไขร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางรางให้เข้ากับบริบทของประเทศไทยในต่อไป

จากการศึกษาพบว่า ร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. เป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่จัดทำขึ้นเพื่อควบคุมและกำกับกิจการขนส่งทางรางและเพื่อสนับสนุนงานของกรมการขนส่งทางรางที่จัดตั้งขึ้นในสังกัดกระทรวงคมนาคม กรมการขนส่งทางราง เนื่องด้วยที่ผ่านมาระบบการขนส่งของประเทศไทยจะมุ่งเน้นไปที่การขนส่งทางถนนซึ่งมีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่สูงหากเปรียบเทียบกับกิจการขนส่งทางรางที่สามารถขนส่งแต่ละเที่ยวได้ในปริมาณมากและมีต้นทุนที่ต่ำกว่า ดังนั้นหากได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางรางของประเทศให้มีโครงข่ายที่สมบูรณ์ครอบคลุมให้เชื่อมต่อการขนส่งระบบอื่นทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน หรือแม้แต่การเปิดโอกาสให้เอกชนได้เข้ามามีบทบาทอย่างชัดเจนในการร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมขนส่งทางรางในระดับประเทศและในระดับภูมิภาคอย่างมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: ร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง; ผู้ได้รับใบอนุญาต; กิจการขนส่งทางราง

Abstract

The purpose of this article is to study the draft of the Rail Transport Act B.E. in the case of those who have received a license to operate a rail transport business in Thailand. as well as comparing with foreign laws, including Japan, the European Union, and Spain. and suggest ways to amend the draft Rail Transport Act to suit the Thai context in the future.

The study found that the Draft Rail Transport Act B.E..... is a provision of the law created to control and supervise rail transport and to support the work of the Department of Rail Transport established under the Ministry of Transport. Department of Rail Transport because in the past, Thailand's transportation system focused on road transportation, which has high costs when compared to rail transportation that can transport large quantities each trip and has a lower cost. Therefore, if the country's rail infrastructure is developed to have a complete and comprehensive network to connect with other transportation systems both in the country and in neighboring countries. or even allowing the private sector to play a clear role in jointly promoting and developing the rail transport industry at the national and regional levels in a stable and sustainable manner.

Keywords: Draft of the Rail Transport Act; Licensee; Rail Transport Business

1. บทนำ

ระบบการขนส่งทางราง (Rail Transport) เป็นการขนส่งผู้โดยสารหรือสินค้าด้วยยานพาหนะที่วิ่งไปตามราง ที่ถือเป็นระบบการขนส่งรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยในการเพิ่มความสะดวกให้กับการค้าขายในรูปแบบต่าง ๆ หรือการขนส่งสินค้าทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ หรือการขนส่งคนในรูปแบบผู้โดยสาร ทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในหลายมิติที่มีความสะดวกในหลายด้าน การขนส่งทางรางด้วยรถไฟเป็นการขนส่งโดยอาศัยรางในการเคลื่อนที่และมีการขนส่งเฉพาะระหว่างสถานีต่าง ๆ เท่านั้น ไม่สามารถเดินทางบนผิวจราจรรูปแบบอื่นได้ ซึ่งระบบการขนส่งทางรางด้วยรถไฟถือเป็นหนึ่งในวิธีการขนส่งที่มีปัจจัยที่ดีในแง่ของราคาที่มีค่าใช้จ่ายในต้นทุนที่น้อยกว่าการขนส่งในรูปแบบอื่นสำหรับการบรรทุกที่หนักและมีปริมาณมาก ด้านเวลาที่เที่ยงตรงเนื่องจากไม่มีปัญหาจราจรเวลารอคอยจึงน้อยที่สุดและความน่าเชื่อถือ เนื่องจากมีความปลอดภัยสูงและมีสถิติในการเกิดอุบัติเหตุน้อยครั้ง ซึ่งในปัจจุบันระบบการขนส่งทางรางของประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างเป็นลำดับเพื่อรองรับโครงการหลายโครงการที่เป็นนโยบายสำคัญ เช่น โครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมต่อนานาชาติ หรือ การพัฒนาระบบรถไฟฟ้ามหานครให้มีการเดินรถที่กระจายในหลายพื้นที่เพื่อครอบคลุมกับความต้องการของประชาชน

ที่ผ่านมาการขนส่งทางรางจะมีเพียงการรถไฟแห่งประเทศไทย หรือ รฟท. ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจแห่งเดียวที่ดูแลงานเกี่ยวกับระบบรางซึ่งประสบปัญหาภาวะขาดทุนมากมายจากการให้บริการ การจัดตั้งกรมการขนส่งทางรางเพื่อรองรับงานขนส่งทางรางโดยได้มีการบัญญัติร่างพระราชบัญญัติการขนส่งทางราง พ.ศ. เพื่อใช้เป็นกฎหมายในการกำกับดูแลการทำงานของกรมการขนส่งทางรางจึงเป็นการพัฒนาระบบขนส่งทางรางยุคใหม่ที่จะช่วยสร้างกลไกการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สืบต่อมาจากการพัฒนาระบบการขนส่งคนด้วยรถไฟฟ้ามหานครอย่างต่อเนื่องทำให้มีการก่อตั้งการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย หรือ รฟม. ขึ้นเพื่อรองรับการเดินรถไฟฟ้าในช่วงเวลาที่ผ่านมาส่งผลให้เอกชนเริ่มเข้ามาบทบาทในการเป็นผู้ร่วมกิจการเดินรถกับรัฐ ทำให้เกิดประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับการสัมปทานรวมถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้เดินรถไฟฟ้าในหลายประการ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการกำกับดูแลการประกอบกิจการขนส่งทางรางต่อผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง โดยมีวิธีการดำเนินการด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ประเด็นปัญหา ข้อดีและข้อเสียของร่างพระราชบัญญัติฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ที่ได้รับใบอนุญาตขนส่งทางราง รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจากหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และตัวบทกฎหมาย และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะให้มีการพัฒนากฎหมายด้านการขนส่งทางรางต่อไป

2. หน่วยงานกำกับดูแลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเรื่องร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ศึกษากรณีผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง มีหน่วยงานกำกับดูแลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 ประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2562 กรมการขนส่งทางราง (Department of Rail Transport) ได้จัดตั้งขึ้นภายใต้สังกัดกระทรวงคมนาคมมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นองค์กรกำกับดูแลระบบการขนส่งทางรางให้มีความปลอดภัย มีภารกิจหลักขององค์กร คือ การเสนอแนะนโยบาย มาตรการ จัดทำแผนการพัฒนาระบบการขนส่งทางรางให้มี

มาตรฐาน และการพัฒนาคุณภาพในการให้บริการและกำกับดูแลการขนส่งทางรางให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยได้มีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการขนส่งทางราง พ.ศ. เพื่อนำมาใช้เป็นมาตรการบังคับทางกฎหมายในการกำกับดูแลและส่งเสริมการประกอบกิจการขนส่งทางรางให้มีระดับคุณภาพและความปลอดภัย แนวทางการขนส่งทางรางของประเทศไทยในอนาคตจะสนับสนุนให้มีผู้ประกอบการภาคเอกชนเข้ามาประกอบกิจการขนส่งทางรางมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแข่งขันของผู้ประกอบการที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการให้บริการ ส่งผลดีต่อประชาชนและภาคธุรกิจด้วย แต่การสนับสนุนให้เอกชนเข้าร่วมประกอบกิจการขนส่งทางราง จำเป็นต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ หลักเกณฑ์ กติกา รวมถึงมาตรฐานของการให้บริการให้ชัดเจนและเป็นไปอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งการกำหนดกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวกับการประกอบกิจการขนส่งทางราง การอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง การกำกับดูแลการใช้ประโยชน์จากราง และใบอนุญาต ซึ่งต้องให้มีความสอดคล้องกับระบบการทำงานด้วย ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงร่างพระราชบัญญัติฯ ในหมวด 4 การกำกับดูแลการประกอบกิจการขนส่งทางรางที่กำหนดให้การประกอบกิจการขนส่งทางรางต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี กฎหมายกำหนดประเภทของใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางรางไว้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ใบอนุญาตประกอบกิจการรางเพื่อการขนส่ง, 2) ใบอนุญาตประกอบกิจการเดินรถขนส่งทางราง, 3) ใบอนุญาตประกอบกิจการรางเพื่อการขนส่งและการเดินรถขนส่งทางราง และ 4) ใบอนุญาตประกอบกิจการเกี่ยวเนื่องอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด ในส่วนการจัดแบ่งกระบวนการและอำนาจหน้าที่ของการรับใบอนุญาตร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดไว้ดังนี้ 1) ส่วนที่ 1 การขอใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางรางแต่ละประเภทการกำหนดอายุของใบอนุญาต และการต่ออายุ ส่วนอำนาจการสั่งพักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นของอธิบดีกรมการขนส่งทางราง, 2) ส่วนที่ 2 หน้าที่ของผู้ประกอบกิจการขนส่งทางราง ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ต้องดำเนินการประกอบกิจการให้เป็นไปตามมาตรฐาน กำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประจำหน้าที่ จัดส่งรายงานประกอบกิจการ รายงานอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น จัดให้มีประกันภัย เป็นต้น, 3) ส่วนที่ 3 การกำหนดอัตราค่าโดยสารและค่าบริการ ให้เหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ การเก็บค่าโดยสาร ค่าขนส่ง ค่าใช้ประโยชน์จากรางและทรัพย์สินที่จำเป็น ในการประกอบกิจการขนส่งทางราง และค่าธรรมเนียมอื่น แต่ต้องไม่เกินอัตราขั้นสูงที่คณะกรรมการประกาศกำหนดและต้องประกาศอัตราให้สาธารณชนทราบล่วงหน้าด้วย, 4) ส่วนที่ 4 การเชื่อมต่อรางเพื่อการขนส่งทางรางร่วมกัน เจ้าของโครงการ หรือเอกชนเจ้าของรางหรือทางเฉพาะมีหน้าที่ต้องยินยอมให้มีการเชื่อมต่อรางหรือทางเฉพาะเพื่อการขนส่งร่วมกันเมื่อมีการร้องขอ โดยให้ปฏิบัติต่อผู้ขอเชื่อมต่อทุกรายอย่างเป็นธรรม สมเหตุสมผล และไม่เลือกปฏิบัติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการขนส่งทางรางรายอื่นในการเชื่อมต่อรางหรือทางเฉพาะเพื่อการขนส่งของตนเอง และ 5) ส่วนที่ 5 การจัดสรรความจุ ตารางเวลาการเดินรถ และเส้นทาง ส่วนนี้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการจัดสรรเวลาการเดินรถขนส่งทางรางในการกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ รวมถึงไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ข้อขัดแย้งความเหมาะสมของการใช้การประโยชน์ราง และกำหนดให้ผู้จัดการโครงสร้างพื้นฐานดำเนินการเพิ่มจำนวนเที่ยวในการให้บริการ⁵

⁵ กรมการขนส่งทางราง, “ร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ.” แก้ไขครั้งล่าสุด 2564, สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2566, <https://www.drt.go.th/wp-content/uploads/2021/03/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%84%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%9E.%E0%B8%A3.%E0%B8%9A..pdf/>

2.2 ต่างประเทศ

จากการศึกษาเรื่องราวพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ศึกษากรณีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางรางของต่างประเทศ มีหน่วยงานกำกับดูแลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.2.1 ประเทศญี่ปุ่น

กระทรวงที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน การขนส่ง และการท่องเที่ยว (Ministry of Land, Infrastructure, Transport and Tourism: MLIT) เป็นกระทรวงที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลระบบขนส่งทางรางของญี่ปุ่นและมีการจัดตั้งกรมราง (Railway Bureau) ที่มีหัวหน้าส่วนราชการของกรมราง ได้แก่ อธิบดีกรมราง (Director General) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำกับดูแลกลุ่มบริษัทรถไฟญี่ปุ่น (Japan Railway Group) และผู้ประกอบการขนส่งทางรางของเอกชน มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวางระบบและเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับระบบขนส่งทางรางและงานด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินการเดินรถ การพัฒนา การประกอบการขนส่งทางราง การปรับปรุงแก้ไขงานขนส่งทางราง การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย การจัดการขนส่ง การจดทะเบียน การอบรม และการกำกับดูแลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง⁶ และมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งทางรางประเทศญี่ปุ่นได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับระบบขนส่งทางรางหลายฉบับ ดังนี้

1) พระราชบัญญัติการประกอบการรถไฟ ค.ศ. 1900 (Railway Operation Act 1900) ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง บทบัญญัติหลักจะเกี่ยวข้องกับระบบการปฏิบัติงานขนส่งทางรางใน 3 เรื่อง ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการขนส่งทางราง รวมถึงงานขนส่งทางราง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งทางรางและผู้โดยสาร โดยมีการกำหนดหน้าที่ของทั้งผู้ประกอบการและผู้ให้บริการเพื่อให้เกิดการบริการทางคมนาคมที่ปลอดภัยและมีบทกำหนดโทษด้วย

2) พระราชบัญญัติการประกอบกิจการรถไฟ ฉบับที่ 92 ค.ศ. 1986 (Railway Business Act Act No. 92 of 1986) บทบัญญัติมีวัตถุประสงค์เพื่อกำกับดูแลธุรกิจที่ประกอบการขนส่งทางรางทั้งที่เป็นการขนส่งผู้โดยสารหรือการขนส่งสินค้าด้วยระบบการขนส่งทางราง⁷ โดยภาพรวมกฎหมายบัญญัติขึ้นเพื่อรองรับกับธุรกิจของเอกชนที่เข้ามาทำเกี่ยวกับการขนส่งทางรางต่าง ๆ ในญี่ปุ่น

3) พระราชบัญญัติว่าด้วยรางรถไฟ ฉบับที่ 76 ค.ศ. 1921 (Act on Rail Tracks Act No. 76 of 1921) บัญญัติขึ้นเพื่อส่งเสริมให้งานขนส่งทางรางเกิดประโยชน์กับสาธารณะ จัดการบริหารจัดการกิจการรถไฟให้มีความเหมาะสม ทั้งในด้านการรักษาความปลอดภัยของการขนส่งและคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ใช้บริการขนส่ง รวมถึงเพื่อพัฒนากิจการรถไฟอย่างยั่งยืน มีการกำหนดในส่วนของการขอรับใบอนุญาตที่แบ่งประเภทของการประกอบการขนส่งทางรางไว้ในมาตรา 3 กำหนดว่าผู้ที่ประสงค์จะประกอบการขนส่งทางรางจะต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน การขนส่ง และการท่องเที่ยว⁸

⁶ ปกรณ์ นิลประพันธ์, “การกำกับดูแลการขนส่งทางรางของญี่ปุ่น โดย ดร. ปิยวรรณ ขอน, ” คณะกรรมการกฤษฎีกา, แก้ไขครั้งล่าสุด 2561, สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2566, https://www.lawdrafter.blogspot.com/2018/04/blog-post_10.html/

⁷ Railway Business Act Act No. 92 of 1986, Article 2.

⁸ Act on Rail Tracks Act No. 76 of 1921, Article 3.

กฎหมายฉบับนี้มีการกำหนดเส้นทางเดินรถของกิจการที่จะเข้าเป็นผู้ประกอบการขนส่งทางราง สำคัญคือต้องมีรายละเอียดประเภทของการประกอบการขนส่งทางรางที่จะดำเนินการโดยให้ระบุความประสงค์ในกรณีที่ผู้ประกอบการเฉพาะขนส่งผู้โดยสารหรือสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้นโดยมีการกำหนดระยะเวลาในการเข้าประกอบกิจการด้วย

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นได้มีการวางระบบกฎหมายเกี่ยวกับการขนส่งทางรางที่สำคัญไว้หลายฉบับเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการคมนาคมขนส่งทางรางของประเทศ โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการวางรากฐานที่เป็นหลักของการพัฒนาระบบการขนส่งทางรางและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสภาพแวดล้อมในการขนส่งทางรางแบบบูรณาการ เพื่อรองรับการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติอีกด้วย

2.2.2 กลุ่มสหภาพยุโรป

หน่วยงานซึ่งกำกับดูแลความปลอดภัยทางรางของสหภาพยุโรป คือ หน่วยงานสหภาพยุโรปเพื่อการรถไฟ (European Union Agency for Railways: ERA) ที่เป็นหน่วยงานสำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลการเกิดอุบัติเหตุกับ Investigator ของประเทศสมาชิก และมีกฎหมายในการกำกับดูแลความปลอดภัยทางรางที่เป็นกฎหมายหลัก 2 ฉบับ คือ

1) คำสั่งด้านความปลอดภัย ค.ศ. 2004 (Safety Directive 2004/49/EC) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการแข่งขันและส่งเสริมระบบการขนส่งทางรางที่ปลอดภัยครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ในสหภาพยุโรปแทนที่การจำกัดอยู่แค่ในระดับประเทศ⁹ ซึ่งมีขอบเขตการใช้กับระบบการขนส่งทางรางในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปให้ระบบมีความปลอดภัยทั้งหมดรวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการด้านการจราจรและการมีนิติสัมพันธ์ของผู้ประกอบการกับผู้จัดการโครงสร้างพื้นฐาน¹⁰

2) คำสั่งว่าด้วยการทำงานร่วมกัน ค.ศ. 2008 (Interoperability Directive 2008/57/EC) ข้อบังคับนี้กำหนดเงื่อนไขให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันภายใต้ระบบรถไฟยูเนียน โดยมีการกำหนดระดับที่เหมาะสมในด้านเทคนิค เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวก ปรับปรุง และพัฒนาบริการขนส่งทางรางภายในสหภาพและกับประเทศที่สาม และเป็นส่วนช่วยให้พื้นที่รถไฟเดียวของยุโรปเสร็จสมบูรณ์ รวมถึงความก้าวหน้าของตลาดภายในด้วย เงื่อนไขดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการออกแบบ การก่อสร้าง การให้บริการ การอัปเดต ต่ออายุ การดำเนินงาน และการบำรุงรักษาส่วนต่าง ๆ ของระบบ ตลอดจน คุณสมบัติทางวิชาชีพ เงื่อนไขด้านสุขภาพและความปลอดภัยที่ใช้กับพนักงานที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการและบำรุงรักษาระบบด้วย¹¹

⁹ EUR-Lex Access to European Union Law, "Railway Safety," last modified July 3, 2020, accessed August 29, 2023, <https://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:220:0016:0039:EN:PDF/>

¹⁰ Ibid.

¹¹ Official Journal of the European Union, "Directive (eu) 2016/797 of the European Parliament and of the Council," last modified May 11, 2016, accessed August 29, 2023, <https://www.eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/railway-safety.html/>

ประเทศสเปนที่เป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปที่ได้รับการจัดอันดับจากรายงานความสามารถในการแข่งขันระดับโลกปี ค.ศ. 2019 (Global Competitiveness Report 2019) ให้เป็นประเทศที่มีประสิทธิภาพในการให้บริการขนส่งทางราง (Efficiency of train services) เป็นอันดับที่ 9 ของโลก ในสเปนมีเครือข่ายรถไฟระยะทางรวม 15,652 กิโลเมตร สำหรับการขนส่งผู้โดยสารและสินค้า มีสถานีรถไฟรวม 1,453 สถานี เครือข่ายรถไฟไฟฟ้าความเร็วสูง 3,762.4 กิโลเมตร ที่จัดว่ายาวที่สุดในยุโรปและยาวเป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากประเทศจีน มีช่องทางการขนส่งทางรางอีก 38 ช่องทาง และมีการคมนาคมขนส่งทางรางทั้งด้านการให้คำปรึกษา วิศวกรรม การก่อสร้างและอุปกรณ์ต่าง ๆ มีเทคโนโลยี นวัตกรรม ความปลอดภัย และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ในระดับต้นของโลก บริษัทในสเปนจึงได้รับสัมปทานให้เข้าไปดำเนินโครงการรถไฟใน 90 กว่าประเทศทั่วโลก ทั้งรถไฟไฟฟ้าความเร็วสูง รถไฟธรรมดา รถไฟใต้ดิน และรถราง เช่น โครงการรถไฟไฟฟ้าความเร็วสูงฮารามैन (Haramain) ที่เชื่อมต่อระหว่างนครเมกกะและเมืองเมดินาประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น สเปนมีหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่ดูแลและบริหารจัดการการรถไฟที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงคมนาคม การเคลื่อนย้ายและวาระแห่งเมือง (Ministry of Transport, Mobility and Urban Agenda) ที่ชื่อว่า ผู้บริหารโครงสร้างพื้นฐานรถไฟ (Administrador de Infraestructuras Ferroviaria: ADIF) มีหน้าที่ดูแลจัดการโครงสร้างพื้นฐานรถไฟที่มีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบภายในออกเป็นอีกหลายส่วนอย่างเป็นระบบ¹² เช่น มีหน่วยงานที่ดูแลจัดการโครงสร้างพื้นฐานรถไฟไฟฟ้าความเร็วสูง หน่วยงานให้บริการการขนส่งทางรางแก่ผู้โดยสารและการขนส่งสินค้า หน่วยงานด้านความปลอดภัย ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ตู้ขบวนรถไฟ พนักงานรถไฟ และการดำเนินการขนส่งทางรางอื่น ๆ ทั้งมีบริษัทเอกชนอีกหลายรายที่เชี่ยวชาญด้านการขนส่งทางรางเข้ามามีบทบาทในการทำงานร่วมกับผู้บริหารโครงสร้างพื้นฐานรถไฟ เพื่อให้การทำงานด้านการขนส่งทางรางมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการรวมตัวกันของกลุ่มสหภาพยุโรปทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกทั้งทางด้านการค้า การจ้างแรงงาน ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและการขนส่ง ซึ่งระบบขนส่งทางรางไม่ว่าจะเป็นขนส่งสินค้า หรือขนส่งผู้โดยสารในกลุ่มสหภาพยุโรปถือว่ามีความเชื่อมโยงที่สามารถใช้งานเชื่อมต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยปัจจัยภูมิประเทศที่มีใกล้ชิดกัน ความร่วมมือที่ได้มีการรวมกลุ่มในการทำงานที่ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และสิ่งสำคัญที่สุดคือการมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้ร่วมกัน ความสอดคล้องเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้กระบวนการขนส่งทางรางในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

3. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ศึกษากรณีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง ผู้เขียนมีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องจากการศึกษาเรื่องร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ศึกษากรณีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง พบว่า ระบบการขนส่งสาธารณะถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของประชาชน เนื่องจากการเลือกใช้ระบบการขนส่งในการเดินทางเพื่อไปประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิต

¹² Fondos Europeos, "Administrador de Infraestructuras Ferroviaria," last modified August 17, 2023, accessed September 21, 2023, <https://www.adif.es/inicio/>

ประจำวันจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีจะช่วยปรับปรุงระบบการขนส่งสำหรับภาคธุรกิจด้วย เมื่อกล่าวถึงระบบการขนส่งทางรางของประเทศไทยแม้จะมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับการขนส่งรูปแบบอื่นๆ แต่ในปัจจุบันมีการอัตราการใช้การโดยสารด้วยระบบรางทั้งระหว่างเมืองและในกรุงเทพมหานครที่มีการให้บริการรถไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ตลอดหลายปีที่ผ่านมา ระบบการขนส่งทางรางไทยได้มีการปรับปรุงระบบรางให้มีความทันสมัยที่ส่งผลทางด้านราคา หรือค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่ควบคู่ไปกับการยกระดับการให้บริการดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุที่การจัดทำโครงสร้างพื้นฐานในระบบการขนส่งทางรางจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ และปริมณฑลที่เป็นพื้นที่หลักในการผลิตและการส่งออกของไทยหากมีระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจะช่วยส่งผลดีต่องานบริการได้อย่างมีนัยสำคัญ

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องร่างพระราชบัญญัติขนส่งทางราง พ.ศ. ศึกษากรณีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการขนส่งทางราง ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.2.1 เห็นควรให้กิจการขนส่งทางรางเป็นการให้บริการสาธารณะต่อประชาชน การกำหนดคุณสมบัติของเอกชนที่ถูกคัดเลือกให้รับใบอนุญาตเข้ามาเป็นผู้ประกอบกิจการขนส่งทางรางแต่ละประเภทย่อมถือว่ามีความสำคัญในลำดับต้น แม้จะเป็นการเปิดโอกาสแต่อย่างไรต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เข้มงวด เพราะผู้ประกอบการมีหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดหลายประการ ทั้งในด้านการรักษามาตรฐานต่าง ๆ ในการขนส่ง การรักษาความปลอดภัย การจัดให้มีการประกันภัย การจัดสรรตารางการเดินรถ การกำหนดอัตราค่าโดยสารและบริการ หน้าที่อีกประการที่สำคัญ คือ การเชื่อมต่อรางเพื่อการขนส่งทางรางร่วมกัน เจ้าของโครงการ หรือเอกชนเจ้าของราง หรือทางเฉพาะต้องยินยอมให้มีการเชื่อมต่อรางหรือทางเฉพาะเพื่อการขนส่งร่วมกันเมื่อมีการร้องขอ โดยให้ปฏิบัติต่อผู้ขอทุกรายอย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการขนส่งทางรางรายอื่นด้วย หากมีการฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตาม กรมการขนส่งทางรางควรใช้มาตรการลงโทษอย่างเด็ดขาดในการกำกับดูแลเพื่อป้องกันการผูกขาดของเอกชนรายใหญ่ที่ถือใบอนุญาตไม่ให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมในการประกอบกิจการ เพื่อเปิดโอกาสให้บริษัทรายย่อยอื่น ๆ ได้มีโอกาสเข้ามาปฏิบัติงานในอุตสาหกรรมนี้ด้วย

3.2.2 เห็นควรให้ร่างพระราชบัญญัติฯ เมื่อมีผลบังคับใช้ตามกฎหมายแล้วจะส่งผลให้มีกฎหมายในการกำกับดูแลระบบการขนส่งทางรางที่ชัดเจนมากขึ้น การเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถเข้ามาประกอบกิจการขนส่งทางรางได้ จะทำให้เกิดการแข่งขันในการประกอบกิจการของภาคธุรกิจ การกำหนดอัตราค่าโดยสารที่เหมาะสมและเป็นธรรมจึงมีผลต่อการเลือกใช้บริการของประชาชนเป็นอย่างมาก ด้วยการกำหนดอัตราค่าโดยสารและค่าบริการ กฎหมายให้เป็นหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตและประกาศให้สาธารณชนทราบ ซึ่งหากประสงค์จะกำหนดเพิ่มราคาต้องผ่านการหลักเกณฑ์การพิจารณาคณะกรรมการของกรมการขนส่งทางรางประกาศกำหนดประเด็นนี้ กรมการขนส่งทางรางได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นในเรื่องการพิจารณากำหนดมาตรฐานราคาโดยสารหรือค่าบริการของการขนส่งทางราง โดยเฉพาะกรณีของอัตราค่าโดยสารรถไฟฟ้าที่มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะได้อย่างเท่าเทียมกันซึ่งถือเป็นนโยบายของรัฐ ดังนั้น กรมการขนส่งทางรางจึงควรมีกฎหมายลำดับรองเพื่อรองรับเกี่ยวกับวิธีการจัดเก็บและอัตราค่าโดยสารที่เป็นมาตรฐานเพื่อไม่ให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางด้านราคาค่าโดยสารและอัตราค่าขนส่งทางรางอื่น ๆ ด้วย

References

- Department of Rail Transport. “Draft Rail Transport Act B.E.” Last modified January 27, 2021, Accessed June 5, 2023, <https://www.drt.go.th/wp-content/ploads/2021/03/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%84%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%9E.%E0%B8%A3.%E0%B8%9A..pdf/> [In Thai]
- EUR-Lex Access to European Union Law. “Railway Safety.” Last modified July 3, 2020. Accessed August 29, 2023. <https://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:220:0016:0039:EN:PDF>
- Fondos Europeos. “Administrador de Infraestructuras Ferroviaria.” Last modified August 17, 2023. Accessed September 21, 2023. <https://www.adif.es/inicio/>
- Official Journal of the European Union. “Directive (eu) 2016/797 of the European Parliament and of the Council.” Last modified May 11, 2016. Accessed August 29, 2023. <https://www.eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/railway-safety.html/>
- Pakorn Nilpraphan. “Rail Transport Regulation in Japan by Dr. Piyawan Son.” Last modified April 26, 2018. Accessed June 5, 2023. https://www.lawdrafter.blogspot.com/2018/04/blog-post_10.html/ [In Thai]

การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

Analysis of Procedural Problems in Environmental Cases in Thailand

พิษณุ โฉมงาม¹

ศูนย์บริการสาธารณสุข 34, สำนักอนามัย
151 แขวงพระโขนงใต้ เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10260, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: cu_bio@hotmail.com

Bhisanu Chomngam²

Public Health Center 34, Public Health Division
151South Prakanong, Prakanong, Bangkok 10260, Thailand
Email: cu_bio@hotmail.com

Received: January 19, 2024 Revised: April 10, 2024 Accepted: April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของกฎหมายสิ่งแวดล้อม คดีสิ่งแวดล้อม และปัญหาของวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลปกครองและศาลยุติธรรมในคดีแพ่ง

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอาจแบ่งได้เป็น 1) กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2) กฎหมายสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับมลพิษและเหตุเดือดร้อนรำคาญ และ 3) กฎหมายสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมของมนุษย์ ภูมิทัศน์ ศิลปะวัฒนธรรม ซึ่งการกำหนดว่าข้อพิพาทใดจะเป็นคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดโดยคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดโดยคำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุดในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมักมีลักษณะที่แตกต่างจากข้อพิพาททั่วไปทำให้มีปัญหาหลายประการในการนำกระบวนการวิธีพิจารณาคดีทั่วไปมาปรับใช้กับข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเสนอแนะให้มีการบัญญัติกฎหมายสำหรับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อใช้กับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ปัญหา; วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม; สิ่งแวดล้อม; ประเทศไทย

¹ หัวหน้ากลุ่มงานบริการสุขภาพ.

² Chief of Health Service Subdivision.

Abstract

The purpose of this article is to study the nature of environmental laws. Environmental cases and problems of the procedures for considering environmental cases of the Administrative court and the Court of Justice in civil cases.

The study found that environmental laws can be divided into 1) the environmental laws related to natural resources and environment, 2) the environmental laws related to pollution and nuisances, and 3) environmental laws related to organizing the human environment, landscape, arts and culture. The determination of which disputes are environmental cases is determined by the President of the Supreme Court's guidance on environmental litigation. For environmental administrative cases, it is determined by the advice of the President of the Supreme Administrative Court in environmental administrative cases. In addition, environmental issues often have different characteristics from general disputes, causing many problems in applying general court procedures to environmental disputes. It recommends that a law be created specifically for environmental court procedures to be used in disputes related to the environment.

Keywords: Problem Analysis; Environmental Court Procedures; Environment; Thailand

1. บทนำ

ภายหลังเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วง ค.ศ. 1750 - 1850 เริ่มมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตซึ่งเป็นการเปลี่ยนการดำเนินเศรษฐกิจบนฐานของการเกษตรมาเป็นอุตสาหกรรมทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่มากเกินไปจนเกินกว่าที่ธรรมชาติจะสร้างทดแทนทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรซึ่งนอกจากจะกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและยังก่อให้เกิดการปลดปล่อยของเสียหรือมลพิษจากการดำเนินชีวิตของประชากรดังกล่าวอีกด้วยโดยปัญหาดังกล่าวเหล่านี้มีลักษณะที่แตกต่างจากปัญหาด้านอื่น ๆ อยู่หลายประการ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมักเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อผู้คนในสังคมมากกว่าที่จะเป็นปัญหาเฉพาะรายนอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวต้องอาศัยการจัดการที่เป็นระบบจากหลายภาคส่วนในการแก้ปัญหาเนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมีความเฉพาะแตกต่างจากปัญหาอื่น ๆ จึงมีความจำเป็นที่สังคมจะต้องมีวิธีการที่จะจัดการเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวโดยหนึ่งในกลไกเหล่านั้นคือการตรากฎหมายซึ่งการพิจารณาว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นขึ้นอยู่กับบริบทของระบบกฎหมายภายในประเทศนั้น ๆ เป็นสำคัญ นอกจากนี้หนึ่งในกลไกสำคัญที่ใช้ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมคือกลไกการบังคับข้อพิพาทโดยศาล เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความพิเศษเฉพาะตัว ดังนั้นกฎหมายสารบัญญัติที่ใช้โดยศาลจึงต้องมีหลักการพิเศษที่แตกต่างจากกฎหมายอื่นโดยหลักการที่สำคัญได้แก่ หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

หลักการป้องกันล่วงหน้า (Precautionary Development) หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) และหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดทางแพ่ง (Strict Civil Liability) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) และเนื่องจากความเฉพาะของปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อกฎหมายบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมหลายประการ ในบทความนี้ จะนำเสนอถึงแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมายสิ่งแวดล้อม ลักษณะเฉพาะของปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรวมถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมโดยกล่าวถึงวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะที่แตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีทั่วไปซึ่งจะกล่าวถึงวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรมในทางแพ่งและศาลปกครอง

2. ความหมายของสิ่งแวดล้อม กฎหมายสิ่งแวดล้อม และคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความหมายของสิ่งแวดล้อม กฎหมายสิ่งแวดล้อม และคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อม และกฎหมายสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม มีความหมายในสองระดับด้วยกันนั่นคือความหมายทั่วไปตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง “สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่อยู่รอบ ๆ มนุษย์มีทั้งที่ดีและไม่ดี เช่น โรงเรียนสร้างสวนดอกไม้ให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีแก่นักเรียน ชุมชนที่มีการทะเลาะวิวาทกันหรือเล่นการพนันเป็นสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีแก่เด็ก”³ ในขณะที่ความหมายในระดับของกฎหมายจะมีความหมายที่แคบกว่า โดยจะหมายถึงความหมายเฉพาะที่กฎหมายฉบับนั้น ๆ กำหนด เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้คำนิยาม “สิ่งแวดล้อม” หมายความว่า “สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น”⁴ สำหรับขอบเขตว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นอาจพิจารณาได้โดยการให้จำกัดความของศาลได้แบ่งประเภทของกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาที่ให้แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี หรืออาจพิจารณาจากความเห็นของนักวิชาการให้ความเห็นว่า โครงสร้างกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยอาจแยกพิจารณาได้เป็น 7 เรื่องได้แก่ 1) กฎหมายว่าด้วยนโยบายแห่งรัฐในการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม, 2) กฎหมายว่าด้วยการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของชาติ, 3) กฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมภาวะมลพิษของสิ่งแวดล้อม, 4) กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ, 5) กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง, 6) กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และ 7) กฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางแพ่งและอาญาจากปัญหาสิ่งแวดล้อม⁵

³ ราชบัณฑิตยสถาน, “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554,” แก้ไขครั้งล่าสุด 2554, สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2567, <https://www.dictionary.orst.go.th/>

⁴ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, มาตรา 4, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 109 ตอนที่ 37 (4 เมษายน 2535): 2.

⁵ อุตมศักดิ์ สินธิพงษ์, *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2566), 54-56.

2.2 คดีสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเฉพาะหลายประการ เช่น เป็นกฎหมายที่มีความเป็นสากลเป็นเรื่องที่ก้าวข้ามมิติด้านพื้นที่และเวลา เป็นกฎหมายที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่น เป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดความงอกงามทางนิติศาสตร์ เป็นกฎหมายที่มีลักษณะของความเป็นระบบ เป็นกฎหมายที่แสดงถึงความเป็นภราดรภาพและการประนีประนอม เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตและเป็นกฎหมายลักษณะโครงการที่มุ่งเน้นไปยังวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายสุดท้ายเป็นสำคัญ ทำให้ข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากคดีทั่วไป การให้คำนิยามของคดีสิ่งแวดล้อมมีข้อพิจารณาคล้ายกับกรณีของกฎหมายสิ่งแวดล้อม คือ การให้คำนิยามโดยศาล เช่น จากคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมหรือจากคำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุดในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม⁶ และการให้คำนิยามโดยความเห็นของนักวิชาการได้ให้คำนิยาม “คดีสิ่งแวดล้อม” หมายถึง คดีที่มีข้อพิพาทจากการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนอันมีลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็น สาธารณสมบัติของคนทั่วไปมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมจำนวนมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และในบางกรณีอาจมีผลทางการเมืองด้วย ซึ่งการดำเนินการพิจารณาข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหายและต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์⁷

นอกจากนี้ ยังอาจจำแนกลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) คดีสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยคดีประเภทนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ที่การพิสูจน์กรรมสิทธิ์เป็นสำคัญซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย คือ คดีที่รัฐฟ้องประชาชน เช่น คดีโลกร้อน กับคดีที่ประชาชนฟ้องรัฐ เช่น คดีปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) คดีสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษและเหตุเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งคดีประเภทนี้มักเกี่ยวกับการกระทำละเมิด คำขอของผู้ฟ้องคดีมักเป็นเรื่องการฟ้องร้องเพื่อเรียกร้องชดเชยหรือให้ศาลสั่งห้ามการการปล่อยมลพิษ ซึ่งแตกต่างจากกรณีการพิสูจน์กรรมสิทธิ์ในคดีสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ⁸

3. ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย พบปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการฟ้องคดี

3.1.1 ผู้มีอำนาจฟ้องคดี

กรณีคดีแพ่ง ในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 โดยต้องเป็นกรณีที่ “มีการโต้แย้งสิทธิ” หรือเป็น “กรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล” และเนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรมกระจัดกระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ

⁶ สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง, ข้อพิจารณาบางประการและหลักพื้นฐานของกฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลปกครอง, 2566), 212.

⁷ สุนีย์ มลิกะมาลย์, “การวิเคราะห์คดีสิ่งแวดล้อม,” วารสารวิจัย 8, น. 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2548): 1-15.

⁸ แบ็งค์ งามอรุณโชติ, ความยุติธรรม คำพิพากษา ปัญหาสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ: เป็นไท, 2556), 35-45.

ดังนั้น อำนาจในการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรมจึงขึ้นกับกฎหมายสารบัญญัติในประเด็นที่ต้องการฟ้อง นอกจากนี้ คำแนะนำของประธานศาลฎีกายังได้กล่าวถึงสิทธิที่จะฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมโดยให้คำนึงถึงสิทธิของบุคคลที่จะได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสิทธิที่จะดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ศาลจึงพิจารณาว่าบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนหรือบริเวณที่มีการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมโดยผิดกฎหมาย ได้ถูกโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว กรณีคดีปกครองผู้มีสิทธิในการฟ้องคดีปกครองแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 42, 2) องค์การเอกชน เช่น กลุ่มศรีทวารวดีซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ดำเนินการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี ถือว่าผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ และ 3) ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ได้แก่ ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และชุมชน นอกจากนี้อาจแบ่งแนวทางการวินิจฉัยว่าเป็นผู้ใดมีส่วนได้เสียที่สิทธิที่จะฟ้องคดีปกครองออกโดยการให้หลักผู้มีส่วนได้เสียอย่างกว้าง ซึ่งเป็นการให้สิทธิแก่ผู้ฟ้องคดีโดยไม่จำเป็นที่สิทธิของผู้ฟ้องคดีจะต้องถูกโต้แย้งหรือต้องรอให้ตนได้รับความเดือดร้อนเสียหายก่อน มักใช้กับข้อพิพาททางปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และ การใช้หลักผู้มีส่วนได้เสียอย่างแคบ ซึ่งต้องมีการโต้แย้งสิทธิของตนก่อนจึงสามารถฟ้องคดีได้มักใช้กับข้อพิพาททางปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องคดีละเมิดทางปกครองและสัญญาทางปกครองนอกจากนี้ในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ จากคำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุดในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในข้อ 3 ได้ออกคำแนะนำให้พิจารณาถึงการเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนเสียหายโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ควรพิจารณาในความหมายอย่างกว้าง โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์การเอกชน สมาคม นิติบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีส่วนได้เสียในเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการรวมการเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชนและหมู่คณะอื่นด้วย เนื่องจากข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษที่มีผลกระทบเป็นวงกว้างและความเสียหายบางกรณีไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใดแต่อาจต้องใช้เวลายาวนานในการเกิดผลกระทบ ในกรณีการฟ้องทางแพ่งหากรอให้มีการ “โย้งแย้งสิทธิ” เกิดขึ้นก่อนอาจไม่สามารถเยียวยาให้คู่กรณีกลับสู่สถานะเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁹

3.1.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่ง เป็นการดำเนินคดีรูปแบบหนึ่งที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก โดยมีตัวแทนของกลุ่มผู้เสียหายรับหน้าที่เป็นโจทก์ หรือเป็นคู่ความในคดีเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ โดยสมาชิกเหล่านั้นต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน

⁹ อังคณา เสางทอง, “สิทธิการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมในศาลปกครอง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), 45.

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับที่ 26 พ.ศ. 2558 โดยมีเรื่องที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ 1) การกำหนดคุณสมบัติของโจทก์, 2) คดีที่สามารถขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม, 3) เงื่อนไขในการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม, 4) วิธีการพิจารณาคดี, 5) การทำคำพิพากษา และ 6) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและเงินรางวัลของทนายความ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอาจมีอุปสรรคบางประการ เช่น ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ปัญหาคุณสมบัติของโจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม ปัญหาการร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและปัญหาเรื่องคุณสมบัติของทนายความของกลุ่ม¹⁰ ในขณะที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง ในส่วนของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ยังมิได้บัญญัติถึงหลักการทางกฎหมายของการดำเนินขั้นตอนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มในศาลปกครอง เพียงแต่ปรากฏในมาตรา 45 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งวางหลักกฎหมายไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ประสงค์จะฟ้องคดีปกครองหลายคนในเหตุเดียวกันบุคคลเหล่านั้นอาจยื่นคำฟ้องร่วมกันเป็นฉบับเดียวโดยจะมอบหมายให้ผู้ฟ้องคดีคนใดเป็นผู้แทนของผู้ฟ้องคดีทุกคนในการดำเนินคดีต่อไปก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่า การกระทำของผู้แทนผู้ฟ้องคดีในกระบวนการพิจารณาผูกพันผู้ฟ้องคดีทุกคน” แต่ถึงอย่างไรก็ตามบุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจเดือดร้อนจะต้องเข้ามาในคดีทุกรายโดยจะต้องยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีและเริ่มต้นดำเนินคดีด้วยตนเอง โดยเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สะดวกและเกิดความยุ่งยากในการพิจารณาคดีและในขณะเดียวกันขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นไต่สวนหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานก็จะต้องสืบพยานสำหรับคู่กรณีแต่ละคนที่เข้าร่วมในการพิจารณาคดีโดยถือว่าแต่ละคนแยกต่างหากจากกันตั้งหากโดยไม่ให้อีกแทนซึ่งกันและกันซึ่งส่งผลให้ต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณาคดีเป็นเวลานาน นอกจากนี้ ยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม หลักเกณฑ์สิทธิของสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัดสิทธิของสมาชิกกลุ่ม การออกจากสมาชิกกลุ่มและการสิ้นสุดของการพ้นจากสมาชิกกลุ่ม การยกเลิกการสิ้นสุด หรือพ้นจากสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนผลของการบังคับคดี การอุทธรณ์ เป็นต้น¹¹ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมมักส่งผลกระทบต่อบุคคลหลายรายทำให้มีคู่ความในคดีเป็นจำนวนมากดังนั้นหากมีการพิจารณาพิพากษาคดีให้เสร็จสิ้นในการดำเนินคดีในคดีเดียวจะทำให้ผลของคำพิพากษาในคู่ความแต่ละรายไม่ขัดแย้งกันตลอดจนเป็นการช่วยประหยัดเวลาและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอีกด้วย และเห็นว่าหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวไม่ควรจำกัดการใช้อยู่แต่เฉพาะในลักษณะคดีในความแพ่งเท่านั้น แต่ควรขยายการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปใช้ถึงการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

3.2 ปัญหาการไกล่เกลี่ยในคดีสิ่งแวดล้อม

การไกล่เกลี่ยคดีแพ่งทั่วไป เป็นไปตามหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 19 มาตรา 20 มาตรา 20 ทวิ รวมทั้งการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องตามมาตรา 20 ทรี โดยการไกล่เกลี่ยจะถูกแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ 1) การไกล่เกลี่ยโดยองค์กรผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนในห้องพิจารณาคดี และ 2) การไกล่เกลี่ย

¹⁰ เดือนเด่น นาสิขราช, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งกรณีผู้เสียหายหลายรายในประเทศไทย,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม* 38, ฉ. 2 (มีนาคม-เมษายน 2562): 47-58.

¹¹ ปัญจรัตน์ นพกรประเสริฐ, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในศาลปกครอง,” *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม* 12, ฉ. 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2565): 231-253.

ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำศาลโดยผู้ไกล่เกลี่ยได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 ในขณะที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครองเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 66/1 ถึงมาตรา 66/12 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ. 2562 ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวพบปัญหาว่า ผู้ที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยคือ ตุลาการศาลปกครองซึ่งมีภาระหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีตามปกติทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยนั้นจะเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ตุลาการมากยิ่งขึ้นซึ่งไม่ใช่วิธีการแบ่งเบาภาระของตุลาการศาลปกครองที่จะทำให้คดีเสร็จออกจากศาลไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในระบียบดังกล่าวไม่มีการบัญญัติในเรื่องการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง เนื่องจากความเสียหายที่เกิดกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมักส่งผลกระทบเป็นวงกว้างหากปล่อยให้เกิดปัญหาอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายจนยากที่จะแก้ไข เยียวยา หรือฟื้นฟูให้กลับคืนมาได้ เนื่องจากการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมมักใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ดังนั้นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะทำให้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการเยียวยาและฟื้นฟูโดยเร็วทั้งยังเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของคู่ความอีกด้วย

3.3 ปัญหาเกี่ยวกับอายุความในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม

การฟ้องคดีละเมิดในคดีแพ่งนั้นสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิดมีอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดที่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันทำละเมิดตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 ส่วนคดีแพ่งในเรื่องอื่น ๆ เป็นไปตามกฎหมายเฉพาะเรื่อง ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะจะมีอายุความฟ้องร้อง 10 ปี ตามมาตรา 193/30 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน ในขณะที่การฟ้องคดีปกครองโดยทั่วไปเป็นไปตามมาตรา 49 มาตรา 51 และมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยถ้าเป็นการฟ้องคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยจะต้องยื่นฟ้องภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดี หากเป็นการฟ้องคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) ให้ยื่นฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดีแต่ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันที่มีเหตุแห่งการฟ้องคดี และการฟ้องคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (4) ให้ยื่นฟ้องภายใน 5 ปี นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดีแต่ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันที่มีเหตุแห่งการฟ้องคดี แต่อย่างไรก็ดี การฟ้องคดีปกครองที่เกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะหรือสถานะของบุคคลจะยื่นฟ้องคดีเมื่อใดก็ได้ การฟ้องคดีปกครองที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาการฟ้องคดีแล้ว ถ้าศาลปกครองเห็นว่าคดีที่ยื่นฟ้องนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือมีเหตุจำเป็นโดยศาลเห็นเองหรือคู่กรณีมีคำขอศาลปกครองจะรับไว้พิจารณาก็ได้ โดยทั่วไปกฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายต้องใช้สิทธิทางศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดรวมถึงคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งสุขภาพและอนามัยของประชาชนอาจมีได้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์รวมทั้งอาจใช้ระยะเวลายาวนานกว่าที่จะแสดงผล เมื่อผู้ก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งโดยส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าผู้ได้รับความเสียหายหิบบกประเด็นเรื่องขาดอายุความมาต่อสู้ศาลจำต้องพิจารณากฟ้องโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาประเด็นหรือข้อเท็จจริงอื่นอีก ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาตามที่ควรจะได้รับซึ่งเห็นได้ว่าการนับอายุความการฟ้องละเมิดในคดีแพ่งโดยสภาพแล้วอาจไม่เหมาะสมกับข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

3.4 ปัญหาเกี่ยวกับค่าชดเชย

ค่าชดเชยในคดีแพ่งนั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 149 ถึงมาตรา 160 ซึ่งโดยทั่วไปหากเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์การฟ้องคดีแพ่งจะคิดค่าชดเชยศาลตามทุนทรัพย์ที่โจทก์ฟ้องส่วนคดีที่ไม่มีข้อพิพาทหรือการใช้สิทธิทางศาลจะมีค่าชดเชยศาลและอัตราเรื่องละ 200 บาท ค่าชดเชยศาลนี้อาจขอยกเว้นได้โดยต้องร้องขอต่อศาลแสดงให้เห็นว่าผู้ร้องนั้นไม่มีทรัพย์สินจะเสียค่าชดเชยศาลหรือหากผู้ร้องไม่ได้รับการยกเว้นค่าชดเชยศาลจะได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรโดยต้องมีเหตุผลอันสมควรด้วย ส่วนค่าชดเชยในการฟ้องคดีปกครองนั้นเป็นไปตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งมีหลักว่าผู้ฟ้องคดีไม่ต้องเสียค่าชดเชยศาล แต่ถ้าเป็นการฟ้องคดีขอให้ศาลสั่งให้มีการใช้เงินหรือส่งมอบทรัพย์สินอันเนื่องมาจากคดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดชอบอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ผู้ฟ้องคดีจะต้องเสียค่าชดเชยศาลในอัตราตามบัญชีท้ายประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง อย่างไรก็ตามถ้าผู้ฟ้องคดีไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะเสียค่าชดเชยศาลหรือถ้าไม่ได้รับยกเว้นค่าชดเชยศาลจะได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรศาลปกครองอาจอนุญาตให้ดำเนินคดีโดยให้ยกเว้นค่าชดเชยศาลทั้งหมดหรือเฉพาะบางส่วนได้ จึงเห็นได้ว่าอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่อาจดำเนินคดีได้คือค่าใช้จ่ายอันเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีซึ่งประกอบด้วยค่าชดเชย ค่าทนายความและค่าใช้จ่ายอื่น ทำให้ผู้เสียหายที่ยากไร้และด้อยโอกาสไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย โดยเฉพาะการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของศาลยุติธรรมและศาลปกครอง

3.5 ปัญหาเกี่ยวกับระบบวิธีพิจารณาคดี

ระบบวิธีพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมมักใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มีหลักการรับฟังพยานหลักฐานที่ค่อนข้างละเอียดและเข้มงวด หน้าที่การนำสืบในคดีแพ่งภาระการพิสูจน์จะตกอยู่กับผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริง โจทก์จึงมักมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงจนน่าเชื่อว่ามีน้ำหนักรับฟังได้ส่วนจำเลยก็มีหน้าที่ในการหักล้างข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าว นอกจากนั้นคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีที่มาหรือมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีแตกต่างกันเนื่องจากใช้บังคับตามกฎหมายคนละฉบับส่งผลให้ภาระการพิสูจน์ของคู่ความในคดีแตกต่างกันด้วย ทำให้เกิดความยุ่งยากและข้อได้เปรียบเสียเปรียบแก่กันทั้ง ๆ ที่เป็นคดีแพ่งสิ่งแวดล้อมเหมือนกันเช่น กรณีโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 โจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นการจงใจหรือประมาทแต่ถ้าเป็นการฟ้องให้รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 96 และมาตรา 97 ซึ่งกำหนดให้ผู้ที่เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อมและหรือทรัพยากรธรรมชาติเป็นผู้จ่ายค่าเสียหายทั้งหมดตามหลัก “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (The Polluter Pays Principle) สามารถนำหลักกฎหมายเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้โดยไม่คำนึงว่าการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ ดังนั้น ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจึงไม่มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อให้เกิดมลพิษหรือไม่ ผู้เสียหายเพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นและตนได้รับความเสียหายก็พอแล้ว ในประเด็นเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญศาลมีอำนาจ

ในการแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ ในส่วนของศาลปกครองระบบวิธีพิจารณาคดีเป็นแบบไต่สวน ซึ่งนอกจากผู้ร้องจะมีหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐาน ในเบื้องต้นเท่าที่หาได้แล้ว ตุลาการศาลปกครองยังมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับ ข้อพิพาทจึงไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับภาระนำสืบของคู่ความในกรณีที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับเหมือนกรณี ของศาลยุติธรรม นอกจากนี้การสืบพยานในศาลปกครองเป็นการสืบพยานที่ไม่มีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัด ศาลสามารถแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความมีคำขอให้เป็นการอำนวยความสะดวก แก่ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้เสียหายเหมาะสมกับบริบทของคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งคู่กรณีอยู่ในฐานะที่แตกต่าง กัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนอกจากจะมีผลกระทบในวงกว้างแล้วยังมีความสลับซับซ้อน เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น การใช้ระบบกล่าวหาเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ให้กับโจทก์ผู้เสียหายซึ่งมักเป็น ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบซึ่งมักเป็นผู้มีไม่ค่อยมีทรัพย์สินและความรู้มากนัก ดังนั้นจึงเป็นการยากต่อการหาพยาน หลักฐานเพื่อนำสืบให้ศาลเชื่อในข้อเท็จจริง ในขณะที่ฝ่ายจำเลยที่ก่อให้เกิดความเสียหายมักเป็นผู้ประกอบกิจการ ซึ่งเป็นผู้ที่มีเงินในการจ้างนายความและหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้ดีกว่าฝ่ายโจทก์ นอกจากนี้การหาพยาน มาพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นมักต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญมานำสืบซึ่งเป็นการยากที่ประชาชนทั่วไปจะหา พยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ แม้ว่าศาลอาจตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญได้เองแต่ระบบของศาลยุติธรรมไทยยังผูกพัน กับระบบกล่าวหาซึ่งผู้พิพากษายังมีทัศนคติที่ต้องวางตัวเป็นกลางและจำกัดบทบาทตนเองเป็นเพียงผู้ตัดสินคดี เท่านั้นซึ่งไม่เหมาะสมกับบริบทของข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

3.6 ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา

วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาคิดแพ่งโดยหลักแล้วมีอยู่ด้วยกัน 3 กรณีคือ 1) กรณีเป็นการ ค้ำครอง “โจทก์” ให้ได้รับชำระหนี้ตามคำพิพากษาหากโจทก์ฝ่ายชนะคดีตามมาตรา 254 แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง, 2) เป็นการค้ำครอง “จำเลย” เกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายตามมาตรา 253 และ 253 ทวิ และ 3) เป็นการค้ำครอง “คู่ความ” เกี่ยวกับทรัพย์สินสิทธิหรือประโยชน์ที่พิพาทกันของผู้ขอ ในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษามาตราประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 264 ในกรณีที่มิใช่มาตรา 253 หรือ 254 หรือคู่ความอาจยื่นคำขอต่อศาลให้ศาลมีคำสั่งกำหนดวิธีการเพื่อกำหนดการ เพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษา สำหรับวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาคิดแพ่ง ปกครอง คือ การขอทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครองซึ่งเป็นไปตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการ ในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ในข้อ 69 ถึงข้อ 74 โดยศาลมีอำนาจสั่งทุเลา การบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครองได้ตามที่เห็นสมควร โดยผู้ฟ้องคดีจะต้องเขียนบรรยายรายละเอียดใน คำขอเพื่อให้เข้าใจเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดศาลจึงจะสามารถกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษาได้ กรณี ไม่เข้าเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งศาลก็จะไม่กำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษาให้ ในส่วนของการบรรเทาทุกข์ ชั่วคราวก็เช่นเดียวกันคือต้องเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดโดยเป็นไปตามข้อ 75 ถึงข้อ 77 แห่งระเบียบดัง กล่าวและให้น้ำหนักในลักษณะหนึ่งของภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับหลัก เกณฑ์ในการพิจารณาคำขอ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไม่ได้บัญญัติเรื่องวิธีการชั่วคราวก่อน การพิพากษาคิดแพ่งสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะจะมีก็แต่คำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุดเท่านั้นที่มี เนื้อหาเกี่ยวกับคดีปกครองทางสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงต้องพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดทางสิ่งแวดล้อมโดยการนำ

มาตรการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขอื่น ๆ ประกอบด้วยโดยคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอาจใช้ระยะเวลาอันสมควรที่ความเสียหายยังคงมีอยู่หรือทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องให้ผู้ได้รับความเสียหายสามารถร้องขอใช้วิธีการชั่วคราวก่อนจะยื่นฟ้องเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อความเสียหายดเนินกระทำการเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ได้รับความเสียหายซึ่งในปัจจุบันทั้งศาลยุติธรรมและศาลปกครองยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวก่อนการฟ้องคดีเป็นการเฉพาะในคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การขอคุ้มครองชั่วคราวหรือมาตรการบรรเทาทุกข์ก่อนศาลตัดสินมักพบมีเงื่อนไขที่ยุ่งยากและศาลยังไม่ค่อยพิจารณาอนุญาตเพราะยังไม่เข้าใจเรื่องหลักการเผื่อระวังทำให้แก้ปัญหาได้อย่างล่าช้าไม่ทันการสิ่งแวดล้อมไม่อาจฟื้นฟูได้อีก

3.7 ปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาด

คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดในคดีแพ่งนั้นศาลต้องมีคำวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นตามฟ้องทุกข้อแต่ห้ามพิพากษาเกินไปกว่าหรือนอกเหนือจากคำฟ้องเว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 นอกจากนี้ คำพิพากษามีผลผูกพันเฉพาะคู่ความแห่งคดีเว้นแต่คำพิพากษาที่เกี่ยวข้องด้วยฐานะและความสามารถของบุคคล คำพิพากษาสั่งเลิกนิติบุคคล คำสั่งล้มละลาย คำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินใด ๆ เว้นแต่บุคคลภายนอกพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิดีกว่า คำพิพากษาฟ้องเรียกสั่งห้ามทรัพย์สินที่มีลักษณะเดียวกับการฟ้องขับไล่ให้มีผลถึงวงญาติและบริวารจำเลยด้วย ตามมาตรา 145 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน ในขณะที่การมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดในคดีปกครองเป็นไปตามมาตรา 70 และมาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยคำพิพากษามีผลผูกพันคู่กรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำบังคับนับแต่กำหนดในคำพิพากษาจนถึงวันที่คำพิพากษานั้นถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกลับหรือดเนิน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นกฎหมายบัญญัติให้รอการปฏิบัติตามคำบังคับไว้จนกว่าจะพ้นระยะเวลาการอุทธรณ์หรือในกรณีที่มีการอุทธรณ์ให้รอการบังคับคดีไว้ก่อนคดีจะถึงที่สุด แม้กฎหมายจะวางหลักว่าคำพิพากษามีความผูกพันเฉพาะคู่กรณีก็ตามแต่มีข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนดให้คำพิพากษานั้นมีผลผูกพันบุคคลภายนอก คือคำพิพากษาให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่งทางปกครองย่อมมีผลผูกพันบุคคลเป็นการทั่วไป คำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับสถานะหรือความสามารถของบุคคลหรือนิติบุคคล คำพิพากษาให้ขับไล่มีผลไปถึงบริวารหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับสิทธิแห่งทรัพย์สินใด เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างและมักเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นการจำกัดมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องอาจไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองประโยชน์นอกจากนี้วิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์อาจไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ

4. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย พบว่าสิ่งแวดล้อมเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางในหลายระดับโดยความหมายในระดับของกฎหมายจะมีความหมายที่แคบกว่าโดยจะหมายถึงความหมายเฉพาะที่กฎหมายฉบับนั้น ๆ กำหนดการพิจารณาว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมาย

สิ่งแวดล้อมหรือไม่อาจพิจารณาได้จากโดยการให้จำกัดความของศาล เช่น คำสั่งศาลฎีกาที่ 76/2561 หรืออาจพิจารณาจากความเห็นของนักวิชาการประกอบการพิจารณา การที่ต้องพิจารณาว่าเป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมหรือไม่เป็นเพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างจากกฎหมายทั่วไปโดยอาจจำแนกกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมออกได้เป็น 3 ประเภทได้แก่ 1) กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2) กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับมลพิษและเหตุเดือดร้อนรำคาญ และ 3) กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมของมนุษย์ ภูมิทัศน์ ศิลปวัฒนธรรม ในขณะที่การกำหนดว่าข้อพิพาทใดจะเป็นคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจะถูกกำหนดโดยคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดโดยคำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุดในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมักมีลักษณะที่แตกต่างจากข้อพิพาททั่วไปทำให้มีปัญหาหลายประการในการนำกระบวนการวิธีพิจารณาคดีทั่วไปมาปรับใช้กับข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีอำนาจฟ้องคดีซึ่งต้องให้มีการโต้แย้งสิทธิเกิดขึ้นก่อน ปัญหาของศาลปกครองที่ไม่มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ปัญหาการใกล้เคียงข้อพิพาทซึ่งไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการใกล้เคียงข้อพิพาทก่อนการฟ้องคดีในศาลปกครอง ปัญหาอายุความในการฟ้องคดีที่ไม่เหมาะสมในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียมโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ ปัญหากระบวนการพิจารณาแบบกล่าวหาของศาลยุติธรรมที่ไม่เหมาะสมต่อการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษาซึ่งไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษาก่อนการฟ้องคดี และปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลซึ่งผูกพันเฉพาะคู่ความและมีให้ศาลสั่งเกินไปกว่าหรือนอกเหนือจากที่ปรากฏในคำฟ้อง

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

4.2.1 เห็นควรให้มีการบัญญัติกฎหมายสำหรับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อใช้กับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งในศาลปกครองและศาลยุติธรรม

4.2.2 เห็นควรให้กำหนดอำนาจฟ้องของผู้เสียหายให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องมีการโต้แย้งสิทธิขึ้นก่อนแต่ควรรวมถึงกรณีที่ป้องกันภัยล่วงหน้าด้วยและควรนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปใช้กับการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

4.2.3 เห็นควรให้กำหนดให้มีกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนฟ้องคดีหรือหลักฟ้องคดี การขยายอายุความการฟ้องร้องในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้นานขึ้น การฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาการฟ้องคดีแล้วถ้าการฟ้องคดีนั้นเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือมีเหตุให้ศาลมีอำนาจรับไว้พิจารณาก็ได้ การให้ผู้ฟ้องคดีที่ยากจนและด้อยโอกาสได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวงในดำเนินกระบวนการพิจารณา การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษา ก่อนการฟ้องคดี การผ่อนคลายนหลักเกณฑ์ในการให้ศาลออกมาตรการวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนการพิพากษา

ให้เป็นไปโดยง่ายขึ้น การให้ศาลสามารถพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอของโจทก์หรือผู้ร้องได้เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและการแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้อำนาจศาลที่จะสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งเพื่อเยียวยาความเสียหายในระยะเวลาที่เหมาะสม และการให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันผู้อื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายด้วย

References

- Angkana Saothongthong. “The Right to File Environmental Lawsuits in the Administrative Court.” Master’s thesis, Faculty of Law, Thammasat University, 2007. [In Thai]
- Bank Ngamarunchot. *Justice Judgment Environmental Problems*. Bangkok: Pen Thai, 2013. [In Thai]
- Dueanden Nakseeharat. “Civil Environmental Litigation in the Case of Multiple Victims in Thailand.” *Journal of Humanities and Social Sciences Maha Sarakham University* 38, no. 2 (March-April 2019): 47-58. [In Thai]
- Office of Research and Academics Office of the Administrative Court. *Some Considerations and Basic Principles of Environmental Law in France*. Bangkok: Office of the Administrative Court, 2023. [In Thai]
- Panjarat Noppakornprasert. “Class Actions in the Administrative Court.” *Innovative Distance Learning Electronic Journal* 12, no. 2 (July-December 2022): 231-253. [In Thai]
- Sunee Mallikamarn. “Analysis of Environmental Cases.” *Research Journal* 8, no. 2 (May-August 2005): 1-15. [In Thai]
- Udomsak Sinthipong. *Environmental Law*. 6th ed. Bangkok: Winyuchon, 2023. [In Thai]

แนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมงานศพ
ในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการทางกฎหมายในประเทศไทย
The Alternative Practices of Urban Living People on Body and Funeral
Ceremony in the Environmental Arrangement Methods
Under Thai Laws and Regulations

อุษา เพียรทวีกิจ¹

สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: 6480168324@student.chula.ac.th

Ausar Peantaweekit²

Major of Sociology and Anthropology, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University
254 Phayathai Road, Wangmai, Pathumwan, Bangkok 10330, Thailand
Email: 6480168324@student.chula.ac.th

Received: January 13, 2024 Revised: May 21, 2024 Accepted: May 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการจัดการร่างศพและ พิธีกรรมศพของคนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน อันอยู่ภายใต้การปรับตัวที่เข้าสู่ยุคสมัยใหม่ที่มีการตระหนักถึงการจัดการร่างศพและ พิธีกรรมศพในรูปแบบของการรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยจะนำเสนอเกี่ยวกับปัญหาของสิ่งแวดล้อมอันได้รับผลกระทบมาจากการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมศพ ไปจนถึงการปรับตัวของรูปแบบการจัดการร่างศพและพิธีกรรมในปัจจุบันที่มีความสอดคล้องไปกับหลักกฎหมายเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มคนเมืองบางส่วนมีความต้องการในการจัดการร่างศพและ พิธีกรรมศพของตนเองในอนาคต ให้เป็นไปในรูปแบบของการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเลือกรูปแบบการจัดการแบบรักษาสิ่งแวดล้อมภายใต้ตัวเลือกที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ที่มีกฎหมายเข้ามารองรับอย่างเป็นทางการในด้านการจัดการร่างศพ ภายใต้วัตถุประสงค์ผ่านกระบวนการที่ปลอดภัย และการเกิดขึ้นของตัวเลือกในวิถีทางพิธีกรรมที่รักษาสิ่งแวดล้อมในรูปแบบธุรกิจที่ตอบโจทย์ทางเลือกในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวโอกาสของการเกิดขึ้นของตัวเลือกการจัดการร่างศพแบบรักษาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในอนาคต

คำสำคัญ: การจัดการร่างศพ; กฎหมาย; การรักษาสิ่งแวดล้อม

¹ นักวิจัยอิสระด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม.

² Independent Researcher in Environmental Law.

Abstract

The purpose of this article is to study the body arrangement and funeral ceremony of the Bangkok people at the present time concerning the adaptation to the environmental and sustainable issues. The environmental problems that result from the body arrangement and funeral ceremony, the adaptation to alternative practices of the body arrangement and the current funeral ceremony corresponding.

The study found that some urban groups have needs in managing corpses and Future funeral rituals to be in the form of protecting the environment. This is choosing a management style that preserves the environment under the choices that are occurring in today's society. There is a law that officially supports the management of corpses. Under the object of transmission through a pollution-free process and the emergence of options for environmentally friendly ritual objects in business models that meet today's alternatives. At the same time, the possibility of the emergence of other environmentally sustainable corpse management options in the future remains to be seen.

Keywords: Body and Funeral Ceremony; Law; Regulations

1. บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีปัญหาหลากหลายรูปแบบอย่างแตกต่างกันไป ซึ่งมีทั้งในรูปแบบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จากภัยพิบัติต่าง ๆ ไปจนถึงในรูปแบบที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น³ จากปัจจัยต่าง ๆ อันส่งผลให้เกิดเป็นกิจกรรมในชีวิตที่ทำให้เกิดผลในเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม โดยหนึ่งในพื้นที่ของประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากประชากรจำนวนมากคือ “พื้นที่ในกรุงเทพมหานคร” ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของประชากรอยู่เป็นจำนวนมาก อันเนื่องมาจากเป็นเสมือนศูนย์กลางของการเติบโตทางเศรษฐกิจ และความเจริญ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสสูงในการสร้างตัวหรือดำรงชีวิต จึงทำให้พื้นที่กรุงเทพมหานครในปัจจุบันมีปัญหาทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยมาจากกิจกรรมของประชากรที่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการขยายตัวมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมที่ต้องมีการเกิดขึ้นในพื้นที่การดำรงอยู่ของมนุษย์ ที่ทุกชีวิตต้องประสบคือ “การจัดการกับร่างศพ” ไปตามวิถีที่มีการสืบทอดกันมาด้วยกระบวนการที่มีความพิถีพิถัน อันสอดคล้องไปกับสังคมที่แสดงถึงอารยะ โดยการจัดการร่างศพส่วนใหญ่ที่จะสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป ตามแบบประเพณีนิยม ในประเทศไทยอันเป็นรัฐกึ่งศาสนาที่มีการดำรงอยู่ของ

³ ชัยภัทร ศรีทума, “การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะหลักของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในชุมชนทรัพย์ไพรวัลย์ ตำบลวังทอง จังหวัดพิษณุโลก,” วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ 8, ฉ. 1 (มกราคม – เมษายน 2566): 34-49.

ชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ จะเป็นวิธีการจัดการร่างศพ ในรูปแบบของการเผาศพ พร้อมกับมีพิธีกรรมประกอบร่วมเพื่อเสมือนว่า เป็นการให้ความเคารพแก่ผู้สูญเสีย ซึ่งส่วนใหญ่การจัดพิธีกรรมงานศพในรูปแบบของชนชั้นกลางในสังคมมักจะเป็นในรูปแบบของทุนนิยม ที่เป็นในลักษณะของการทุ่มเททุนทรัพย์อย่างเต็มที่ เพื่อจัดการพิธีกรรมในกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การนิมนต์พระมาสวด การจัดดอกไม้ประดับเมรุอย่างสวยงาม การเลี้ยงอาหารแขกผู้มางาน ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีมาอย่างยาวนาน จากการวิวัฒนาการทางสังคมเหล่านี้ ภายใต้อำนาจของกระบวนการนั้นได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งในทางตรงและทางอ้อมมาอยู่เสมอ

โดยปัญหาหลักคือ “การเผาศพ” ซึ่งในกระบวนการของการเผาศพนั้น มีวัตถุประสงค์ขั้นตอนของการเผาศพเป็นจำนวนมาก เช่น โรงศพสวยงามที่ทำมาจากพลาสติก ผ้าห่อศพ น้ำยาตกแต่งศพ ดอกไม้จันทน์⁴ ซึ่งเมื่อเข้าสู่กระบวนการเผา สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือ การเกิดมลพิษในอากาศ อันมาจากเขม่าควัน รวมไปถึงทำให้เกิดฝุ่นละออง และสารก่อมะเร็งที่เกิดขึ้นในอากาศ โดยจากการศึกษาจากงานที่มีการศึกษาสถิติของการเผาศพในแต่ละประเทศทั่วโลกในปี 2556 พบว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการเผาศพมากเป็นอันดับ 6 ของโลก ซึ่งผลจากสถิติที่ปรากฏขึ้นแสดงให้เห็นว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากกระบวนการเผาศพของมนุษย์นั้นมีความยาวนานหลายปี⁵

ในขณะเดียวกันการจัดการร่างศพ ด้วยวิธี “การฝัง” ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านของการนำพื้นที่ทางธรรมชาติมาใช้อย่างเกิดข้อจำกัดเช่นกัน เนื่องด้วยจำนวนการขยายตัวของประชากรที่มากขึ้น และการจัดการแบบฝังศพก็เป็นรูปแบบที่มีมาอย่างยาวนานเช่นกัน จึงทำให้การจัดการแบบฝังที่เป็นในรูปแบบของการซื้อด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง ประเภท หลุมศพของชาวคริสต์และ หลุมศพแบบฮวงซุ้ยของชาวไทยเชื้อสายจีน มีกระบวนการที่จะใช้พื้นที่ทางธรรมชาติมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่ออัตราของค่าใช้จ่ายในการซื้อพื้นที่หลุมศพที่สูงขึ้น จากพื้นที่ที่มีความจำกัด ภายใต้อำนาจความต้องการที่มากขึ้นของประชากรที่ขยายตัว

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้น ส่งผลให้คนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร บางส่วนในปัจจุบัน ได้มีการตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากผลกระทบจากทางธรรมชาติที่สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้กระทำไว้ในช่วงของเหตุการณ์หนึ่งในชีวิต จึงมีการปรับรูปแบบความคิดด้วยหลักที่มีความเป็นปัจเจกนิยมมากขึ้น และลดทอดความเป็นวัฒนธรรมนิยมออกไป โดยนำมาสู่กระแสแนวคิด “ความยั่งยืน” ที่เป็นในรูปแบบของการนึกถึงสิ่งแวดล้อมและ สังคมมากขึ้น⁶ อันจะสามารถพบได้ว่า ในปัจจุบันคนเมืองเริ่มมีการเลือกกระบวนการในการจัดการร่างศพที่ความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกัน

⁴ ทีมข่าวเฉพาะกิจไทยรัฐออนไลน์, “เตาเผาศพ ภัยซ่อนเร้นก่อมลพิษ กระทั่งชีวิตและสิ่งแวดล้อม,” คอลัมน์ สก๊อปไทยรัฐ, ไทยรัฐออนไลน์, 23 มกราคม 2565, สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566, <https://www.thairath.co.th/scoop/interview/2608225/>

⁵ กรมอนามัย, “การศึกษามลพิษอากาศและผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยรอบเตาเผาศพ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ,” แก๊ซครั้งล่าสุด 2564, สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2566, <https://www.env.anamai.moph.go.th/th/research/204950/>

⁶ อภิวัฒน์ รัตนวราหะ และคณะ, “คนเมือง 4.0: อนาคตชีวิตเมืองในประเทศไทย,” แก๊ซครั้งล่าสุด 2564, สืบค้นเมื่อ 27 มิถุนายน 2566, https://www.khonthai4-0.net/content_detail.php?id=142/

ทางผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการร่างศพในรูปแบบประเพณีนิยมแบบดั้งเดิมก็มีการปรับเปลี่ยนของกระบวนการในการจัดการศพ อันเป็นไปตามกระบวนการทางกฎหมายในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางวัตถุในพิธีกรรมงานศพก็ได้มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยเช่นกัน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องไปตามวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในสังคม⁷

2. กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษการเผาศพ

จากการศึกษาเรื่องแนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมงานศพ ในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการทางกฎหมายในประเทศไทยพบว่า ประกาศจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องของ การควบคุมมลพิษของเตาเผาศพที่มีการปล่อยอากาศเสียออกไปสู่สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2565 พบว่าเตาเผาที่ใช้ในการเผาศพนั้นต้องเป็นเตาเผาที่มีคุณสมบัติในการที่จะสามารถกำจัดกลิ่นไม่พึงประสงค์ และเขม่าควันที่เกิดจากเผาไหม้ได้ โดยสามารถที่จะบำบัดอากาศเสียได้ตามมาตรฐานของค่าความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องของเตาเผาศพ ตามประกาศจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในมาตราที่ 55 และ 68 โดยมีการกำหนดค่าความทึบแสงของเตาเผาศพ ไม่เกินร้อยละ 10 ด้วยวิธีการตรวจวัดแบบริงเกลมาน (Ringelmann) เพื่อให้มีการตรวจสอบค่าความทึบแสงได้อย่างถูกต้อง ซึ่งมีผลบังคับใช้ในพื้นที่ที่มีประชากรและ ชุมชนหนาแน่น โดยหากดำเนินการไปในรูปแบบของเตาเผาศพที่ไม่ได้มาตรฐานจะนำมาสู่ผลลัพธ์ที่ทำให้เกิดฝุ่นละออง ก๊าซพิษต่าง ๆ และเชื้อเพลิงที่ปล่อยมากับอากาศ โดยจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาวของคนในบริเวณใกล้เคียง อันนำมาสู่โรคภัยต่าง ๆ⁸

โดยมีสาเหตุหลักอันเนื่องมาจากการเผาศพนั้น เป็นในรูปแบบของการเผาประเภทเดียวกันกับการเผาไหม้เชื้อเพลิงแบบหนึ่ง ซึ่งหากจะนำมาสู่การทำให้เกิดมลพิษที่ส่งผลเสียต่อสังคมนั้น การเผาไหม้ต้องเป็นไปในรูปแบบการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านของเวลา อุณหภูมิ และเชื้อเพลิงเป็นหลัก รวมไปถึงต้องมีบุคลากรที่มีความรู้และ ความเชี่ยวชาญที่เข้าใจในกระบวนการในการจัดการ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องตามหลักของข้อกำหนดในการรักษาสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ในปัจจุบันในหลายพื้นที่ของกรุงเทพมหานครได้มีการจัดการร่างศพแบบประเพณีนิยมที่เป็นในลักษณะของการเผาศพ แบบรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยสามารถที่จะเข้ามาเป็นตัวเลือกให้กับคนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานครบางส่วนที่มีความต้องการที่จะจัดการในรูปแบบรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น ยังรวมถึงการที่ต้องมีการตรวจสอบประจำปีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพระยะยาว อันนำมาสู่มาตรฐานเตาเผาศพแบบลดมลพิษแบบยั่งยืน อันจะเห็นได้ว่า กฎหมายเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่มีผลนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดการร่างศพในเชิงการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากเพราะถือเป็นกฎระเบียบในสังคมที่มีการนำเสนอออกมาอย่างจริงจัง รวมไปถึงเป็นกฎระเบียบในสังคมที่มีการจัดตั้งขึ้นมาแล้วว่า เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

⁷ เทศบัญญัติเทศบาลเมืองแสนสุข, “สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2566 เทศบาลเมืองแสนสุข,” แก๊ซครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2566, https://www.khonthai4-0.net/content_detail.php?id=142/

⁸ อติรุจ ดือระ, “กระทรวงทรัพยากรฯ ประกาศให้ เตาเผาศพ เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ หวังลดอากาศเสียในสิ่งแวดล้อม,” แก๊ซครั้งล่าสุด 2565, สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566, [https://www.sdgmovement.com/2022/06/27/crematorium-reduce-air-pollution/#:~:text=สาระสำคัญที่ปรากฏในประกาศฉบับดังกล่าว ได้แก่&text=การปล่อยทั้งอากาศเสียผ่านเตาเผาศพ ต้อง,วิธีทำให้เจือจาง \(dilution\)/](https://www.sdgmovement.com/2022/06/27/crematorium-reduce-air-pollution/#:~:text=สาระสำคัญที่ปรากฏในประกาศฉบับดังกล่าว ได้แก่&text=การปล่อยทั้งอากาศเสียผ่านเตาเผาศพ ต้อง,วิธีทำให้เจือจาง (dilution)/)

3. ทางเลือกการจัดการร่างศพและ พิธีกรรมในรูปแบบประเพณีนิยม ภายใต้การรักษาสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันประเทศไทยนั้นเป็นประเทศที่เป็นรัฐแบบกึ่งศาสนา จึงทำให้รูปแบบการจัดการร่างศพ และ พิธีกรรมงานศพในแบบประเพณีนิยม ยังคงมีอิทธิพลต่อคนในสังคมปัจจุบันอยู่ ซึ่งในบริบทของคนเมืองในพื้นที่ กรุงเทพมหานครก็เช่นกัน โดยจากการศึกษาได้พบว่า กลุ่มคนเมืองบางกลุ่มในปัจจุบันมีความตระหนักต่อเรื่องของการจัดการร่างศพและพิธีกรรมในเชิงการรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ยังคงต้องการให้กระบวนการเหล่านี้ อยู่ภายใต้ รูปแบบของประเพณีนิยม โดยมีเหตุผลส่วนบุคคลที่แตกต่างกันออกไป⁹ ซึ่งมีความต้องการในรูปแบบของประเพณี นิยมที่อยู่ภายใต้การรักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่า กระบวนการจัดการร่างศพแบบรักษาสิ่งแวดล้อมโดยตรงในแบบ สมัยใหม่ ที่มีการรับรองทางกฎหมายในบางประเทศ เช่น การจัดการร่างศพด้วยการทำศพให้กลายเป็นปุ๋ย การนำ ชุมที่มีกระบวนการสร้างความขึ้นมาสวมให้กับศพเพื่อให้เกิดการเติบโตของเห็ดรา ในการนำมาสู่การย่อยสลาย การจัดการเผาศพด้วยน้ำแรงดันสูง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กระบวนการเหล่านี้ที่ถูกออกแบบขึ้นและ ในปัจจุบัน เกิดขึ้นในบางประเทศ ไม่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มคนเมืองบางกลุ่ม โดยได้มีการให้เหตุผลมาอย่าง แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) มีความกังวลในด้านของราคาที่ต้องจ่าย หากใน อนาคตมีกระบวนการจัดการร่างศพแบบรักษาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย คาดว่า คงมีราคาที่สูงมาก เพราะมี ความทันสมัยและ รวดเร็ว จึงไม่ตอบโจทย์กำลังซื้อที่สามารถจ่ายไหวได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดความลำบากทางกำลัง ทรัพย์ของตนเองหรือครอบครัว, 2) ต้องการประสบการณ์ในลักษณะของการได้เห็นและ ได้สัมผัสกับรูปแบบของ กระบวนการที่เป็นของจริงที่สามารถเห็นได้ในปัจจุบันเหมือนกับการจัดการแบบประเพณีนิยมก่อน จึงจะสามารถ นำกลับมาพิจารณาอีกครั้งได้ว่า ต้องการหรือไม่ แต่หากในปัจจุบันยังคงขาดประสบการณ์ก็คิดว่า ยังคงไม่ตอบ โจทย์ในชีวิตตอนนี้ และ 3) ประเพณีนิยมในปัจจุบันได้มีการปรับตัวจากในอดีตมากขึ้นแล้ว โดยจะสามารถ เห็นได้ว่า ในปัจจุบันสังคมมีทางเลือกในการจัดการแบบประเพณีนิยมในรูปแบบของการรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมไปถึงรูปแบบของวัตถุทางพิธีกรรมงานศพเช่นกัน จึงมีความคิดเห็นว่า รูปแบบของการจัดการร่างศพแบบ รักษาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นในต่างประเทศตอนนี้ อาจไม่จำเป็นสำหรับตนเองแม้ว่าจะเกิดการนำเข้ามาใช้ ในประเทศไทยในอนาคตก็ตาม

ซึ่งจากเหตุผลประการสุดท้ายที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่า สมาชิกในฐานะคนเมืองส่วนหนึ่งมีความตระหนักรู้ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านของการจัดการร่างศพ และ พิธีกรรมศพในปัจจุบัน อันนำมาสู่ทางเลือก ต่อตนเองมากขึ้น โดยจากการศึกษาการจัดการร่างศพ และ พิธีกรรมในสังคมปัจจุบันพบว่า ในส่วนของกระบวนการ จัดการร่างศพนั้น ในปัจจุบันได้มีทางเลือกการจัดการร่างแบบเผาศพที่เป็นในรูปแบบของวัดที่มีการนำเตาเผาแบบ ปลอดภัยมาใช้มากขึ้น โดยเป็นปรับตัวของวัดจากข้อกฎหมายควบคุมมลพิษที่เกิดขึ้น อันเป็นไปตามรูปแบบ ของเตาเผาศพที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นเตาเผาที่มีการควบคุมอุณหภูมิการเผาไหม้ได้ อีกทั้งต้องมีการควบคุมและป้องกัน ไม่ให้มีการใส่สิ่งของอื่น ๆ ของผู้ตาย เข้าไปในเตาเผาศพ เพื่อไม่ให้เกิดการเผาไหม้อื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นอันนำมาสู่การ เกิดมลพิษ รวมไปถึงต้องมีการอบรมผู้ควบคุมเตาเผาศพ และ ตรวจสอบคุณภาพอากาศของเตาเผาศพอยู่เสมอ¹⁰

⁹ อุษา เพียรทวีกิจ, “ความต้องการในการจัดการหลังความตายของคนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร การศึกษาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2567), 132.

¹⁰ กรมอนามัย, “การศึกษามลพิษอากาศและผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยรอบเตาเผาศพ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานครและ จังหวัดสมุทรปราการ,” 13-14.

โดยกระบวนการที่มีการปรับตัวของสังคมรูปแบบใหม่ สามารถตอบสนองได้ทั้งชาวพุทธที่มีประเพณีนิยมมาอย่างยาวนานในรูปแบบของการเผาศพ และชาวคริสต์ที่ในปัจจุบันได้มีสำนักทางศาสนาจำนวนมากได้ออกมาประกาศอย่างเป็นทางการว่า ชาวคริสต์นั้นสามารถที่จะจัดการศพด้วยวิธีการใดก็ได้โดยไม่ได้มีผลต่อการพิจารณาของพระเจ้าในวันพิพากษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวคริสต์สามารถจัดการร่างศพอย่างไรก็ได้ตามที่สะดวกหรือต้องการกระทำ โดยไม่ต้องเกิดความกังวลใจว่ากระบวนการที่ทำนอกเหนือจากการฝังศพที่สอดคล้องไปตามพระคัมภีร์จากการตีความที่ส่งต่อความเชื่อกันมาอย่างยาวนาน จะทำให้ไม่ได้พบพระเจ้าในวันพิพากษา

ซึ่งในปัจจุบันจากการศึกษา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระอารามหลวง จังหวัดนนทบุรี ก็เป็นหนึ่งในภาพสะท้อนของตัวอย่างการจัดการแบบประเพณีนิยมในปัจจุบันที่มีปรับตัวภายใต้หลักทางศาสนา โดยมีคนจำนวนมากให้ความสนใจที่ในการเข้าไปใช้บริการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระอารามหลวงเป็นวัดที่มีการจัดการร่างศพด้วยวิธีการเผาศพในเชิงรักษาสีงแวดล้อมด้วยการเผาศพไปกับโลงไม้ธรรมดา แทนที่ในรูปแบบเดิมที่เป็นโลงศพพลาสติกแบบเทพพนม ในขณะที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์นั้น ในด้านพิธีกรรมศพก็เป็นในรูปแบบของการไม่รับพวงหรีดในงานศพ เพื่อลดการสร้างขยะ อีกทั้งยังมีการให้ไปรับประทานอาหารที่โรงทานของวัด แทนที่การนำอาหารมาจัดเลี้ยงแขกเพื่อไม่ให้เกิดอาหารที่เหลือทิ้ง และนำมาสู่การเป็นขยะอาหาร ทั้งนี้ยังรวมไปถึงเมื่อขั้นตอนกระบวนการสุดท้าย ยังมีให้บริการในรูปแบบการสแกนคิวอาร์โค้ดเพื่อกรอกข้อมูลของผู้ตายไว้ในห้องเก็บอัฐิจิทัล แทนที่รูปแบบของเจดีย์ใส่กระดูกในอดีต และนำกระดูกไปฝังไว้ใต้ต้นไม้ที่เป็นลานหินโค้ง อันเป็นพื้นที่แห่งการแสดงธรรมของพระสงฆ์เพื่อเป็นเสมือนกับว่า ให้ผู้ตายได้อยู่ในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สงบ และได้ฟังธรรมไปด้วย ซึ่งปัจจุบันมีผู้เข้าไปใช้บริการเป็นจำนวน

นอกเหนือไปจากนั้นในด้านของวัดพุทธทางพิธีกรรมศพในปัจจุบันก็มีการปรับตัวตามความคิดคนในสมัยปัจจุบันเช่นกัน อันจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันมีธุรกิจวัดที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศพจำนวนมากที่สะท้อนถึงการนำไปใช้ในเชิงยั่งยืน เช่น พวงหรีดจากของใช้ที่สามารถนำของไปใช้ประโยชน์ได้ต่อ พวงหรีดจากผ้าห่อศพที่สามารถนำไปบริจาคหลังจบพิธีกรรมงานศพเพื่อสร้างบุญกุศลให้กับผู้ตาย พวงหรีดต้นไม้ที่สามารถนำไปปลูกต่อได้

โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งในด้านของกระบวนการจัดการร่างศพ และวัดพุทธทางพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จากการนำเสนอข้างต้นถือเป็นทางเลือกใหม่ในสังคมที่มีการศึกษาพบว่า มีผู้คนในรูปแบบของภาพแทนคนเมืองได้มีการเลือกรูปแบบกระบวนการเหล่านี้กันเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน รองจากกระบวนการจัดการในรูปแบบการบริจาคร่างเพื่อทางการแพทย์ที่เป็นการจัดการแบบรักษาสีงแวดล้อมในอีกรูปแบบหนึ่ง และยังเป็นการทำประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวตามยุคสมัยที่นึกถึงความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยเลือกตัวเลือกที่สามารถตอบโจทย์ได้ทั้งความต้องการในปัจจุบัน และการควบคู่ไปกับความเชื่อหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ในชีวิตของปัจเจก

4. โอกาสและ ความท้าทาย อันนำมาสู่ทางเลือกการจัดการร่างศพ แบบรักษาสีงแวดล้อมสมัยใหม่ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ภายใต้ข้อกฎหมายในปัจจุบัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของกระบวนการจัดการร่างศพและ พิธีกรรมศพแบบประเพณีนิยมในปัจจุบัน สามารถวิเคราะห์ในเชิงการคาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตการจัดการร่างศพในรูปแบบการรักษาสีงแวดล้อมแบบโดยตรงที่นำมาสู่ความยั่งยืน (Green Burial Council) อาจมีโอกาที่จะสามารถเกิดขึ้นได้

โดยเฉพาะกระบวนการอย่างการทำพื้นที่สุสาน ภายใต้รูปแบบของป่า (Woodland Burial) ที่เป็นในลักษณะของการฝังร่างหรือกระดูกของผู้ตายลงในพื้นดินของสุสานที่อยู่ภายใต้พื้นที่สีเขียวที่เป็นป่า โดยจะมีป้ายที่เป็นเหมือนป้ายหลุมศพ แต่เป็นป้ายที่ทำจากวัสดุธรรมชาติระบุตรงพื้นที่ฝังในตัวตนของผู้ตายเอาไว้ เพื่อป้องกันการสับสนในการมาเยี่ยมผู้ตาย ซึ่งกระบวนการนี้มีโอกาสเกิดขึ้นได้ เนื่องจากในปัจจุบันได้มีวัดบางส่วนในประเทศไทยมีพื้นที่บริการให้สามารถฝังกระดูกของผู้ตายลงในดินภายใต้ต้นไม้ของวัดได้แล้วซึ่งพบว่า ตอบโจทย์คนเมืองบางกลุ่มในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทั้งในด้านการรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อม และในด้านการจิตใจ¹¹ ที่เป็นเสมือนว่าพื้นที่ทางธรรมชาติเป็นพื้นที่ที่สงบ ซึ่งจากการศึกษาแม้จะมีการเลือกในด้านความต้องการจัดการร่างแบบรักษาสีเขียวที่ยังไม่เกิดขึ้นในประเทศไทยจะมีอัตราที่น้อย เมื่อเทียบกับการเลือกการจัดการแบบประเพณีนิยมหรือการจัดการแบบการบริจาคร่างกายเพื่อทางการแพทย์ แต่ก็มีจำนวนส่วนหนึ่งที่มีการเลือกกระบวนการเหล่านี้เช่นกัน โดยเฉพาะอัตราการเลือกที่มากที่สุดคือ ในรูปแบบของกระบวนการฝังร่างเปล่า โดยไม่ต้องฉีดยารักษาสภาพศพลงในดิน ไปจนถึงการมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า แม้อาจไม่ได้ฝังร่างลงในดิน แต่อยากให้มีการนำกระดูกไปฝังไว้ใต้ต้นไม้ เพราะมองว่า เป็นพื้นที่ที่สงบ

ด้วยเหตุนี้ จึงคาดการณ์ได้ว่าหากในอนาคตพื้นที่การจัดการในลักษณะนี้จะมีการขยายขึ้น ไปสู่พื้นที่ป่าสีเขียว คาดว่ามีโอกาสที่สามารถเป็นไปได้ แต่กระบวนการที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีการออกแบบที่สามารถปรับให้เข้ากับหลักกฎหมายในประเทศไทยได้ โดยข้อกฎหมายการอนุญาตจัดตั้งสถานที่ในการฝังศพในประเทศไทยในปัจจุบันยังคงมีข้อห้ามเกี่ยวกับ การไม่อนุญาตให้สถานที่ตั้งสุสานเป็นพื้นที่ป่าหรือต้นน้ำลำธาร อีกทั้งยังรวมถึงการที่ผู้ใดมีความประสงค์จะจัดตั้งสุสานหรือฌาปนสถาน ทั้งในรูปแบบสาธารณะหรือเอกชน ต้องมีกระบวนการยื่นคำร้องในการขอรับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ภายใต้เงื่อนไขและวิธีการที่มีการกำหนดเอาไว้ จากนั้นจะมีการตรวจสอบสถานที่ เพื่อพิจารณาอนุญาตให้มีการจัดตั้ง รวมไปถึงในพื้นที่ของสุสานหรือฌาปนสถาน ต้องมีการรักษาความสะอาดให้ได้อยู่เสมอ ป้องกันไม่ให้มีสัตว์เข้าไปขุดคุ้ยหลุมศพในสุสาน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้แต่กระบวนการในรูปแบบที่มีโอกาสเป็นไปได้มากที่สุด ก็ยังคงมีข้อหว่ออยู่ค่อนข้างมากทั้งในประเด็นทางสิ่งแวดล้อม และประเด็นทางกฎหมาย โดยหากจะมีการเกิดขึ้นของกระบวนการใหม่ ๆ คาดว่ายังคงต้องมีการปรับเปลี่ยนปัจจัยในหลายด้าน และต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนา รวมไปถึงการจัดตั้งผู้ดูแลที่มีความเชี่ยวชาญในพื้นที่ เพราะในปัจจุบันวิธีการอย่างการนำศพลงในวัดถ่อยสลายให้กลายเป็นปุ๋ย ที่เกิดขึ้นในนิวยอร์ก ซีแอตเทิล และแคลิฟอร์เนีย ก็ยังคงต้องมีการดูแลอย่างจริงจังในเรื่องของมาตรฐานที่ทำให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน แม้จะขึ้นชื่ออย่างเป็นทางการว่า เป็นในรูปแบบของการสร้างขึ้นมาเพื่อตอบโจทย์ในการรักษาสีเขียวหรือแม้แต่อย่างไนเซนทวีปเอเชียที่ในบางประเทศมีการอนุมัติทางกฎหมายให้สามารถฝังศพใต้ต้นไม้ได้ แทนที่การฝังในสุสานแบบสร้างขึ้น เพื่อลดการใช้พื้นที่เมืองและเพิ่มพื้นที่ประโยชน์ทางสาธารณะยังคงพบว่า คนบางกลุ่มต้องการอาศัยระยะเวลาในการทำความเข้าใจและเรียนรู้ในกระบวนการจัดการร่างศพรูปแบบใหม่ ในเรื่องการนำสู่การตายดีในรูปแบบที่ต่างออกไปจากที่สังคมเคยมี ซึ่งรวมถึงกระบวนการอื่น ๆ อย่างการจัดการในรูปแบบการสลายร่างแบบส่นสะท้อนให้กลายเป็นผงที่มีส่วนผสมของ

¹¹ อุษา เพียรทวีกิจ, “ความต้องการในการจัดการหลังความตายของคนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร,” 176.

ไนโตรเจนเหลว ด้วยเครื่องมือที่มาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือการเผาผลาญด้วยน้ำ (Alkaline Hydrolysis) ที่สร้างมลพิษน้อยกว่าการเผาผลาญด้วยไฟด้วยเช่นกัน เพราะอย่างไรก็ตาม การเข้ามาของกระบวนการใหม่ ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคมแบบดั้งเดิม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของแบบแผนปฏิบัติที่มีมาอย่างยาวนาน ถือเป็นเรื่องที่มีความท้าทายเป็นอย่างมาก

โดยคาดการณ์ว่า การที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมส่วนใหญ่ นอกเหนือไปจากข้อกฎหมายที่ออกมาอย่างเป็นทางการแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญคือ ต้องเป็นทางเลือกใหม่ที่สามารถตอบโจทย์คนในสังคมได้มากกว่า หรือเทียบเท่ากับตัวเลือกของการจัดการที่มีในปัจจุบัน โดยอาจต้องเป็นในรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงการตายที่ดี หรือการนำไปสู่โลกหลังความตายที่ดี ที่จะสร้างค่านิยมให้เกิดความเชื่อที่เป็นผลในเชิงบวก และมีราคาที่คนในสังคมส่วนใหญ่เข้าถึงได้ อย่างไม่เป็นในเชิงธุรกิจจนเกินไป โดยหากเป็นรูปแบบที่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า กระบวนการจัดการร่างศพที่มีอยู่ในปัจจุบัน ก็จะมีโอกาสเติบโตได้มากขึ้น เพื่อให้มีผลที่แสดงได้ถึงคุณค่า หากจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้ามาสู่รูปแบบการเป็นหนึ่งในตัวเลือกของคนในสังคม เพราะในปัจจุบันการจัดการแบบรักษาสิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่มีทางกายภาพที่สามารถตอบโจทย์คนในสังคมได้เท่านั้น รูปแบบการจัดการทางอ้อมที่เป็นการจัดการแบบรักษาสิ่งแวดล้อม อย่างอัตราการเพิ่มขึ้นของคนไม่นับถือศาสนาที่บางส่วนไม่ต้องการให้มีการเกิดพิธีกรรมขึ้น เพราะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และทางทุนทรัพย์ ไปจนถึงกระบวนการบริจาคร่างเพื่อทางการแพทย์ และ จัดพิธีกรรมทางออนไลน์แทนรูปแบบทางกายภาพในรูปแบบของการไว้อาลัยทางพื้นที่ดิจิทัล หรือการสร้างสุสานออนไลน์ ก็เป็นตัวเลือกหนึ่งในปัจจุบันเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์โอกาสของการเกิดขึ้นในรูปแบบของกระบวนการจัดการร่างศพเชิงการรักษาสิ่งแวดล้อมในรูปแบบสมัยใหม่ยังคงมีข้อจำกัดเกิดขึ้นหลายประการ อันเนื่องมาจากข้อมูลรายละเอียดในเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอน และกฎหมายของประเทศที่มีกระบวนการจัดการร่างศพแบบรักษาสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ยังคงมีรายละเอียดให้ศึกษาน้อยมาก ในการที่จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกับบริบทของพื้นที่ในประเทศไทย ในขณะที่อีกด้านหนึ่งของสถานการณ์ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในด้านการจัดการหลังความตายพบว่า การคาดการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของการขยายตัวประชากรที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งคนในวัยหนุ่มสาวในปัจจุบันที่จะกลายเป็นผู้สูงอายุในอนาคต การเข้ามาของความเชื่อใหม่ ๆ ที่เริ่มขยายตัวขึ้นแทนที่กับความคิดแบบประเพณีนิยมทางศาสนา ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดส่วนหนึ่งในการคาดการณ์การเกิดขึ้นของกระบวนการจัดการร่างศพแบบสมัยใหม่ในบริบทของประเทศไทยในอนาคต

5. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องแนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมงานศพ ในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการทางกฎหมายในประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องแนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมงานศพ ในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการทางกฎหมายในประเทศไทยพบว่า ปัจจุบันคนเมืองมีความตระหนักต่อเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจากในอดีต โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความคิดและ ความต้องการ

ในการจัดการร่างศพหรือการจัดการเกี่ยวกับพิธีกรรมภายใต้แนวคิดแบบยั่งยืนมากขึ้น โดยจะเห็นได้ว่า กระบวนการที่ทำให้มีทางเลือกในรูปแบบของการจัดการร่างศพแบบรักษาสิ่งแวดล้อมได้นั้น ปัจจัยส่วนหนึ่งที่สนับสนุนคือกฎหมายที่เข้ามาควบคุมในการเกิดเปลี่ยนแปลง โดยมาจากการที่มีผลลัพธ์ที่เป็นผลเสีย อันเกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมงานศพในอดีต

ซึ่งนอกเหนือไปจากกระบวนการในรูปแบบประเพณีนิยมที่มีการปรับตัวมากขึ้นในปัจจุบัน และการจัดการร่างแบบการบริจาคร่างศพเพื่อทางการแพทย์ โดยไม่ได้เป็นในลักษณะของการกำจัดศพ แต่เป็นในรูปแบบของการนำร่างศพไปศึกษาต่อที่เป็นเชิงยั่งยืนในรูปแบบหนึ่ง คาดการณ์ว่าในอนาคตมีโอกาสที่จะเกิดการจัดการร่างศพแบบรักษาสิ่งแวดล้อมในวิธีการอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้นได้ จากการศึกษาแบบของกระบวนการสมัยใหม่ที่มีการนำมาปรับใช้กับในบางประเทศแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม หากมีการนำเข้ามาเป็นอีกตัวเลือกหนึ่งในอนาคต จะต้องมีการเกิดขึ้นของรูปแบบทางกฎหมายที่สามารถควบคุมและ รองรับกระบวนการดังกล่าวได้ รวมไปถึงต้องอาศัยการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ เพื่อไม่ให้เกิดผลในเชิงลบต่อกระบวนการจัดการร่างศพในภายหลัง และเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องแนวทางปฏิบัติแบบทางเลือกของคนเมืองในการจัดการร่างศพ และพิธีกรรมงานศพ ในรูปแบบการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการทางกฎหมายในประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1 เห็นควรให้มีการขยายในเรื่องของเตาเผาแบบปลอดมลพิษไปสู่ทั่วพื้นที่ในประเทศไทย เพื่อให้เกิดผลดีแก่ทุกคน เนื่องจากการสารเคมีและ มลพิษที่มาจากเตาเผาศพนั้น หากได้มีการยุติลงเข้าไป หรือ สละด้วยวิธีการอื่น ๆ ในร่างกาย จะนำมาสู่ผลเสียจำนวนมาก เช่น โรคหัวใจ โรคเส้นเลือดในสมองตีบ รวมไปถึงมลภาวะทางอากาศที่ไม่ดีแก่ชุมชนรอบข้าง

5.2.2 เห็นควรให้ภาคส่วนของพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเผาศพ ควรมีการเปิดพื้นที่ในการให้บริการสำหรับญาติมิตรของผู้สูญเสียเพื่อให้มีการฝังกระดูกผู้ตายบริเวณต้นไม้ได้

References

- Apiwat Rattanawaraha, Pawika Srirattanaball, Niramom Serisakul, Pliensuk Sanit, Pornsan Wichianpradit, Anark Phitakthanin, Wan Chanthawilaswong, and Phanthira Chulayanon. “Khon Mueang 4.0: The Future of Urban Life in Thailand.” Last modified July 1, 2021. Accessed July 27, 2023. https://khonthai4-0.net/content_detail.php?id=142/ [In Thai]
- Atirut Duere. “Ministry of Natural Resources Declares Crematoriums to be a Source of Pollution Hoping to Reduce Polluted Air in the Environment.” Last modified June 27, 2022. Accessed July 14, 2023. <https://www.sdgmovement.com/2022/06/27/crematorium-reduce->

air-pollution/#:~:text=information Important information appearing in the said announcement Including &text=The release of polluted air through the crematorium. Must, use dilution method/ [In Thai]

Chaipat Srithuma. “Development of Learning Activities on Environmental Problems to Promote Core Competencies of Students in the 4th Grade in Sappraiwan Community, Wang Thong Subdistrict, Phitsanulok Province.” *Bandit Saengkhomkham Journal* 8, no. 1 (January – April 2023): 34-49. [In Thai]

Department of Health. “A Study of Air Pollution and Its Impact on the Health of People Around Crematoriums: a Case Study of Bangkok and Samut Prakan Province.” Last modified June 9, 2021. Accessed June 19, 2023. <https://www.env.anamai.moph.go.th/th/research/204950/> [In Thai]

Saen Suk Municipality Ordinance. “Cemetery and Crematorium 2023 Saen Suk Municipality.” Last modified April 20, 2023. Accessed July 9, 2023. https://www.khonThai4-0.net/content_detail.php?id=142/ [In Thai]

Thairath Online Special News Team. “Crematoriums: A Hidden Danger that Causes Pollution Affecting life and the environment.” Thairath Scoop Column, *Thairath Online*, January 23, 2022. Accessed June 15, 2023. <https://www.thairath.co.th/scoop/interview/2608225/> [In Thai]

Usa Pianthaweevit. “Needs for After-death Management of Urban People in the Bangkok Area.” Master’s thesis, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, 2004. [In Thai]

การศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา
A Study of the Foundational Concepts in Thai Law and the Influence of
Buddhism

ดิเรก คุรสมาคม
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
31 ถนนแก้ววรัฏฐ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: dk_pyu@hotmail.com

Direk Kounsamakom
Faculty of Law, Payap University
31 Kaew Nawarat Road, Wat Ket, Mueang, Chiang Mai 50000, Thailand
Email: dk_pyu@hotmail.com

Received: December 25, 2023 Revised: March 24, 2024 Accepted: April 5, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงรากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา แยกแยะและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ กับหลักแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์ และเสนอแนะให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้โดยง่าย และเป็นการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารเป็นหลัก

จากการศึกษาพบว่า หลักการและแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา คือ ธรรมและวินัย และหลักกรรม ส่วนการแยกแยะหลักและแนวคิดที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ ค้นพบหลักการสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านนิติศาสตร์, 2) ด้านสิทธิในเชิงเปรียบเทียบ, 3) ด้านรัฐศาสตร์หลักการปกครอง และ 4) ด้านจริยธรรมและความเกี่ยวข้องกับกฎหมาย และการได้สดับฟังผู้รู้ และมาถ่ายทอดให้เห็นถึงหลักการและแนวคิดที่ถูกต้อง จะเป็นการกระตุ้นเตือนสำนึกของพุทธศาสนิกชนหรือคนไทยทั้งหลายทั้งปวง โดยเฉพาะนักวิชาการ นักกฎหมาย ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ควรหันมาศึกษาหลักทางพุทธศาสนา เพราะอย่างน้อยจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้านพฤติกรรมหรือการแสดงออกมาก็ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

คำสำคัญ: รากฐานแนวคิด; อิทธิพล; พุทธศาสนา

¹ อาจารย์.

² Lecturer.

Abstract

This research article aims to study the foundations of concepts in Thai law and the influence of Buddhism. Distinguish and compare Dhamma principles gained from listening to Dhamma lectures. with principles of academic concepts and knowledge in various sciences, especially jurisprudence and suggest that those interested have access to Buddhist knowledge. It is easy to disseminate and expand Buddhist knowledge using qualitative research methods. By mainly gathering document information.

The study has shown that important principles and concepts of Buddhism are Dhamma and Vinaya and the principle of karma. As for distinguishing principles and concepts obtained from listening to Dhamma lectures, discover important principles including 1) jurisprudence, 2) comparative rights, 3) political science and principles of governance, and 4) ethics and their relationship with law. listening to those who know and come to convey the correct principles and concepts It will stimulate the conscience of all Buddhists or Thai people. Especially academics, lawyers and related people. You should turn to study the principles of Buddhism. Because at least it will help create correct knowledge and understanding. In terms of behavior or expression, it will not cause any problems to oneself. others and society

Keywords: Foundational Concepts; Influence; Buddhism

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนาเป็นหนึ่งในสามศาสนาที่มีความสำคัญของโลก นอกจากศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม แต่แตกต่างกันหลายประการ เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม (Atheism) มีหลักการสำคัญคือ ไม่ยอมรับหลักที่ว่า มีพระผู้เป็นเจ้าหรือเทพเจ้าสูงสุดที่มีอำนาจกำหนดสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายให้เกิดให้มีขึ้นหรือให้เป็นไปตามความต้องการของเทพเจ้าต่าง ๆ แต่พุทธศาสนาถือหลักแห่งความเป็นจริงที่เรียกว่า “ธรรมหรือธรรมะ” (Dhamma) สูงสุด เป็นหลักการใหญ่อยู่เบื้องหลังสำคัญสูงสุดที่สัตว์ทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาพัฒนาตนเองให้มีความรู้มีความคิดและมีปัญญา การทำความเข้าใจหลักและคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลากหลายวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยการเข้ารับอุปสมบทเป็นพระภิกษุหรือสามเณร เพื่อศึกษาและปฏิบัติหลักไตรสิกขาให้ถึงหลักการที่สูงที่สุด คือ นิพพาน (Nirvana)

การศึกษาพุทธศาสนานั้น หากว่าตามหลักการ เรียกว่า สัทธรรม 3 อย่าง สัทธรรมก็คือธรรมที่แท้หรือธรรมที่เป็นตัวหลักสำคัญ 3 ประการคือ ปรีชา ปัญญา และปฏิเวธ โดยปรีชาตินั้น ได้แก่ การเล่าเรียนศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรูปหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและหนังสืออธิบายต่าง ๆ อย่างที่ 2 ปฏิบัติ คือการลงมือทำ เอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนนั้นมาใช้ในการ และ

ประการที่ 3 ปฏิเวธ คือการได้รับผลจากการปฏิบัตินั้นนอกจากนี้ การศึกษาในคัมภีร์ ได้แก่³ การศึกษาในพระไตรปิฎกที่รวบรวมคำสอนเป็นหมวดหมู่บรรจุพุทธพจน์และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนาไว้ 3 ชุดเรียกเป็นสามหมวด คือ 1) วินัยปิฎกหรือพระวินัย, 2) สุตตันตปิฎกหรือพระสูตร และ 3) อภิธรรมปิฎกและพระอภิธรรมรวม 45 เล่ม กล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกมีเนื้อความทั้งหมด 84000 พระธรรมขันธ์ แต่บุคคลทั่วไปหรือแม้แต่พระภิกษุก็ตาม มีน้อยมากที่สามารถศึกษาได้ครบทั้งหมดของพระไตรปิฎก เพราะเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหายาวมากต้องใช้เวลายาวนานมากในการศึกษาทั้งหมด วิธีการศึกษาเช่นนี้ จึงไม่ได้รับความนิยมของบุคคลทั่วไป เพราะต้องอุทิศตนและเวลาในการศึกษาที่นานมาก

ปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต เป็นบุคคลที่สังคมไทยและสังคมโลก ต่างยอมรับว่า เป็นผู้มีความรู้อย่างแท้จริงถึงแก่นของหลักการและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาจากชีวประวัติของท่านฯ เห็นได้จากการได้รับรางวัลในระดับโลก อาทิรางวัล “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” จาก ยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education) ในปี พ.ศ. 2537 และได้รับรางวัลในระดับประเทศไทยอย่างมากมาย โดยได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จาก 20 มหาวิทยาลัยในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 - 2561 ไม่นับผลงานที่เป็นหนังสือมากมายถึง 327 เรื่อง นับถึงปี พ.ศ. 2550⁴ นอกจากนี้ที่สำคัญคือ มี ซีดี (Compact Disk: CD) ธรรมะ ที่จัดทำเผยแพร่ในระบบ เอ็มพี 3 (MPEG Audio Layer III: MP3) จำนวนมาก ปัจจุบันมีการเผยแพร่คำบรรยายธรรมะอยู่ในระบบอินเทอร์เน็ต ทั้งเว็บไซต์ของวัดญาณเวศกวัน และในระบบยูทูบ (You-Tube) สามารถสืบค้นหาเพื่อฟังคำบรรยายของท่านเจ้าคุณฯ ได้อย่างกว้างขวาง

แม้จะมีการรวบรวมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโตอย่างมากมายและหลากหลาย ดังที่อธิบายไว้ข้างต้นก็ตาม แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น ก็ยังไม่มีมีการรวบรวมคำบรรยายธรรมะเหล่านั้น ในลักษณะที่เป็นการรวบรวมค้นคว้าวิจัยเพื่อสรุปสาระและประเด็นสำคัญ ๆ ให้ผู้ที่สนใจและต้องการศึกษาในเรื่อง, ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคม ชีวิตของบุคคล ตลอดจนปัญหาของโลก ให้เข้าใจถึงประเด็นแห่งปัญหา และวิธีทำความเข้าใจในปัญหาเรื่องต่าง ๆ และสามารถค้นหาถึงเรื่องที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้ค้นคว้าและบรรยายไว้ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลที่สนใจ และต้องการค้นหาว่า หลักการของพระพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ มีอย่างไร สามารถค้นหาได้จากการรวบรวมผลงานแห่งการบรรยายธรรมะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้เขียนจึงต้องการค้นคว้ารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต พร้อมกับการวิเคราะห์แยกแยะถึงหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะทั้งหมดที่มีอยู่ และการเปรียบเทียบกับแนวคิดเบื้องหลังทางวิชาการในศาสตร์ต่าง ๆ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตร์ทางด้านกฎหมายหรือนิติศาสตร์ เพื่อให้ผู้ที่สนใจ

³ พระพรหมคุณาภรณ์, *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (นนทบุรี: เอส อาร์ บรินดิง แมสโปรดักส์ จำกัด, 2551), 87.

⁴ วัดญาณเวศกวัน, “ประวัติ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2563, สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2565, https://www.watnyanaves.net/th/web_page/papayutto/

ในการค้นหาองค์ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด และต้องการได้เข้าถึงต้นฉบับหรือแก่นขององค์ความรู้เหล่านั้น สามารถนำมาใช้เป็นหลักคิดในการแก้ไขและสร้างสรรค์ ตลอดจนสามารถทำให้ผู้ที่ต้องการค้นหาความรู้จากประเด็นสำคัญในการบรรยายธรรมะ ได้เข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงรากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา

1.2.2 เพื่อแยกแยะและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ กับหลักแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์

1.2.3 เพื่อเสนอแนะให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้โดยง่ายและเป็นการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ มีขอบเขตการวิจัยโดยศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบรรยายธรรมะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการสำคัญ ๆ ทางนิติศาสตร์ ตลอดจนหลักต่าง ๆ ที่พุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นและการประยุกต์กับเหตุการณ์ บุคคล สังคม ซึ่งค้นคว้าจากการบรรยายธรรมด้วยการฟัง ในหัวข้อประเด็นต่าง ๆ ที่มีการอธิบายไว้ โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต นอกจากนี้มุ่งศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก งานวิจัย หนังสือ บทความ ตลอดจนตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ประกอบกับการฟังเทปคำบรรยายธรรมะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต ที่มีบันทึกไว้ในเว็บไซต์ของวัดญาณเวศกวัน ทั้งนี้ เริ่มตั้งแต่ปีที่มีการบันทึกเสียงการบรรยายธรรมะ คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 - 2545 โดยแต่ละปี ได้มีการรวบรวมการบรรยายธรรมะในโอกาสต่าง ๆ ในแต่ละหัวข้อ เมื่อฟังแล้วผู้วิจัยจะถอดเทปแบบสรุปความในหัวข้อการบรรยายเหล่านั้นเป็นข้อความหรือใจความสำคัญของเรื่องที่บรรยายในแต่ละเรื่องเหล่านั้น นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลจากเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรา หนังสือ บทความ งานวิจัยอื่น ๆ ทางกฎหมายและทางศาสนาที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ข้อมูลที่ได้จากการฟังและถอดเทปคำบรรยายธรรมะ ใช้การวิเคราะห์ด้วยการถอดความและสรุปความตามเนื้อหาที่เกิดจากการบรรยาย ในแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งจากเอกสารเป็นเสริมเพิ่มเติมความสมบูรณ์ของข้อมูล เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์บันทึกข้อมูล และข้อมูลไฟล์บันทึกเสียง เทปและซีดี ตลอดจน เอ็มวี (mp3) ที่เข้าถึงได้จากเว็บไซต์ของวัดญาณเวศกวัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบถึงรากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา

1.5.2 ทราบผลการแยกแยะและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะ กับหลักแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์

1.5.3 ได้ข้อเสนอแนะให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้โดยง่ายและเป็นการเผยแพร่ขยายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

2. ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ผู้เขียนพบว่า ดังต่อไปนี้

2.1 หลักการและแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา

การเกิดขึ้นของศาสนาต่าง ๆ ในโลก มีที่มาจาก ความไม่รู้ ความจริงในสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลาย เมื่อเกิดเหตุที่มนุษย์อธิบายไม่ได้ จึงเกิดความหวาดกลัวว่า มีผู้ที่กำกับควบคุมให้เกิดภัยอันตรายต่าง ๆ ขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาเกิดขึ้นจากความกลัวภัย⁵ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว มนุษย์จึงต้องมีการหาคำตอบที่สามารถปฏิบัติได้ทันที รอดไม่ได้ในสถานการณ์เช่นนี้ มีผู้เสนอคำตอบขึ้น สามารถที่จะให้ปฏิบัติได้ทันที ซึ่งพอแก่การถึงความยุติที่เดียว เมื่อมีผู้เสนอคำตอบอย่างว่านั้นขึ้นแล้วเป็นที่ยอมรับกัน คำตอบแบบนี้ ได้กลายมาเป็น “ศาสนา”

ศาสนา หมายถึง คำสอน คำสั่งสอน ของลัทธิความเชื่อถือ อย่างหนึ่ง ๆ พร้อมด้วยหลักคำสอน ลัทธิ พิธี องค์กรและกิจการทั่วไปของหมู่ชน ผู้นับถือลัทธิความเชื่ออย่างนั้น ๆ ทั้งหมด⁶ สำหรับพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ หรือผู้รู้อย่างแจ่มแจ้ง พุทธศาสนาจัดเป็นศาสนาแบบ อเทวนิยม (Athesim) คือ เป็นศาสนาที่ไม่เห็นด้วยกับหลักที่เชื่อว่า สรรพสิ่งทั้งหลายมีพระผู้เป็นเจ้า เทพดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นผู้บันดาลให้เกิดให้ขึ้น แต่เชื่อในหลักความจริงความถูกต้อง และเชื่อในความสามารถหรือศักยภาพของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่สามารถพัฒนาฝึกฝนตนเองให้เข้าถึงหลักความรู้ในความจริงของสิ่งทั้งหลายจนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการและแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา คือ ธรรมหรือธรรมะ (Dharma) และวินัย โดยคำว่า ธรรมหรือธรรมะ ความหมายว่า ความจริง ความดี ความถูกต้อง ซึ่งการอธิบายความหมายของ ธรรมะ สามารถอธิบายได้ 4 แบบ คือ 1) ธรรม คือ ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง, 2) ธรรม คือ ธรรมดา หมายถึง ความเป็นไปหรือความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวงบรรดามีเหล่านั้น, 3) ธรรม คือ ธรรมจริยา หมายถึง ข้อที่มนุษย์ต้องทำต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมดาของธรรมชาติหรือข้อประพฤติปฏิบัติที่มนุษย์ต้องทำเพื่อให้สอดคล้องกับความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น และ 4) ธรรม คือ ธรรมเทศนา หมายถึง คำบอกเล่าที่สื่อไปยังความหมายในสามข้อแรกนั้น ส่วน วินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดีงามเจริญก้าวหน้าและควบคุมความประพฤติของหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย วินัยเป็นเรื่องการจัดตั้งขึ้นในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย เพราะการที่จะทำให้ความจริงของสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ให้ได้ผลในทางปฏิบัติ เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ในสังคม ต้องนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้น มาจัดตั้งวางเป็นระบบระเบียบ กล่าวคือ นำเอาหลักเกณฑ์ในธรรมชาติเหล่านั้น มาวางรูปเป็น

⁵ พระพรหมคุณาภรณ์, “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2567, https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/318/

⁶ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,” แก้วไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2567, https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/268/

กฎในหมู่มนุษย์ จากกฎธรรมชาติ จึงมาเป็นกฎหมาย การจัดตั้งวางระเบียบในหมู่มนุษย์เช่นนี้ เรียกว่า วินัย ๆ จึงมีความหมายเป็นการจัดระเบียบชีวิตและระบบสังคมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดตั้งวางระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมการเมืองการปกครอง การพิจารณาตัดสินคดี ระบบกฎหมาย เป็นต้น

หลักการ หมายความว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ หลักกรรมในพุทธศาสนา คือ หลักเหตุผลในแง่การกระทำของมนุษย์ว่า ผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ หลักกรรมมีขึ้นเพื่อมุ่งให้กระทำการอันมุ่งให้เกิดผลดีตรงตามเหตุปัจจัย คนในสังคมจะสูงต่ำไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด แต่ใครที่ทำความดี คนนั้นก็เป็นคนดี ใครทำความชั่วคนนั้นก็เป็นคนชั่ว เมื่อบุคคลประพฤติดี มีความเพียรพยายามด้วยสติปัญญา ก็สามารถบรรลุธรรม เช่น สามารถเป็นพระอรหันต์ได้ ไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นวรรณะใด หลักกรรม ที่ถูกต้องในพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งหมายให้มนุษย์ หยุตหรือนิ่งเฉย ในแบบรอรับผลของการกระทำ แต่ต้องการให้มนุษย์กระทำความดีมากยิ่งขึ้น

2.2 การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดทางนิติศาสตร์

2.2.1 ด้านนิติศาสตร์

การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์พบว่า พุทธศาสนา มีหลักที่เกี่ยวกับนิติศาสตร์หรือกฎหมาย ในแง่ที่มาของตัวคำศัพท์ที่น่าสนใจมาก เริ่มจากการอธิบายคำว่า นิติศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไป แปลกันว่า วิชากฎหมาย แต่ไทยนำเอาคำนี้ มาจากภาษาสันสกฤตในอารยธรรมอินเดีย ตามรากศัพท์แล้วนิติศาสตร์จะเป็นวิชาทางด้านรัฐศาสตร์หรือการเมือง (Politics)⁷ ทั้งนี้ คำว่า นิติ แปลว่า การนำ เป็นรากศัพท์เดียวกับคำว่านายก “นิติ” นี้ แปลว่า นำ ,นิติ คือ การนำ นิติศาสตร์ หรือนิติศาสตร์ ก็คือ ศาสตร์แห่งการนำคนหรือนำกิจการของรัฐ โดยอาศัยเครื่องมือในการนำที่เรียกว่า “กติกาสังคม” ส่วนคำว่า ธรรมศาสตร์ นั้นแม้จะเป็นชื่อเรียกมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของไทย แต่ในความเป็นจริงแล้วคำว่า ธรรมศาสตร์ แปลว่า วิชากฎหมาย เช่นกัน เพราะคำว่า ธรรมหรือธรรมะ ในพุทธศาสนานั้น หมายถึง หลักการ เช่นกัน โดยพุทธศาสนามีหลักการสองแบบ คือหนึ่ง หลักการแห่งความเป็นจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือเรียกว่า ธรรม กับสอง หลักการที่มนุษย์ผู้มีปัญญา นำเอาความรู้ในความจริงตามธรรมชาตินั้น มาจัดตั้งวางเป็นแบบแผนในสังคมหรือวินัย จนมาเป็นกติกาสังคม ให้มนุษย์ในสังคมต้องยึดถือ หลักการที่สองนี้ ถือว่าเป็นวิชาการสร้างเป็นวิชาที่เรียกว่า ธรรมศาสตร์ ๆ จึงวิชาการเกี่ยวกับกฎหมาย แต่ในศาสนาพราหมณ์ กฎกติกาทั้งหมด ถือว่า มาจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าสูงสุดทั้งสิ้น เช่น การแบ่งชนชั้นเป็นวรรณะสี่ วรรณะต่าง ๆ จะต้องยึดหลักปฏิบัติในวรรณะของตนเอง ว่าตนมีสิทธิแค่ไหน จะต้องทำอะไร สิ่งเหล่านี้ก็เรียกว่า ธรรมหรือธรรมะประจำวรรณะ ส่วนพุทธศาสนาไม่ถือเช่นนั้น กล่าวคือ กฎกติกาสังคม มาจากการที่มนุษย์มาตกลงร่วมกัน โดยมนุษย์ต้องมีความรู้เข้าใจอย่างถูกต้องในกฎธรรมชาติก่อนด้วย จึงจะทำกฎหมายมาได้ดี กฎหมายตามแนวคิดพุทธศาสนา คือวินัย

⁷ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “นิติศาสตร์แนวพุทธ,” แกไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ, 3 มีนาคม 2567, https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/234/

วินัยเป็นระบบกิจการที่มนุษย์จัดตั้งขึ้นด้วยปรีชาญาณของมนุษย์ที่เข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ และเพื่อให้ได้ประโยชน์จากตัวความจริงของกฎธรรมชาตินั้น วินัยหรือกฎหมายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจในความจริงนั้นและมนุษย์ต้องเรียนรู้และฝึกตนเอง การมองวินัยหรือกฎหมายเป็นเครื่องฝึกมนุษย์ จึงมองเห็นความหมายที่แท้ที่ถูกต้องของวินัยหรือกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในแวดวงนิติศาสตร์จึงต้องมีความเข้าใจในกฎธรรมชาติ กับกฎหมายว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร มิฉะนั้นจะหลงผิดและหลงติด แปรแยกจากความจริง เช่น กรณีที่แพทย์ตั้งโรงพยาบาลเอกชนขึ้น ผลที่ต้องการตามธุรกิจ คือ กำไรสูงสุด ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายหรือกฎหมายหากหลงไปติดในกฎหมายแบบนี้ การรักษาคนไข้ก็อาจจะคำนึงแต่รายได้ ไม่คำนึงถึงชีวิตคนไข้ เช่นนี้ก็จะเกิดปัญหาตามมาอย่างมาก เพราะไม่เข้าใจถึงฐานที่แท้จริงของกฎธรรมชาติว่า ที่แท้จริงถูกต้องนั้น ตามกฎธรรมชาติของการเป็นแพทย์ คือ การช่วยให้คนไข้มีสุขภาพดีขึ้น หายเจ็บป่วยหายโรค เป็นผลที่ตรงและถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ส่วนการได้ค่าตอบแทนหรือเงินนั้น พุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธ เพียงแต่ให้รู้เข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะไม่แปรแยกจากหลักการที่ต้องไป

จากการฟังและถอดคำบรรยายเกี่ยวกับประเด็นนิติศาสตร์แนวพุทธ ทำให้เห็นได้ว่า ท่านเจ้าคุณฯ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตฺโต ได้อธิบายความหมายและความเป็นมาของกฎหมาย โดยเปรียบเทียบกับหลักการสำคัญในทางพุทธศาสนา คือ ธรรมวินัย ได้อย่างละเอียดลึกซึ้งกว่านักวิชาการทั้งหลายในปัจจุบันที่มีกรอบอ้างอิงหลักแนวคิดตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ไม่เข้าใจหลักที่ถูกต้องแท้จริงว่า มีอยู่มานานแล้วในพุทธศาสนา โดยคำว่ากฎหมายในทัศนะทางพุทธศาสนา คือ กฎมนุษย์หรือกฎสมมุติ แปลว่า ข้อกำหนดที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักเรื่อง วินัย ในพุทธศาสนาที่หมายถึง การจัดตั้ง วางระเบียบประเพณีต่าง ๆ ขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยวินัยหรือกฎหมายทางพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสภาพให้คนได้พัฒนาความสามารถในการมีชีวิตที่ดีงาม ไม่ใช่เครื่องบังคับ หากเปรียบเทียบกับความหมายของกฎหมายตามแนวคิดตะวันตกใหญ่ ๆ พบว่า ได้แก่

1) แนวคิดแบบ (Legal Positivism) หรือกฎหมายเชิงอำนาจอธิบายว่า กฎหมายคือ คำสั่งหรือข้อบังคับของผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน (รัฐอธิปัตย์) ใช้ได้เป็นการทั่วไป หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามแล้วจะได้รับโทษ

2) แนวคิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ตั้งแต่ยุคกรีกโรมันเชื่อว่า กฎหมายที่แท้จริง คือ เหตุผลที่ถูกต้อง สอดคล้องกับธรรมชาติ แม้ชานไปในทุกสรรพสิ่ง

3) แนวคิดแบบกฎหมายเชิงสังคมที่มีวิวัฒนาการ อธิบายว่า กฎหมายคือ กฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ซึ่งมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ หรือทฤษฎีกฎหมายสามยุค (Three Layer of Laws) ประกอบด้วยกฎหมายชาวบ้าน (Volksrecht) กฎหมายของนักกฎหมาย (Juristenrecht) และกฎหมายเทคนิค (Technical Law)⁸

⁸ ดิเรก ควรสมาคม, *ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2564), 19-23.

ในสังคมไทยนั้น พุทธศาสนาสามารถแยกแยะท่าทีของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่มีต่อทัศนคติ มุมมองเรื่องกฎหมายได้สามแบบ ดังนี้ แบบที่หนึ่ง มนุษย์ที่ยังไม่มีการศึกษาหรือไม่มีปัญญา จะมองกฎหมายเป็นเครื่องบังคับ แบบที่สอง มนุษย์ที่เริ่มมีการพัฒนาทางการศึกษาหรือมีปัญญาในระดับสามัญ จะมองกฎหมายเป็นเครื่องฝึกตนหรือข้อที่ตนควรฝึกฝนแบบที่สาม มนุษย์ที่มีการศึกษาพัฒนาปัญญาจนสมบูรณ์แล้ว จะมองกฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือรู้ร่วมกัน

ส่วนประเด็นเรื่อง สิทธิ (Rights) อธิบายว่า สิทธิเป็นเรื่องการจัดตั้งหรือกำหนดขึ้นมากันเอง ในหมู่มนุษย์ ที่มีความฉลาดในการกำหนดหรือจัดสรรสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของตนเองหรือสังคม จึงเกิดเป็นการกำหนดให้บุคคลมีสิทธิอย่างนั้นอย่างนี้ แม้แต่ในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิโดยธรรมชาติ (Natural Rights) พุทธศาสนาเห็นว่า เป็นเรื่องความสับสน เพราะความจริงในธรรมชาติหรือ ธรรมก็มีอยู่ เป็นอยู่ของมันเช่นนั้น เมื่อมนุษย์มีปัญญา เพื่อให้ตนอยู่กันด้วยดี ก็เอาความรู้ในกฎธรรมชาติมาจัดสรรวาง กำหนดตกลงกัน⁹

แม้แต่ในเรื่อง สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่ตะวันตกยกย่องกันอย่างมากนั้น โดยท่าน เจ้าคุณฯ อธิบายว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของการที่มนุษย์มาตกลงยอมรับกันให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ แต่ละคน ๆ นั้น ได้รับความเคารพนับถือเอาใจใส่ดูแลคุ้มครองรักษาให้เขาได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในโลก นี้อย่างดีที่สุด เป็นเรื่องของมนุษย์ที่เจริญงอกงามทางอารยธรรมรู้จักคำนึงถึงชีวิตสุขทุกข์ของกันและกันเป็นเรื่อง ดิغام แสดงถึงการรู้จักมีกฎกติกาให้อยู่ร่วมกันด้วยดีอันเป็นเครื่องหมายของความเจริญก้าวหน้าในอารยธรรม ของมนุษย์ สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นมานั้นเกิดจากการต่อสู้เบียดเบียนระหว่างมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้ตนได้มีสิทธิและ เสรีภาพต่าง ๆ แต่พุทธศาสนาอธิบายการมีแต่เพียงหรือติดขัดกับสิทธิมนุษยชนอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ เนื่องจาก จะทำให้มนุษย์มีแนวคิดสุดโต่ง คือ พวกที่คำนึงถึงแต่การเรียกร้องพิทักษ์สิทธิ การเป็นการหมกมุ่น คอยแต่จะ เรียกร้องพิทักษ์สิทธิของตน เกิดปัญหาการคอยจ้องจับผิดกัน เอาแต่ใช้กฎหมายพิทักษ์สิทธิ เช่น การที่เพื่อนบ้าน คอยระวังปกป้องไม่ให้เพื่อนบ้านอีกฝ่าย ไม่ให้มาละเมิดสิทธิของกันและกัน หากมีแต่จ้องปกป้องหวงแหนแบบ พิทักษ์สิทธิเช่นนี้แล้ว จะเกิดปัญหาตามมา เช่น การที่ลูกฟ้องพ่อแม่ว่า มาละเมิดสิทธิของตัวในสังคมอเมริกัน แนวโน้มของสังคมไทยอาจกลายเป็นแบบนี้ได้ในอนาคต คือ เรียกร้องแต่สิทธิของตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิและ เสรีภาพของผู้อื่น ก็เท่ากับเป็นการไปละเมิดสิทธิของสังคมส่วนรวมได้ในที่สุด¹⁰

จะเห็นได้ว่า มุมมองทางพุทธศาสนาเห็นว่า สิทธิเป็นเรื่องการกำหนดขึ้นมากันเองในหมู่ มนุษย์ ผู้มีปัญญาทั้งหลาย โดยกำหนดไว้ในกฎหมายต่าง ๆ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ในทรัพย์สินที่มีในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ อาทิ รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในมาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งแม้แต่ในการยกย่องรัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560

⁹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “นิติศาสตร์แนวพุทธ,” แกไขครั้งล่าสุด 2566, สืบค้นเมื่อ, 3 มีนาคม 2567.

¹⁰ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “สิทธิมนุษยชน,” แกไขครั้งล่าสุด 2565, สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2566, https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/339/

ก็ได้เขียนความมุ่งหมายของเรื่องนี้ไว้ว่า เพื่อเป็นการรับรองและกำหนดหลักประกัน ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล หากพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว ก็สอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาที่เห็นว่า สิทธิ เป็นเรื่องที่มีมนุษย์กำหนดและรับรองกันขึ้นมา¹¹

2.3 การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดศาสตร์อื่น

2.3.1 ด้านรัฐศาสตร์

การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดด้านรัฐศาสตร์ จากการฟังการบรรยายธรรมะที่ อธิบายไว้เกี่ยวกับรัฐศาสตร์ โดยการยกตัวอย่างการเมืองการปกครองในอดีตตั้งแต่สมัยโบราณแล้วว่า การปกครองจะมีรัฐในอดีต ไม่ว่าจะเป็นรัฐของเราหรือกับรัฐอื่น ๆ มักจะมีปัญหาเรื่องรบการแย่งอำนาจและการทำสงครามระหว่างกัน รัฐศาสตร์จึงมีมาแต่โบราณนานมาแล้ว ผู้นำ หรือผู้ปกครองในครั้งนั้น เป็นไปตามแนวคิดที่เรียกว่า พระราชานั้นจะต้องเป็นผู้ที่ดี ที่ปรารถนาให้รัฐของตน ถ้ารัฐอื่นนั้น พระราชาจะต้องทำให้รัฐอื่นอ่อนแอ ทำให้รัฐอื่นขัดแย้งกัน ซึ่งอาจมาพัวพันกับรัฐของตน หรือบ้างก็มีวิธีการในการยุแหย่ให้ประชาชนในรัฐอื่นอ่อนแอ มัวเมาประมาท ทั้งนี้ เป็นไปตามตำรารัฐศาสตร์สำคัญชื่อ อรรถศาสตร์ แต่งขึ้นโดยพราหมณ์จามัญยะ บ้านเมืองของท่านนั้น มีระบบบริหารอย่างดีมุ่งให้ราษฎรอยู่ดีเพียงแต่ใช้วิธีไปทำให้รัฐอื่นอ่อนแอ คือหลักรัฐศาสตร์โบราณที่ว่า “สร้างความยิ่งใหญ่แก่รัฐของตน บนความย่อยยับของรัฐอื่น” ในมหาภารตะ มีหลักว่า เมื่อรบชนะแล้ว รัฐที่พ่ายแพ้ ประชาชนย่อมมีความเคียดแค้นที่รัฐอื่นมาฆ่าฟันคนในรัฐเขา ดังนั้นรัฐผู้ชนะจึงใช้วิธีการอย่างหนึ่ง คือ นำมหรสพ การละเล่นบันเทิงส่งเสริมให้แพร่หลายทั่วไป หรือเอาอกเอาใจ เพื่อคนในรัฐที่พ่ายแพ้ ได้หลงมัวเมาในมหรสพ การละเล่นบันเทิงเหล่านั้น ก็จะลืมไม่มาคิดที่จะกอบกู้หรืออาจกลับมานิยมชมชอบรัฐที่ส่งเสริมในการละเล่นบันเทิงเหล่านั้น คือ กลวิธีการปกครองในอดีต¹²

หลักรัฐศาสตร์การปกครองในพุทธศาสนา มิได้เป็นเช่นนั้น พุทธศาสนาต้องการกระตุ้นด้วยปัญญา คุณธรรมความดี มีตัวอย่างคือ พระเจ้าอโศกที่นำหลักพุทธศาสนามาใช้ว่า ทำอย่างไร จึงไม่มีเพียงแค่รัฐศาสตร์เพื่อชาติ คือ การมีการปกครองและระบบบริหารอย่างดี มุ่งให้ ราษฎรอยู่ดี แต่ควรจะมีรัฐศาสตร์เพื่อโลก ทำให้การเกิดขึ้นของพุทธศาสนากว้างขวางใช้ได้ทุกระดับ รัฐศาสตร์เพื่อชาติก็กลายเป็นรัฐศาสตร์เพื่อโลก ความคิดในชาดกมีปรัชญาการปกครอง และทางเศรษฐกิจมากมาย เช่นในชาดกจะสอนว่า ทำอย่างไรรัฐต่าง ๆ จะอยู่ด้วยกันได้ดี โดยไม่เบียดเบียนกัน ซึ่งแตกต่างจากความคิดการปกครองในสมัยโบราณ ตรงกันข้ามกับแนวคิดทางการปกครองหรือรัฐศาสตร์เดิม ที่คิดกันว่า ทำอย่างไรให้รักษาผลประโยชน์ของรัฐตน และทำอย่างไรจะทำลายศัตรู พระเจ้าอโศกได้นำเอาหลัก “ธรรมวิชัย” คือ การชนะด้วยธรรมโดยไม่ต้องใช้กำลัง ในจกั กวตติสูตรมีพระสูตรเช่นว่า “อสตเถณ อทณฺเฑณ ฌมฺเมณ อภิวิชัย” นี่คือการมาของธรรมวิชัย พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองที่เป็น

¹¹ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, “ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบร่างมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560,” แก้ไขครั้งล่าสุด 2562, สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2566, https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/article_20191021103453.pdf/

¹² สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “ธรรมบรรยายเรื่อง รัฐศาสตร์เพื่อชาติ vs รัฐศาสตร์เพื่อโลก,” แก้ไขครั้งล่าสุด 2565, สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2566, https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/344/

Universal แบบนี้ต้องเป็นผู้ที่มีชัยชนะโดยไม่ใช้ศาสตรา ไม่ต้องใช้ทัณฑ์ ไม่ใช้การลงโทษ ไม่ต้องเครื่องมือทำร้ายกัน แต่ชนะโดยธรรม พระเจ้าอโศกได้นำเอาหลักธรรมวิชัยมาใช้และทำสำเร็จ แนวคิดรัฐศาสตร์เพื่อโลกดังกล่าวมาข้างต้น ในวงวิชาการรัฐศาสตร์สมัยใหม่ นอกจากไม่เข้าใจแล้วยังมองข้ามไป มักมีแนวคิดด้านการแข่งขันเพื่อครอบงำและครอบครอง ผู้นำผู้ปกครองที่ดีจะต้องสร้างความเข้มแข็ง โดยเฉพาะความเข้มแข็งทางปัญญาแก่ประชาชน ถ้าไม่มีปัญญา มีแต่กำลังกาย กำลังอาวุธก็ไปไม่รอดหรือแข่งขันไม่ได้ หากขาดกำลังปัญญา และเราควรมีเป้าหมายต่อไป คือ การแก้ไขปัญหาการเบียดเบียนกันระหว่างรัฐต่าง ๆ

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ข้างต้น ย่อมแสดงถึงหลักทางพุทธศาสนาในความสัมพันธ์กับผู้ปกครองในอดีต เป็นร่องรอยปรากฏมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อาทิ รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2560 มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา 67 รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น เป็นต้น

2.3.2 ด้านจริยธรรม

การจำแนกและเปรียบเทียบหลักธรรมะที่ได้จากการฟังการบรรยายธรรมะกับแนวคิดด้านจริยธรรมพบว่า จริยธรรม เป็นศัพท์บัญญัติ มาจากคำว่า เอธิกส์ (Ethics) เข้ามาในสังคมไทยเมื่อราว 80 ปีที่ผ่านมา โดยมีการให้ความหมายจริยธรรมว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ต่อมานักวิชาการต่างพยายามให้ความหมาย พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ถือกันว่าเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบที่สังคมนั้นกำหนดว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ

สำหรับในพุทธศาสนา ไม่มีคำว่า จริยธรรม แต่มีคำว่า พรหมจริย หรือพรหมจรรย์ หมายถึง การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ รวมทั้งหมดของชีวิต กล่าวคือ พุทธศาสนาถือว่า ชีวิตมนุษย์มีสามด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านปัญญา โดยการดำเนินชีวิตทางกายวาจา ซึ่งเป็นการแสดงออกภายนอกนั้น ในพุทธศาสนา คือ ศีลธรรม ด้านจิตใจคือ สภาวะทางจิตใจของบุคคลที่เป็นพื้นฐานการแสดงออกภายนอกเป็นจริยธรรมด้านดี เช่น เมตตา กรุณา ความกตัญญู มีขันติ หิริ โอตตัปปะ หรือแม้แต่ว่าด้านไม่ดี เช่น ความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ด้านที่สามคือ ด้านความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดจนด้านความสุข จริยธรรมหากเทียบกับพุทธศาสนา จริยธรรมก็คือศีลหรือศีลธรรม ส่วนด้านจิตใจ ใช้คำว่า คุณธรรม (Virtue) เป็นเรื่องสภาวะในทางจิตใจของบุคคล สภาพคุณงามความดี คุณสมบัติภายในใจที่เป็นความดี จิตสำนึกของบุคคลซึ่งรู้ดีชั่ว อันเป็นพื้นฐานการแสดงออกเป็นการกระทำหรือคำพูด หรือแสดงออกมาเป็นจริยธรรม ตัวอย่างของ คุณธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ¹³

¹³ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, “ธรรมบรรยายเรื่องจริยธรรม-ภาวะผู้นำแก้ไขครั้งสุดท้าย 2565, สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2566., https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/331/

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น พบว่าในปัจจุบันมีการกำหนดหลักความประพฤติปฏิบัติหรือจรรยาบรรณของคนในกลุ่มงาน กลุ่มอาชีพและกลุ่มวิชาชีพในสังคมไทยค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นวิชาชีพแพทย์ พยาบาล เภสัชกร นักบัญชี หนายความ อัยการ ผู้พิพากษา ครูอาจารย์ ตำรวจ และล่าสุดคือ จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ “มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมทั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานธุรการของ ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ พ.ศ. 2561” ซึ่งถูกกำหนดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2560 มาตรา 219 การดำเนินคดีจริยธรรมกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นกำหนดไว้ 2 แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรก คือดำเนินการตามข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ พ.ศ. 2563 โดยการยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎร ส่วนแนวทางที่สองคือการดำเนินคดีตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติ ทั้งสองแนวทางพบว่า การดำเนินคดีตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการดำเนินการในชั้นสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ เห็นได้จากการที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติชี้มูลแล้วส่งเรื่องให้ศาลฎีกาเพื่อตัดสินชี้ขาด ในบทความนี้ มีการศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นจริยธรรมและกฎหมาย คือ การฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลักในข้อ 17 “ไม่กระทำการใดที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่ง” เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่ง ตามเกณฑ์มาตรฐานจริยธรรมฯ ข้อ 17 ประกอบข้อ 27 วรรคสอง ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 10 ปี และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้คัดค้านตลอดไป การฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ ข้อ 6 “ต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพ แห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน”¹⁴

3. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

3.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องการศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา พบว่าหลักแนวคิดทางพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ ได้แก่ หลักธรรมและวินัย หลักกรรม ตลอดจนหลักการด้านนิติศาสตร์ หลักสิทธิ และรัฐศาสตร์ในด้านการเมืองการปกครอง รัฐกับศาสนา และหลักจริยธรรม ในเชิงเปรียบเทียบกับวิชาการที่มาจากตะวันตกทำให้เห็นได้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่สามารถทำให้เข้าถึงตัวความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เรียกว่า ธรรมหรือธรรมะ อันเป็นหลักการใหญ่ครอบคลุมทั้งหมดของชีวิตและสังคม การที่ตะวันตกได้

¹⁴ ดิเรก คารสมาคม, การดำเนินคดีตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (รายงานการวิจัย), (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2565), 66.

แยกศาสตร์ต่าง ๆ ออกไปเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเกิดปัญหาจากการพัฒนาต่าง ๆ ตะวันตกพยายามแสวงหาคำตอบที่พอจะใช้แก้ไขปัญหาก็ได้ก็ย้อนกลับมาเหล่านั้น เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในระยะหลังตะวันตกจึงหันมาเรียนรู้หลักทางพุทธศาสนา อย่างน้อยก็ไปแก้ปัญหาด้านจิตใจของตนเองในขณะที่ พวกเราคนไทยกลับหันหลังออกจากพุทธศาสนา หรือไม่ค่อยศึกษาความรู้ที่มีในพุทธศาสนา นักวิชาการบางพวก กลับยกย่องตะวันตก ทั้ง ๆ ที่ตะวันตกกำลังหันหลังกลับมาศึกษาหลักการต่าง ๆ ในพุทธศาสนา ดังนั้น การศึกษารุ่นนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า การได้สดับฟังผู้รู้ และมาถ่ายทอดให้ได้เห็นถึงหลักการและแนวคิดที่ถูกต้อง จะเป็นการกระตุ้นเตือนสำนึกของพุทธศาสนิกชนหรือคนไทยทั้งหลายทั้งปวง โดยเฉพาะนักวิชาการ นักกฎหมาย ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ควรหันมาศึกษาหลักทางพุทธศาสนา เพราะอย่างน้อยจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้านพฤติกรรมหรือการแสดงออกมาก็ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการศึกษารากฐานแนวคิดในกฎหมายไทยกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ผู้เขียน มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.2.1 เห็นควรให้มีการพิจารณาเพิ่มเติมเนื้อหาพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติศาสตร์ในหลักสูตร นิติศาสตร์บัณฑิต ได้แก่ เรื่องความหมายของกฎหมายในทัศนะทางพุทธศาสนา โดยเปรียบเทียบกับความหมาย และแนวคิดที่รับมาจากปรัชญาของตะวันตกว่าทำไมพุทธศาสนาจึงอธิบายเช่นนั้น ผลที่เกิดขึ้นมุ่งให้นักกฎหมาย ไทยมีความเข้าใจบริบทของกฎหมายและนิติศาสตร์ จะทำให้มีความคิดและความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมเป็นการ สร้างนักกฎหมายที่สอดคล้องกับสังคมไทย โดยอาจมีการเพิ่มเติม กำหนดเป็นรายวิชาใหม่เช่น วิชานิติศาสตร์ แนวพุทธ หรือคำว่าสิทธิ เสรีภาพ อาจนำไปเสริมในเนื้อหาวิชาพื้นฐานทางกฎหมายให้นักศึกษาที่เริ่มต้น ศึกษาวิชานิติศาสตร์ หรือในวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย เป็นต้น

3.2.2 เห็นควรแก้ไขปรับปรุงข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ กรรมการ พ.ศ. 2563 ในส่วนการพิจารณาตัดสินของคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎร ว่ามีการกระทำที่เข้าข่ายฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลักและการฝ่าฝืนจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ เนื่องจากความเข้าใจ คำว่า จริยธรรม และการใช้ดุลพินิจตัดสินที่เกิดขึ้นนั้นยังเป็นไปในลักษณะช่วยเหลือพวกเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของข้อบังคับฯ โดยให้มีบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทน ราษฎรในสัดส่วนที่มากขึ้น

References

Constitution Drafting Committee. "Objectives and Annotated Articles of the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017." Last modified August 15, 2019. Accessed March 29, 2023. https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/article_20191021103453.pdf/ [In Thai]

-
- Direk Kuan-Samakhom. *General Knowledge and Basic Legal Principles*. 2nd ed. Bangkok: Winyuchon, 2021. [In Thai]
- Direk Kuan-Samakhom. *Proceedings According to Ethical Standards of Persons Holding Political Positions* (Research Report). Chiang Rai: Chiang Rai Rajabhat University, 2022. [In Thai]
- Phra Brahma Kunaporn. *Buddhist Dictionary Pramuanthamma edition*. 16th ed. Nonthaburi: S.R. Printing Mass Products, 2008. [In Thai]
- Phra Brahmagunaporn. “Buddhism as the Foundation of Science.” Last modified December 1, 2023. Accessed February 26, 2024. https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/318/ [In Thai]
- Somdet Phra Buddhakosajarn. “Buddhist Dictionary Glossary Edition.” Last modified August 1, 2023. Accessed February 26, 2024. https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/268/ [In Thai]
- Somdet Phra Buddhakosajarn. “Buddhist Jurisprudence.” Last modified June 1, 2023. Accessed March 3, 2024. https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/234/ [In Thai]
- Somdet Phra Buddhakosajarn. “Human Rights.” Last modified June 5, 2022. Accessed March 29, 2023. https://www.watnyanaves.net/th/clip_detail/339 [In Thai]
- Wat Yanavesakawan. “Biography of Somdej Phra Buddhakosajarn.” Last modified January 1, 2020. Accessed October 22, 2022. https://www.watnyanaves.net/th/web_page/papayutto/ [In Thai]

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง

Legal Problems about Legal Status of Traveler's Cheques

บุณทริกา โอทากานนท์¹
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
3 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: pamotaganonta@gmail.com

Boonthariga Otaganonta²
Faculty of Law, Krirk University
3 Anusawari, Bang Khen, Bangkok 10220, Thailand
Email: pamotaganonta@gmail.com

Received: January 7, 2024 Revised: May 19, 2024 Accepted: May 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา หลักเกณฑ์ นิยาม ความหมาย และกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศไทย และประเทศอังกฤษ วิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน และเสนอแนะแนวทาง ในการแก้ปัญหาที่พบเพื่อให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสาร

จากการศึกษาพบว่า เช็คเดินทางไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นเช็ค หรือตัวแลกเงิน หรือตัวสัญญาใช้เงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย แต่เช็คเดินทางเป็นตราสารเปลี่ยนมือได้ และอยู่ภายใต้บังคับหลักว่าด้วยการเปลี่ยนมือได้ของตราสาร เช่น ในกรณีของเช็คเดินทางที่ออกในประเทศอังกฤษ เพื่อให้ใช้เงินในประเทศอังกฤษ ผู้ออกเช็คเดินทางมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คเดินทางให้แก่ผู้รับเงินตามเช็คเดินทางตามเงื่อนไขการใช้เงินที่ปรากฏในข้อตกลงโดยปริยาย อันเป็นหน้าที่ที่มีต่อผู้รับเงินตามเช็คเดินทางตามหลักกฎหมายว่าด้วยตราสารที่เปลี่ยนมือได้ของประเทศอังกฤษ และผู้ซื้อเช็คเดินทางไม่มีอำนาจบอกห้ามการใช้เงินตามเช็คเดินทาง ดังจะเห็นได้ว่า ในคดีเกี่ยวกับเช็คเดินทางที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าวข้างต้นในประเทศอังกฤษ แม้ผู้ซื้อเช็คเดินทางจะได้แจ้งเรื่องเช็คเดินทางหาย หรือถูกลักให้ผู้ออกเช็คเดินทางทราบก็ตาม ผู้ออกเช็คเดินทางก็ไม่สามารถจะปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คเดินทางที่แจ้งหาย หรือถูกลักนั้นให้แก่ผู้ทรงโดยชอบได้ซึ่งเป็นการยกเว้นการไม่นำหลัก ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน มาใช้บังคับ

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย; สถานะ; เช็คเดินทาง

¹ อาจารย์.

² Lecturer.

Abstract

This research article aims to study the criteria, definitions, meanings, and laws regarding the legal status of traveler's checks in Thailand. and England Analyze the problems that may arise from the fact that the law does not specify that traveler's checks have a clear legal status and suggest guidelines To solve the problems found so that traveler's checks have clear legal status This study is qualitative research studying the documents.

The study has shown that travelers checks do not have legal status as cheques or bill of exchange or promissory note according to the Civil and Commercial Code of Thailand But traveler's checks are negotiable instruments and is governed by the principle of negotiability of instruments, such as in the case of traveler's checks issued in England. to use money in England The issuer of the traveler's check is obliged to use the money from the traveler's check to the beneficiary of the traveler's check in accordance with the conditions for using the money contained in the implied agreement. This is a duty towards the beneficiary of traveler's checks in accordance with the principles of the law on negotiable instruments in England and the purchaser of a traveler's check has no authority to prohibit the use of the money in the traveler's check. As can be seen that In the actual traveler's check case mentioned above in England. Even if the buyer of the traveler's check has reported the loss of the traveler's check or stolen to the person who issued the traveler's check. The issuer of a traveler's check cannot refuse to use the money on a traveler's check that has been reported lost. or stolen, given to the rightful owner, which is an exemption from not taking the principle The transferee has better rights than the transferor, which should be enforced.

Keywords: Legal Problems; Status; Traveler's Cheques

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เช็คเดินทางมิได้เกิดจากรูฏกิจการธนาคาร แต่เกิดจากรูฏกิจการเป็นตัวแทนจัดการเดินทางบริษัท ทัมส์ คูก แอนด์ ซัน (Thomas Cook & Son)³ ไปสู่การจัดการเดินทางไปยังต่างประเทศและทั่วโลกโดยตัวแทนจัดการเดินทางมีความสัมพันธ์อันดีกับบรรดาเจ้าของกิจการโรงแรมในต่างประเทศ ด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้การเดินทางและการท่องเที่ยวเกิดความสะดวกและเป็นที่สนใจของผู้เดินทางและนักท่องเที่ยว โดยได้ทำคูปองโรงแรม (Hotel Coupon) ออกขายให้แก่ ผู้เดินทางและนักท่องเที่ยวที่สนใจในปี ค.ศ. 1868 ซึ่ง คูปองโรงแรมนี้

³ Piers Brendon, *Thomas Cook 150 years of Popular Tourism* (London: Martin Secker & Warburg, 1991), 18-25.

สามารถนำไปใช้ชำระค่าอาหารและที่พักในโรงแรมที่มีความตกลงกันได้และอีก 6 ปีต่อมา ก็ได้จัดทำตราสารที่เรียกว่า ตัวเวียน (Circular Note) ขึ้นในปี ค.ศ. 1874 และถือว่าเป็นบรรพบุรุษของเช็คเดินทางซึ่งที่ยอมรับของบรรดาธนาคาร โรงแรม ร้านค้า และภัตตาคารต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเป็นหนังสือตราสารที่ผู้ถือสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นเงินสดกับ ทางโรงแรม ธนาคาร และตัวแทนขายต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนวิธีการใช้ตัวเวียน คือ ผู้ซื้อจะถูกระบุชื่อพร้อมลายมือชื่อตัวอย่างไว้ใน หนังสือแจ้งที่บริษัทส่งให้แก่บรรดาตัวแทน ธนาคาร และโรงแรมที่เข้าร่วมโครงการกับบริษัทและในขณะเดียวกัน ก็จะถูกระบุชื่อลงในตราสารโดยผู้ซื้อโดยไม่ต้องลงลายมือชื่อใด ๆ เมื่อจะใช้ตราสารนี้แลกเปลี่ยนเป็นเงินสด ผู้ซื้อก็เพียงแต่ยื่นตราสารต่อตัวแทน ธนาคาร หรือโรงแรมที่เข้าร่วมโครงการ และลงลายมือชื่อสลักหลังตราสารนี้ให้แก่ ตัวแทน ธนาคาร หรือโรงแรมดังกล่าว ซึ่งเมื่อตรวจสอบแล้วพบว่า ชื่อและลายมือชื่อที่สลักหลังของผู้ถือตราสารนี้ถูกต้องตรงกับที่ระบุในหนังสือแจ้งของบริษัท ทางตัวแทน ธนาคาร หรือ โรงแรม ก็จะจ่ายเงินสดตามจำนวนที่ระบุในตราสารให้แก่ผู้ถือ และขอคืนเงินจากบริษัท เมื่อตราสารได้ถูกใช้อย่างแพร่หลาย

สำหรับประเทศไทยนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีการนำเช็คเดินทางเข้ามาใช้ครั้งแรกในสมัยใด อย่างไรก็ตาม การที่สภาผู้แทนราษฎร ได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485 และรัฐบาล โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ออกกฎกระทรวง โดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2497 ซึ่งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการซื้อขายเช็คเดินทางอยู่ด้วย จึงพออนุมานได้ว่า มีการนำเช็คเดินทางเข้ามาใช้ในประเทศไทยอย่างน้อยก็ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 เป็นต้นมา โดยส่วนใหญ่เป็นการจำหน่ายเช็คเดินทางที่ออกจากต่างประเทศจะกระทำโดยการแต่งตั้งธนาคารพาณิชย์ที่มีสาขาอยู่ในประเทศไทยเป็นตัวแทนขายให้ และจ่ายค่าตอบแทนเป็นคณะกรรมการ (Commission) ให้แก่ธนาคารที่เป็นตัวแทนขายดังกล่าว สำหรับในด้านการซื้อเช็คเดินทางนั้น ผู้ซื้อไม่ต้องเปิดบัญชีเงินฝาก หรือบัญชีใด ๆ กับผู้ออกเช็คเดินทาง หรือกับธนาคารที่เป็นตัวแทนขายดังกล่าวเหมือนกับการใช้เช็ค และผู้ซื้อเช็คเดินทางไม่มีอำนาจบอกห้ามการใช้เงินตามเช็คเดินทาง แม้ผู้ซื้อเช็คเดินทางจะได้แจ้งเรื่องเช็คเดินทางหายหรือถูกลักให้ผู้ออกเช็คเดินทางทราบถูกต้องแล้วก็ตาม ผู้ออกเช็คเดินทางก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คเดินทางที่แจ้งหาย หรือถูกลักนั้นให้แก่ผู้ทรงโดยชอบได้ ซึ่งเป็นเรื่องการยกเว้นไม่นำหลัก “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” มาใช้ แต่ตามคำพิพากษาของศาลไทย ศาลไทยได้วินิจฉัยว่า สัญญาเช็คเดินทางไม่มีผลบังคับ ในกรณีที่ใช้เช็คเดินทางสูญหาย หรือถูกโจรกรรมโดยผู้ซื้อเช็คเดินทางได้บอกกล่าวแก่ผู้ออกเช็คเดินทาง และให้ถือว่าผู้ออกเช็คเดินทางไม่ต้องรับผิดชอบผู้รับเงินที่เป็นผู้ทรงโดยชอบ ซึ่งแนวคำพิพากษาข้างต้นมีผลเท่ากับเป็นการวางหลักว่า 1) บุคคลที่มีได้เป็นผู้ส่งจ่ายตามตราสารมีอำนาจบอกห้ามการใช้เงินตามตราสารได้ และ 2) เมื่อได้มีการบอกกล่าวการสูญหาย หรือการถูกโจรกรรม ผู้มีหน้าที่จ่ายหรือใช้เงินตามตราสารนั้นมีหน้าที่ต้องบอกปิดไม่ให้เงินตามตราสารนั้นในทุกกรณี โดยไม่ต้องสนใจว่าผู้รับเงินเป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งเท่ากับว่าศาลไทยได้สร้างหลักเกณฑ์ใหม่ในเรื่องการไม่ยกเว้นในการนำหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน มาใช้กับเช็คเดินทาง และประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะบังคับใช้กับเช็คเดินทาง การที่เช็คเดินทางมีคำว่า เช็ค ประกอบเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ เช็คเดินทาง ทำให้เกิดปัญหาสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางว่า เป็นเช็ค หรือตัวแลกเงิน หรือตัวสัญญาใช้เงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายของประเทศอังกฤษ ตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ตามหลักคำพิพากษาที่ตัดสินตาม (Implied Terms) ข้อสัญญาโดยปริยายว่าเช็คเดินทางไม่เป็นเช็ค ไม่เป็นตัวแลกเงิน และไม่เป็นตัวสัญญาใช้เงิน แต่เป็นตราสารเปลี่ยนมือได้ชนิดหนึ่ง

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ นิยาม ความหมาย และกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศไทย และประเทศอังกฤษ

1.2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน

1.2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่พบเพื่อให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ มีขอบเขตการโดยศึกษาสถานะของเช็คเดินทางตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญาของประเทศไทย และวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางว่าเป็นเช็คตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือเป็นตัวแลกเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือเป็นตัวสัญญาใช้เงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทำการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลในเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ศึกษาจากตัวบทกฎหมายต่าง ๆ โดยกฎหมายไทยศึกษาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พุทธศักราช 2481 กฎหมายของอังกฤษศึกษาจากพระราชบัญญัติตัวแลกเงิน ค.ศ. 1882 และข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Term) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ประกาศระเบียบคำสั่งของหน่วยงานของรัฐ บทความวิชาการในวารสารกฎหมาย ผลงานวิจัยทางวิชาการที่สำคัญของสถาบันวิจัย หนังสือคำอธิบายกฎหมาย บทความในวารสาร วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ข่าว ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลและสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการใช้ในการศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่เหมาะสมต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบหลักเกณฑ์ นิยาม ความหมาย และกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศไทย และประเทศอังกฤษ

1.5.2 ทราบถึงผลการวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน

1.5.3 ได้รับข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่พบเพื่อให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน

2. ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง ผู้เขียนพบว่า หลักเกณฑ์ นิยาม ความหมาย และกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง ดังต่อไปนี้

2.1 หลักเกณฑ์ นิยาม ความหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง

จากการศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง พบว่าหลักเกณฑ์ นิยาม ความหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1.1 ตัวเวียน

เช็คเดินทาง หรือ ตัวเวียน (Circular Note) จัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1874 ของบริษัท โทมัส คูก แอนด์ ซัน (Thomas Cook & Son) แห่งประเทศอังกฤษ และได้พัฒนาจนถึงปัจจุบันเป็นเช็คเดินทางซึ่งมีลักษณะมีคำบอกชื่อว่าเป็นเช็คเดินทาง มีช่องว่างหนึ่งช่องสำหรับผู้ทรงลงลายมือชื่อครั้งแรก มีช่องว่างหนึ่งช่องสำหรับผู้ทรงลงวันที่ที่ใช้เช็คเดินทางในการชำระค่าสินค้า หรือบริการ หรือในการแลกเงินสด มีช่องว่างหนึ่งช่องสำหรับผู้ทรงลงลายมือชื่อครั้งที่สองเป็นลายมือชื่อกำกับในเวลาที่ใช้เช็คเดินทางในการชำระค่าสินค้า หรือบริการ หรือในการแลกเงินสด มีช่องว่างหนึ่งช่องสำหรับระบุชื่อผู้รับเงิน มีข้อความเป็นคำมั่นสัญญาของผู้ออกเช็คเดินทางว่าผู้ออกเช็คเดินทางจะใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน ให้ตามคำสั่งของผู้ที่ถูกระบุชื่อเป็นผู้รับเงินในเช็คเดินทาง เมื่อเช็คเดินทางถูกลงลายมือชื่อกำกับโดยผู้ทรง กล่าวคือ ผู้ซื้อจะต้องลงลายมือชื่อ (Sign) ในเช็คเดินทางแต่ละฉบับ ณ เวลาที่ซื้อ หลังจากนั้นเมื่อถึงเวลาที่ต้องการจะใช้เช็คเดินทางนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินสด หรือเพื่อจ่ายเป็นค่าสินค้า หรือบริการ ผู้ซื้อจะต้องลงนามกำกับ (Countersign) ในเช็คเดินทางฉบับที่จะใช้นั้นอีกครั้งหนึ่ง และส่งมอบเช็คเดินทางฉบับนั้นให้แก่บุคคลที่สามที่เป็นผู้ให้เงินสด หรือสินค้า หรือบริการนั้นแก่ตน เมื่อถูกลงลายมือชื่อกำกับดังกล่าวแล้ว เช็คเดินทางฉบับนั้นก็สามารถจะถูกบุคคลที่สามนั้นนำไปขอขึ้นเงินจากผู้ออกเช็คเดินทางฉบับนั้นได้ และถือได้ว่าเป็นตราสารที่สามารถเปลี่ยนมือได้อย่างเสรีโดยประเพณีทางการค้า

สำหรับในด้านการซื้อเช็คเดินทางนั้น ผู้ซื้อไม่ต้องเปิดบัญชีเงินฝาก หรือบัญชีใด ๆ กับผู้ออกเช็คเดินทาง หรือกับธนาคารที่เป็นตัวแทนขายดังกล่าวโดยทั้งสิ้น และไม่ต้องทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี หรือสัญญาบัญชีเดินสะพัด หรือสัญญาอื่นใดกับผู้ออกเช็คเดินทาง หรือกับธนาคารที่เป็นตัวแทนขายดังกล่าว นอกจากสัญญาซื้อขายเช็คเดินทางแต่เพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นสัญญาระหว่างผู้ซื้อกับผู้ออกเช็คเดินทาง โดยมีธนาคารที่เป็นตัวแทนขายดังกล่าวทำการเป็นตัวแทนของผู้ออกเช็คเดินทาง โดยทั่วไปสัญญาซื้อขายเช็คเดินทางจะมีข้อตกลงว่าผู้ออกเช็คเดินทางซึ่งไม่จำเป็นต้องระงับการจ่ายเงินตามเช็คเดินทางที่ผู้ซื้อได้ซื้อไป ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม และในกรณีที่เช็คเดินทางที่ผู้ซื้อได้ซื้อไปซึ่งเกิดสูญหาย หรือถูกโจรกรรม ผู้ออกเช็คเดินทางจะคืนเงินตามมูลค่าแห่งชนิดราคาของเช็คเดินทางที่สูญหาย หรือถูกโจรกรรมให้แก่ผู้ซื้อ ซึ่งเป็นเรื่องการยกเว้น ไม่น่าหลัก ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน มาใช้ภายใต้บังคับเงื่อนไขการคืนเงินไม่มีองค์กรธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นในประเทศไทยแห่งใดออกเช็คเดินทางจำหน่าย ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเงิน ธนาคาร หรืออื่น ๆ เช็คเดินทางที่นักธุรกิจและนักท่องเที่ยวซื้อจากในประเทศไทยนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเช็คเดินทางที่ออกในต่างประเทศทั้งสิ้น โดยบริษัทผู้ออกเช็คเดินทางในต่างประเทศได้เข้ามาตั้งสาขาจำหน่ายเช็คเดินทางของตนในประเทศไทย และทั้งแต่งตั้งให้ธนาคารพาณิชย์แห่งต่าง ๆ ในประเทศไทยเป็นตัวแทนจำหน่ายเช็คเดินทางให้แก่ตน แล้วส่งเช็คเดินทางของตนเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยผ่านตัวแทนจำหน่ายเหล่านี้ เพื่อให้การจำหน่ายมีขอบข่ายกว้างขวางอาศัยเครือข่ายสาขาของธนาคารพาณิชย์ที่มีกระจายอยู่ทั่วประเทศ

2.1.2 ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน

หลักผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ถูกนำมาใช้เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง ดังนี้ 1) ผู้ซื้อจะต้องได้ลงลายมือชื่อในเช็คเดินทางทุกฉบับในตำแหน่งที่กำหนดแต่เพียงแห่งเดียว และจะต้องไม่ลงลายมือชื่ออีกครั้งเป็นลายมือชื่อกำกับจนกว่าจะถึงเวลาที่ต้องการจะใช้เช็คเดินทางนั้น, 2) ผู้ซื้อจะต้องได้ปกป้องดูแลรักษาเช็คเดินทางแต่ละฉบับเพื่อมิให้เกิดการสูญหาย หรือถูกโจรกรรม เช่นเดียวกับที่ผู้ซื้อกระทำต่อเงินสดในจำนวนที่เท่ากัน, 3) ผู้ซื้อจะต้องไม่ได้ละเช็คเดินทางให้ทางตัว ไม่ว่าจะโดยอำเภอใจ หรือโดยการวางเป็นหลักประกัน, 4) ผู้ซื้อจะต้องได้แจ้งให้ผู้ออกเช็คเดินทางทราบถึงการสูญหาย หรือการถูกโจรกรรมภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เกิดเหตุ และแจ้งความต่อเจ้าพนักงานโดยบรรยายพฤติการณ์แห่งการสูญหาย หรือการถูกโจรกรรมนั้นอย่างละเอียด, 5) ผู้ออกสงวนสิทธิที่จะชะลอการคืนเงินไว้ก่อนในระหว่างที่การสอบสวนเกี่ยวกับการสูญหาย หรือการถูกโจรกรรมยังไม่เสร็จสิ้น และผู้ออกไม่ต้องรับผิดชอบต่อความสูญเสีย หรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ที่มีสาเหตุมาจากการชะลอการคืนเงินดังกล่าว และ 6) ผู้ซื้อจะไม่ได้รับการคืนเงินจากผู้ออกเช็คเดินทาง ในกรณีที่เช็คเดินทางที่ผู้ซื้อได้ซื้อไปนั้นถูกยึด หรือรับโดยเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรของรัฐ รัฐบาล ศาลากร สรรพากร ตำรวจ ทหาร หรืออื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน⁴

2.2 กฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศไทยและประเทศอังกฤษ

จากการศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง พบว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศไทยและประเทศอังกฤษ มีดังต่อไปนี้

2.2.1 กฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศไทย

ประเทศไทยไม่มีกฎหมายว่าด้วยเช็คเดินทางเป็นการเฉพาะ เช็คเดินทางมีลักษณะเป็นสัญญาอันมีผลบังคับโดยอาศัยหนังสือซึ่งผู้ลงลายมือชื่อในหนังสือนั้นผูกพันตนต่อผู้ที่ได้หนังสือนั้นไว้ในมืออันมีสิทธิในหนังสือนั้นว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ด้วยตนเอง จึงอาจตั้งสมมติฐานในเบื้องต้นไว้ก่อนได้ว่า เช็คเดินทางมีลักษณะเป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่งว่าเช็คเดินทางเข้าลักษณะเป็นตั๋วเงินประเภทใดใน 3 ประเภท คือ ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และเช็คตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁵

1) เช็คเดินทางไม่เป็นเช็คตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 988 (2) ที่เช็คธรรมดาต้องมีคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินจำนวนแน่นอน⁶ ในขณะที่เช็คเดินทางมีคำสั่งอันมีเงื่อนไขให้ใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน แต่การลงลายมือชื่อกำกับทำให้คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งอันมีเงื่อนไข และตามมาตรา 988 (3) ที่เช็คธรรมดาทั่วไปต้องมีธนาคารเข้ามาเกี่ยวข้องในขณะที่เช็คเดินทางไม่จำเป็นต้องมีธนาคารเข้ามาเกี่ยวข้องแต่เกิดจากธุรกิจเป็นตัวแทนจัดการเดินทาง

⁴ ชยุมม์ วิชชุประภา, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเช็คเดินทาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), 14-17.

⁵ อรรถมัย ไวยมุกข์, “ปัญหาการคุ้มครองคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่าในหลักกฎหมายขัดกันไทย,” *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 10, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน 2560): 63-77.

⁶ จิตติ ดิงศภัทย์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัดและตั๋วเงิน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), 50.

2) เช็คเดินทางไม่เป็นตั๋วแลกเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 909 (1) เช็คเดินทางไม่มีคำบอกชื่อว่าเป็นตั๋วแลกเงิน และตามมาตรา 909 (2) ที่ตั๋วแลกเงินต้องมีคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน แต่การลงลายมือชื่อกำกับจึงทำให้คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งอันมีเงื่อนไข

3) เช็คเดินทางไม่เป็นตั๋วสัญญาใช้เงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 983 (1) เช็คเดินทางไม่มีคำบอกชื่อว่าเป็นตั๋วสัญญาใช้เงิน และตามมาตรา 983 (2) ที่ตั๋วสัญญาใช้เงินต้องมีคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน แต่การลงลายมือชื่อกำกับจึงทำให้คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งอันมีเงื่อนไข⁷

2.2.2 กฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทางของประเทศอังกฤษ

ตามพระราชบัญญัติตั๋วแลกเงิน ค.ศ. 1882 ของประเทศอังกฤษ นิยาม “ตั๋วแลกเงิน” และ “ตั๋วสัญญาใช้เงิน” ไว้ในมาตรา 3 (1) และมาตรา 83 (1) ว่า “ตั๋วแลกเงิน” หรือ “ตั๋วสัญญาใช้เงิน” คือ คำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขที่สร้างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร จำหน่ายโดยบุคคลคนหนึ่งถึงบุคคลอีกคนหนึ่ง ลงนามโดยบุคคลที่ทำคำสั่งนั้น สั่งให้บุคคลที่ถูกจำหน่ายถึงนั้นจ่ายเงินจำนวนที่แน่นอนจำนวนหนึ่งให้แก่ หรือตามคำสั่งของบุคคลที่เจาะจงตัว หรือให้แก่ผู้ถือ เมื่อทวงถาม หรือ ณ เวลาที่กำหนดแน่นอน หรือที่อาจกำหนดได้ในภายหน้า และมาตรา 73 แห่งพระราชบัญญัติตั๋วแลกเงิน ค.ศ. 1882 ให้หลักสำคัญว่า ตราสารใดจะถือว่าเป็นเช็คได้ตามกฎหมายอังกฤษ ต้องมีองค์ประกอบครบ 3 ประการ คือ 1) ต้องเป็นไปตามคำนิยามของตั๋วแลกเงิน, 2) ต้องเป็นตราสารที่สั่งจ่ายจากธนาคาร และ 3) ต้องเป็นตราสารที่พึงใช้เงินเมื่อทวงถาม สรุปลักษณะการพิจารณาด้วยบทกฎหมายของประเทศอังกฤษ เช็คเดินทางไม่เป็นตั๋วแลกเงิน ไม่เป็นตั๋วสัญญาใช้เงิน และไม่เป็นเช็ค เพราะกรณีของเช็คเดินทางนั้น การลงลายมือชื่อกำกับเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนที่ผู้จ่าย หรือผู้ทำตราสารจะสามารถใช้เงินตามตราสารได้ ดังนั้นความต้องการให้ต้องลงลายมือชื่อกำกับนั้นทำให้คำสั่งจ่ายเงินไม่เป็นคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไข

ดังนั้น ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ เช็คเดินทางไม่เป็นตั๋วแลกเงิน ไม่เป็นตั๋วสัญญาใช้เงินและไม่เป็นเช็ค แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นตราสารที่เปลี่ยนมือได้ (Negotiable Instrument) ชนิดหนึ่งโดยประเพณีทางการค้า (Commercial Usage) และศาลอังกฤษได้มีการนำหลักการเจรจาต่อรอง (Principle of Negotiability) หรือหลักว่าด้วยการเปลี่ยนมือได้ของตราสารที่ว่า “ผู้รับโอนมีสิทธิบังคับให้มีการใช้เงินตามตราสารได้ แม้จะมีข้อบกพร่องใด ๆ ในสิทธิของผู้โอน หากว่าผู้รับโอนเป็นผู้ทรงโดยชอบ หรืออีกนัยหนึ่งซึ่งเป็นหลักการยกเว้นไม่นำหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน มาใช้กับเช็คเดินทางด้วย และมีแนวทางคำพิพากษาของศาลที่ตัดสินให้ผู้ออกเช็คเดินทางต้องรับผิดชอบเงินให้แก่ผู้ซื้อเช็คเดินทาง แต่ก็ด้วยเหตุผลในด้านความรับผิดชอบสัญญา ตามข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Term) มีใช้ในการลงลายมือชื่อกำกับ

คดี เฟลลัส กับ ธนาคารเวสต์มินสเตอร์นานาชาติมหานครลอนดอนจำกัด (Fellus v. National Westminster Bank Plc.) โจทก์ได้ซื้อเช็คเดินทางชนิดราคา 100 ปอนด์สเตอร์ลิงจำนวน 80 ฉบับ จากธนาคารผู้ออกเช็คเดินทาง โดยสัญญาซื้อขายระบุว่า การคืนเงินจะดำเนินการให้เมื่อมีการกรอกแบบฟอร์มคำร้องของธนาคาร ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องได้มีการลงลายมือชื่อในเช็คเดินทางแต่ไม่มีการลงลายมือชื่อกำกับ และไม่มี

⁷ เสาวนีย์ อัครโรจน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), 84.

การกระทำที่เป็นความประมาทเลินเล่ออย่างไม่สมควร โจทก์เดินออกจากธนาคารไปที่รถของโจทก์ซึ่งจอดอยู่ใกล้ ๆ จากนั้นโจทก์ได้ขับรถไปที่ถนนออกซ์ฟอร์ด และจอดรถใกล้ ๆ ห้างเซลฟริตส์ โจทก์เข้าไปในห้างเซลฟริตส์เพื่อซื้อน้ำยาสำหรับทาหลังโกนหนวด ภายในห้างอากาศร้อน โจทก์จึงถอดเสื้อนอกออกแล้วคล้องไว้กับแขน หลังจากซื้อน้ำยาทาหลังโกนหนวดเสร็จแล้ว ซึ่งโจทก์ชำระเป็นเงินสด โจทก์ได้เดินลงไปที่ชั้นใต้ดินของห้างเพื่อซื้อกระเป๋าเอกสาร เมื่อเดินมาถึงชั้นใต้ดินดังกล่าว โจทก์รู้สึกวุ่นวายเพราะเดินหลงทางไม่อยู่ในกระเป๋าเสื้อนอกของโจทก์เสียแล้ว โจทก์จึงได้เรียกร้องขอเงินคืนจากธนาคาร แต่ธนาคารปฏิเสธที่จะคืนเงินให้โดยให้เหตุผลว่า ในขณะที่อยู่ในห้างเซลฟริตส์นั้น โจทก์ได้ละความสนใจในเสื้อนอกของโจทก์แม้จะเป็นเวลาเพียงชั่วขณะ และดังนั้นจึงไม่มีสิทธิได้รับเงินคืนด้วยเหตุที่การสูญหายนั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่อของโจทก์ คดีนี้ศาลอังกฤษพิพากษาให้โจทก์มีสิทธิได้รับการคืนเงินจากธนาคารผู้ออกเช็คเดินทางด้วยเหตุผลว่า โจทก์มิได้กระทำการที่เป็นความประมาทเลินเล่ออย่างไม่สมควร

โดยคดี เอล อาวดีกับธนาคารเอส.เอ.เครดิตและพาณิชย์นานาชาติจำกัด (El Awadi v. Bank of Credit and Commerce International S.A Ltd.) โจทก์ได้ลงนามในเช็คเดินทางก่อนออกจากธนาคาร ถูกต้องตามสัญญา หลังจากนั้นสองสามวันโจทก์นำเช็คเดินทางออกจากตู้เซฟมาใส่ไว้ในกระเป๋าเสื้อนอกแล้วใส่ลงในถุงพลาสติกใบหนึ่งซึ่งโจทก์วางไว้ระหว่างที่นั่งตอนหน้าในรถของโจทก์ หลังจากนั้นโจทก์ได้ทิ้งรถไว้โดยไม่มีผู้ดูแลหลายวาระ และในที่สุดได้นำรถไปจอดทิ้งไว้ข้ามคืนที่ลานจอดรถส่วนบุคคล ในวันต่อมาโจทก์ได้พบว่าถุงกับเช็คเดินทางที่อยู่ในถุงได้หายไป โจทก์ได้ไปเรียกร้องให้ธนาคารคืนเงิน ผู้ออกเช็คเดินทางปฏิเสธการคืนเงินให้แก่โจทก์ด้วยเหตุที่โจทก์ได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลพิพากษาว่า สัญญาซื้อขายต้องตีความว่าเป็นการกำหนดให้ผู้ออกเช็คเดินทางมีข้อผูกพันในอันจะต้องคืนเงินให้แก่ผู้ซื้อเช็คเดินทางที่หาย หรือถูกขโมย มีข้อกำหนดโดยปริยาย (Implied Term) ว่าโจทก์จะต้องมิได้ประมาทเลินเล่อหรือขาดความระมัดระวังอย่างร้ายแรง ซึ่งในกรณีแห่งคดีนี้ไม่สามารถอนุมานได้ว่า ณ เวลาที่ซื้อขายนั้น คู่สัญญาได้ตกลงกันให้ถือเอาการที่โจทก์ไม่ปกปักรักษาเช็คเดินทางอย่างเหมาะสมเป็นการทำให้ผู้ออกหลุดพ้นจากการที่จะต้องคืนเงินให้แก่โจทก์สำหรับเช็คเดินทางที่สูญหาย หรือถูกลักขโมย ดังนั้นเมื่อไม่มีเหตุที่แสดงโดยนัยว่ามีข้อกำหนดเช่นนั้นอยู่ในสัญญา โจทก์จึงมีสิทธิได้รับการคืนเงินสำหรับเช็คเดินทางที่ถูกลักขโมย แม้ว่าโจทก์จะได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงที่สุดก็ตาม⁸

2.2.3 ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้เช็คเดินทางมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน

เมื่อพิจารณาตามสัญญาเช็คเดินทาง เมื่อเช็คเดินทางเป็นตราสารที่ออกในต่างประเทศและเป็นนิติกรรมประเภทสัญญาลักษณะหนึ่งที่มีความสมบูรณ์ตามกฎหมายประเทศนั้น ๆ จึงต้องยึดถือตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พุทธศักราช 2481 ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 9 ว่า “นอกจากจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นใดแห่งประเทศสยาม ความสมบูรณ์เนื่องด้วยแบบแห่งนิติกรรมย่อมเป็นไปตามกฎหมายของประเทศที่นิติกรรมนั้นได้ทำขึ้น” และมีบัญญัติในมาตรา 13 วรรคหนึ่งว่า

⁸ Nicholas Elliott, John Odger, and Jonathan Mark Phillips, *Bytes on Bills of Exchange and Cheques* (London: Sweet & Maxwell, 2002), 315.

“ปัญหาว่าจะพึงใช้กฎหมายใดบังคับสำหรับสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญหรือผลแห่งสัญญานั้น ให้วินิจฉัยตามเจตนาของคู่กรณี ในกรณีที่ไม่อาจหยั่งทราบเจตนาชัดแจ้งหรือโดยปริยายได้ ถ้าคู่สัญญาไม่มีสัญญาที่อันเดียวกัน กฎหมายที่จะใช้บังคับก็ได้แก่กฎหมายสัญญาที่อันร่วมกันแห่งคู่สัญญา ถ้าคู่สัญญาไม่มีสัญญาที่อันเดียวกัน ก็ให้ใช้กฎหมายแห่งถิ่นที่สัญญานั้นได้ทำขึ้น”⁹ และในมาตรา 13 วรรคสองว่า “ถ้าสัญญานั้นได้ทำขึ้นระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง ถิ่นที่ถือว่าสัญญานั้นได้เกิดเป็นสัญญาขึ้นคือถิ่นที่คำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ ถ้าไม่อาจหยั่งทราบถิ่นที่วานั้นได้ ก็ให้ใช้กฎหมายแห่งถิ่นที่จะพึงปฏิบัติตามสัญญานั้น”¹⁰ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ในประเทศไทยนั้น สิทธิและหน้าที่ของผู้ออกเช็คเดินทางย่อมต้องเป็นไปตามกฎหมายแห่งประเทศที่ออกเช็คเดินทางนั้น หรือประเทศที่จะมีการใช้เงินตามเช็คเดินทางนั้น แล้วแต่กรณี ซึ่งไม่ว่าในกรณีใดต่างก็ไม่ใช่ประเทศไทย ดังนั้น สิทธิและหน้าที่ของผู้ออกเช็คเดินทางตามสัญญาเช็คเดินทาง จึงควรเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยตราสารที่เปลี่ยนมือได้ของแต่ละประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น ในกรณีเช็คเดินทางที่ออกในประเทศอังกฤษ ต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายว่าด้วยตราสารที่เปลี่ยนมือได้ของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาของประเทศไทยได้วางแนวในการวินิจฉัยหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ออกเช็คเดินทางที่ออกในต่างประเทศ และนำเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยไว้ว่า เมื่อได้มีการบอกกล่าวแจ้งการสูญหาย หรือถูกลักของเช็คเดินทางแล้ว ผู้ออกเช็คเดินทางมีหน้าที่ระงับการจ่ายเงินตามเช็คเดินทางนั้น และผู้ออกเช็คเดินทางมีหน้าที่คืนเงินตามเช็คเดินทางให้แก่ผู้ซื้อเช็คเดินทางที่ได้บอกกล่าวแจ้งการสูญหาย หรือถูกลักของเช็คเดินทางดังกล่าวในทุกกรณี ไม่ว่าสัญญาซื้อขายจะมีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างไรรก็ตาม ศาลฎีกาของประเทศไทยได้วางแนวทางในการวินิจฉัยว่า ผู้ซื้อเช็คเดินทางมีสิทธิบอกกล่าวแจ้งการสูญหาย หรือถูกลักของเช็คเดินทาง ทำให้เช็คเดินทางมีผลเท่ากับเป็นเช็ค ซึ่งในความเป็นจริง เช็คเดินทางมิได้มีสถานะทางกฎหมายเป็นเช็คและเป็นการนำหลัก “ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน” มาใช้บังคับ ซึ่งกฎหมายของประเทศไทยมีความแตกต่างกับกฎหมายของประเทศไทย พอสสรุปได้ว่า ผู้ออกเช็คเดินทางมีหน้าที่ตามข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Term) ในอันที่จะต้องจ่าย หรือใช้เงินตามเช็คเดินทางให้แก่ผู้รับเงินตามเช็คเดินทางตามสัญญาเช็คเดินทาง หากผู้ออกเช็คเดินทางไม่ปฏิบัติตามหน้าที่อันมีอยู่ตามสัญญาดังกล่าว ผู้ออกเช็คเดินทางก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้รับเงินตามเช็คเดินทางซึ่งถือว่าเป็นผู้ทรงโดยชอบเป็นผู้มีสิทธิสมบูรณ์ในตราสาร แม้จะได้ตราสารนั้นมาจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิ ซึ่งเป็นไปตามหลักว่าด้วยตราสารเปลี่ยนมือได้ อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่เช็คเดินทางมีคุณสมบัติเป็น “ธนบัตร” ประเภทหนึ่งจึงถูกนับเป็นเงิน (Money) ด้วย ดังนั้น จึงอยู่ภายใต้การควบคุมของธนาคารกลางของประเทศที่มีการออกเช็คเดินทางจำหน่าย ในฐานะที่ธนาคารกลางของแต่ละประเทศนั้นมีหน้าที่จัดการดูแลเรื่องอุปทานเงิน (Money Supply) เพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบธนาคารและเงินตราของประเทศ เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจต่อไป

3. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง ผู้เขียนสามารถสรุปผลและมีข้อเสนอแนะดังนี้

⁹ อานนท์ ศรีบุญโรจน์, “หลักความรับผิดชอบก่อนสัญญาในกฎหมายว่าด้วยการชดเชยกันแห่งกฎหมาย,” วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 39, ฉ. 3 (พฤศจิกายน 2564): 105-128.

¹⁰ อสม่า แสงแก้ว, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของคู่สัญญาซึ่งลงลายมือชื่อในตั๋วเงินและอายุความในการใช้สิทธิไล่เบี้ยตามตั๋วเงิน,” วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ 2, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน 2556): 38-54.

3.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเช็คเดินทาง พบว่าเช็คเดินทางไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นเช็ค หรือตั๋วแลกเงิน หรือตั๋วสัญญาใช้เงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย แต่เช็คเดินทางเป็นตราสารเปลี่ยนมือได้ และอยู่ภายใต้บังคับหลักว่าด้วยการเปลี่ยนมือได้ของตราสาร (Principle of Negotiability) เช่น ในกรณีของเช็คเดินทางที่ออกในประเทศอังกฤษ เพื่อให้ใช้เงินในประเทศอังกฤษ ผู้ออกเช็คเดินทางมีหน้าที่ต้องใช้เงินตามเช็คเดินทางให้แก่ผู้รับเงินตามเช็คเดินทางตามเงื่อนไขการใช้เงินที่ปรากฏในข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Term) อันเป็นหน้าที่ที่มีต่อผู้รับเงินตามเช็คเดินทางตามหลักกฎหมายว่าด้วยตราสารที่เปลี่ยนมือได้ของประเทศอังกฤษ และผู้ซื้อเช็คเดินทางไม่มีอำนาจบอกห้ามการใช้เงินตามเช็คเดินทาง ดังจะเห็นได้ว่า ในคดีเกี่ยวกับเช็คเดินทางที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าวข้างต้นในประเทศอังกฤษ แม้ผู้ซื้อเช็คเดินทางจะได้แจ้งเรื่องเช็คเดินทางหาย หรือถูกลักให้ผู้ออกเช็คเดินทางทราบก็ตาม ผู้ออกเช็คเดินทางก็ไม่สามารถจะปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คเดินทางที่แจ้งหาย หรือถูกลักนั้นให้แก่ผู้ทรงโดยชอบได้ซึ่งเป็นการยกเว้นการไม่นำหลัก “ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน” มาใช้บังคับ

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.2.1 เห็นควรนำบทบัญญัติหลักกฎหมายว่าด้วยตราสารเปลี่ยนมือได้ (Principle of Negotiability) หรือ หลักว่าด้วยการเปลี่ยนมือได้ของตราสารที่ว่า “ผู้รับโอนมีสิทธิบังคับให้มีการใช้เงิน” ตามตราสารได้ แม้จะมีข้อบกพร่องใด ๆ ในสิทธิของผู้โอน หากว่าผู้รับโอนเป็นผู้ทรงโดยชอบหรือที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า หลักการยกเว้นไม่นำหลัก “ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน” มาใช้บังคับกับเช็คเดินทาง

3.2.2 เห็นควรให้มีการออกคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับเช็คเดินทางให้เป็นไปตามกฎหมายของประเทศที่ออกเช็คเดินทางนั้นเพื่อค้ำยัน ความหมายที่ชัดเจนในทางเนื้อหาของเช็คเดินทาง

References

- Anon Sribunro. “Principles of Pre-Contractual Liability in the Rules on Conflict of Laws.” *Chulalongkorn University Law Journal* 39, no. 3 (November 2021): 105-128 [In Thai]
- Asama Saengkaew. “Legal Problems Regarding the Liability of the Contracting Party who Signs the Bill and the Statute of Limitations for Exercising the Right of Recourse under the Bill.” *Ramkhamhaeng Journal Jurisprudence Edition* 2, no. 1 (January-June 2013): 38-54. [In Thai]
- Brendon, Piers. *Thomas Cook 150 years of Popular Tourism*. London: Martin Secker & Warburg Limited, 1991.

-
- Chayut Wichuprapa. "Legal Problems Regarding Traveler's Checks." Master's thesis, Faculty of Law, Thammasat University, 2006. [In Thai]
- Elliott, Nicholas, John Odger, and Jonathan Mark Phillips. *Byles on Bills of Exchange and Cheques*. London: Sweet & Maxwell, 2002.
- Jitti Tingsapat. *Civil and Commercial Law Regarding Current Accounts and Bills of Exchange*. Bangkok: Thammasat University Press, 1985. [In Thai]
- Onrampha Waiyamukh. "The Problem of Protection of Weaker Contracting Parties in Thai Conflict of Law Principles." *Journal of Law Naresuan University* 10, no. 1 (January-June 2017): 63-77 [In Thai]
- Saowanee Asawaroj. *Explanation of the Civil and Commercial Code on Bills*. Bangkok: Thammasat University Press, 2016. [In Thai]

การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์
อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย
Geographical Indication Registration to Increase the Value of Patae
Ban Klongprasong, Muengkrahi, Krabi

สุนิสา หาบสา¹
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 หมู่ 9 ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: kongkwun25@hotmail.com

Sunisa Habsa²
Faculty of Law, Sunanathani Rajabhat University
272 Moo 9, Khun Thale, Mueang, Surat Thani 84100, Thailand
Email: kongkwun25@hotmail.com

Received: December 28, 2023 Revised: April 10, 2024 Accepted: April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวทางสร้างมูลค่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์โดยอาศัย
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ผ้าปาเต๊ะเป็นผ้าที่มีลวดลายและสีสันงดงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะในผ้า
แต่ละผืน ซึ่งผ้าปาเต๊ะเป็นผ้าที่ได้รับความนิยมในกลุ่มสตรีภาคใต้ ใช้สำหรับนุ่งหรือเป็นผ้าถุง สามารถแสดงออก
ถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขในการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตาม พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้
ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น มี 3 ประการ คือ 1) เป็นชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียก หรือใช้แทนแหล่ง
ภูมิศาสตร์, 2) ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ สามารถบ่งบอกว่าเป็นสินค้า
ที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น และ 3) เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์
นั้น ซึ่งผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ครบเงื่อนไของค์ประกอบที่สามารถขอขึ้นทะเบียนได้ เพราะบ้านคลองประสงค์
เป็นชื่อตำบลซึ่งเป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์และเป็นพื้นที่การทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ ลักษณะลวดลายมีความ
แปลกตาโดยลวดลายบนผืนผ้าแสดงออกถึงความเป็นชาวเลซึ่งมีการผสมผสานระหว่างผ้าปาเต๊ะกับผ้าบาติก
เข้าด้วยกัน โดยการเขียนลายต่าง ๆ โดยใช้สีชาดกับสีพื้นต่าง ๆ และนอกจากนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายใน
ชุมชนเป็นป่าชายเลนและล้อมรอบไปด้วยทะเล จึงมีการนำธรรมชาติที่อยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าวมาเขียน
เป็นลวดลายบนผืนผ้า ทั้งนี้ หากมีการขึ้นทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว

¹ อาจารย์.

² Lecturer.

ยอมที่จะเพิ่มมูลค่าให้แก่ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้เช่นเดียวกับสินค้าต่าง ๆ อีกทั้งจะเป็นการสร้างรายได้ที่มั่นคงยั่งยืนแก่ผู้กลุ่มผู้ผลิตผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ นอกจากนี้ หากผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จะได้รับความคุ้มครองตามหลักสากลเพื่อป้องกันการสับสนในสินค้า เป็นการป้องกันผู้บริโภคไม่ให้เกิดความหลงผิดในการซื้อสินค้า และคุ้มครองผู้ผลิตสินค้าในการลอกเลียนแบบ

คำสำคัญ: การจดทะเบียน; สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์; ผ้าปาเต๊ะ; มูลค่าสินค้าตามกฎหมาย

Abstract

This research article aims to study guidelines for creating value for Baan Khlong Prasong Patay cloth using geographic indications The author sees that Patek cloth is a cloth with beautiful patterns and colors. There is uniqueness in each piece of fabric. The bateh cloth is a fabric that is popular among women in the southern region. Used for wearing or as a sarong. Able to express culture and way of life in daily life very well.

The study has shown that Conditions for requesting registration of geographic indications according to The Geographical Indications Act of 2003 has 3 elements: 1) It is a name, symbol or anything else used to refer to a person. or used in place of a geographic source, 2) a name, symbol, or anything else used to refer to or be used in place of a geographic source can indicate that it is a product that originates from that geographic source and 3) that it is a product that has quality, reputation, or specific characteristics of that geographic source The Baan Khlong Prasong batay cloth meets the conditions and elements that can be registered because Baan Khlong Prasong is the name of a subdistrict, which is the name of a geographic source and is the area where Ban Khlong Prasong batay cloth is made. The pattern is unusual. The pattern on the fabric expresses the identity of the sea gypsies, which is a combination of batik and batik fabric. By writing various patterns using white to contrast with various background colors and also because the environment within the community is a mangrove forest and surrounded by the sea. Therefore, the nature in this environment is used to write patterns on the canvas. In this case, if the Ban Khlong Prasong Patay cloth is registered as a geographic indication. It will certainly add value to the Ban Khlong Prasong batay cloth as well as other products. It will also create a stable and sustainable income for the Ban Khlong Prasong batay cloth producer group. And in addition, if the Ban Khlong Prasong batay cloth is registered as a geographic indication, the Ban Khlong Prasong batay cloth will be protected according to international principles. To prevent confusion in the product This is to prevent consumers from being misled in purchasing products. and protect product manufacturers from counterfeiting.

Keywords: Registration; Geographical Indication; Patae; Increase the Value of Legal

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย มีอัตลักษณ์แสดงออกถึงความเป็นภาคใต้อย่างชัดเจน โดยในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการแต่งกายตามลักษณะทางภูมิประเทศ โดยเฉพาะการแต่งกายของภาคใต้นั้นมีความเป็นเอกลักษณ์แสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดในการใช้ผ้าปาเต๊ะเป็นผ้านุ่งหรือผ้าถุงที่นิยมในกลุ่มสตรีมาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องนุ่งห่มที่สามารถรังสรรค์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในภาคใต้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการออกงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน โดยการนำมาเย็บเป็นชุดสำหรับสวมใส่หรือนำมาตัดเป็นกระโปรงสำเร็จรูป หรือใช้สำหรับนุ่งห่มอยู่บ้าน หรือใช้สำหรับเป็นผ้าผัดในการอาบน้ำ เป็นต้น ผ้าปาเต๊ะจึงมีสายใยผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนภาคใต้เป็นอย่างมาก

คำว่า “ปาเต๊ะ” เป็นภาษามลายูที่ใช้เรียกผ้าชนิดหนึ่งที่มีวิธีการทำผ้าที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าผืนยาวประมาณสามเมตรที่เขียนด้วยเทียนโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี เมื่อนำไปย้อมสี สีก็จะติดเฉพาะส่วนที่ไม่ได้ลงเทียนไว้ และจะซึมไปตามรอยแยกของเทียนเกิดเป็นลวดลายสวยงามแปลกตา อันเป็นสีเอกลักษณ์ของผ้าปาเต๊ะ นอกจากนี้ ใช้วิธีการแต้มสี ระบายสี และย้อมสีในบริเวณที่ต้องการให้ติดสี โดยสีจะซึมเข้าไปในผ้า ถ้าต้องการหลายสีต้องย้อมหลายครั้ง ตลอดจนระบายในบางส่วนจึงจะได้ผ้าย้อมที่สวยงามและได้ผ้าตามสีที่ต้องการ ซึ่งแหล่งกำเนิดผ้าปาเต๊ะมาจากไหนยังไม่มีที่ยุติ มีการถกเถียงกันว่าต้นกำเนิดผ้านี้มีที่มาจากชาวหรืออินเดียกันแน่ เนื่องจากผ้าทั้งสองแหล่งมีประวัติความเป็นมาในช่วงเดียวกัน แต่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าจะ เป็นผ้าที่มีถิ่นกำเนิดในชาวหรืออินโดนีเซียนี้เอง เนื่องจากศัพท์ที่ใช้เรียกเทคนิคการทำผ้าเป็นภาษาของอินโดนีเซีย รวมถึงพืชที่ใช้ทำสีและย้อม นอกจากนี้ ยังค้นพบว่าเทคนิคที่ใช้ในการทำผ้าของอินโดนีเซียมีความซับซ้อนสูงกว่าอินเดียมาก

ชุมชนบ้านคลองประสงค์ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองกระบี่ คนในชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติรายล้อมไปด้วยป่าชายเลนและทะเล ชาวบ้านในชุมชนจึงมีความผูกพันกับป่าชายเลนและท้องทะเลมาอย่างช้านาน โดยสามารถพบเห็นวิถีชีวิตที่ยังคงความดั้งเดิม โดยมีวิถีชีวิตของชุมชนอันเรียบง่าย มีความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างเช่น วิถีชีวิตของชาวประมง การลอบปู การสักหอย การทำประมงพื้นบ้านชายฝั่ง การทำเรือหัวโทง และหนึ่งนั้นนั้น คือการทำ “ผ้าปาเต๊ะ” ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ก่อตั้งภายใต้แนวคิดเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่สมาชิกภายในกลุ่มเป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างงาน สร้างคน สร้างอาชีพ และนำมาสู่รายได้และสร้างสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างชุมชนให้เกิดรู้จักสามัคคีการร่วมด้วยช่วยกันและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้

การทำผ้าปาเต๊ะของบ้านคลองประสงค์นั้นเริ่มทำโดย นางประจิม เล็กดำ มีความสนใจในการทำผ้าปาเต๊ะ ประกอบกับมีการไปศึกษาการทำผ้าปาเต๊ะของจังหวัดปัตตานี จึงเรียนรู้กระบวนการขั้นตอนในการทำผ้าปาเต๊ะ และจากการเรียนรู้ลงมือทดลองฝึกในกระบวนการขั้นตอนในการทำด้วยวิธีการสังเกตและทดลองปฏิบัติจริง

³ ประจิม เล็กดำ, สัมภาษณ์โดย สุนิสา หาบสา, บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่, 14 พฤศจิกายน 2562.

ระยะเริ่มแรกของการทำผ้าปาเต๊ะนั้น นางประจิม เล็กดำ ได้มีการถ่ายทอดความรู้ในการทำผ้าปาเต๊ะให้กับสมาชิกที่มีความสนใจ มีการทำที่ต้องใช้วิธีการทำมือแทบจะทุกขั้นตอน จะเห็นว่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสินค้าในรูปแบบหัตถกรรมท้องถิ่น ฉะนั้นการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จึงไม่ได้ผลิตในรูปแบบอุตสาหกรรมแต่อย่างใด การทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จึงเป็นการผสมผสานระหว่างธรรมชาติและฝีมือของมนุษย์เข้าด้วยกัน การคิดค้นลวดลายที่จะเขียนลงบนผ้าเริ่มต้นด้วยการนำธรรมชาติสภาพแวดล้อมในชุมชนมาเป็นลวดลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติของชุมชน ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าเป็นศิลปะที่สมาชิกได้คิดขึ้น ไม่ว่าจะในเรื่องของสีสันที่จะมีสีสันสดใส ลวดลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยสมาชิกในกลุ่มได้นำความเป็นธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชนมาสร้างสรรค์เป็นลายที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของบ้านคลองประสงค์ได้เป็นอย่างดี เช่น การนำลูกของต้นสนที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติมาทำคิดเป็นลวดลายลงบนผืนผ้า ลายดอกสมอที่แสดงออกถึงว่าบ้านคลองประสงค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งหนึ่งในจังหวัดกระบี่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าชายเลนที่มีต้นสมอขึ้นอยู่บริเวณริมคลองมาเป็นลายลงบนผืนผ้า นอกจากนี้ ยังมีการนำผ้าสีพื้นตัดกับลายดอกสีขาว เช่น การนำสีขาวตัดกับพื้นสีฟ้า สีเหลือง สีเขียว สีดำ สีแดง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าลวดลายที่ใช้เขียนลงบนผืนผ้า นั้นมีการหยิบเอาลวดลายที่เกิดจากธรรมชาติโดยใช้ลักษณะของภูมิประเทศของบ้านคลองประสงค์มาเป็นต้นแบบในการผลิตสินค้า เป็นการแสดงออกถึงความเป็นชาวเลของบ้านคลองประสงค์ได้อย่างงดงาม จึงถือว่าเป็นงานที่มีลิขสิทธิ์ในด้านของศิลปะ ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่งที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง จึงควรที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะแตกต่างจากผ้าปาเต๊ะของท้องถิ่นเพื่อนำมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อสร้างมูลค่าสินค้าให้กับผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์

ในการขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า ซึ่งกฎหมายที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ คือ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายที่ส่งเสริมการอนุรักษ์องค์ความรู้ผ่านการผลิตสินค้า กล่าวคือ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถให้ความคุ้มครองแก่สินค้าที่ คุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งแตกต่างจากการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันที่ผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์อื่น และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาชนิดหนึ่งที่คุ้มครองให้กับสินค้าที่เกิดขึ้นเฉพาะแหล่งภูมิศาสตร์นั้น คือ ชื่อหรือเครื่องหมายใด ๆ ใช้กับแหล่งกำเนิดสินค้าที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้านั้นเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใด⁴ เป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันให้มีการลงขายสินค้าที่มีได้เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นพร้อมทั้งเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคในตัว เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าตามคุณภาพจากแหล่งภูมิศาสตร์แท้จริง จึงเห็นควรให้ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทั้งนี้ ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้ถ่ายทอดพัฒนาจากจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง

ดังนั้น การศึกษานี้ มุ่งโดยตรงต่อการศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ เพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งบ้านคลองประสงค์เป็นชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ โดยผ้าปาเต๊ะบ้านคลองสามารถบ่งบอกว่า

⁴ ธนพจน เอกโยธะ, คำอธิบายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2547), 20.

เป็นสินค้าที่เกิดจากบ้านคลองประสงค์ที่เป็นแหล่งภูมิศาสตร์นั้น และเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง โดยเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 4 ดาว ของอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จึงเป็นปัจจัยทางด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าที่ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะเพื่อนำไปสู่การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงที่มาและลักษณะเฉพาะของผ้าปาเต๊ะของบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.2.2 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวความคิด ทฤษฎีของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1.2.3 เพื่อศึกษาพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในเรื่องของการขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย

1.2.4 เพื่อหาแนวทางสร้างมูลค่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์โดยอาศัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ มีขอบเขตการวิจัยแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เจาะลึก การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของผ้าปาเต๊ะ ลักษณะโดยทั่วไปของบ้าน คลองประสงค์ และประวัติความเป็นมา กระบวนการในการทำผ้าปาเต๊ะของบ้านคลองประสงค์ รวมถึงกฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากตำรากฎหมาย ตัวบทกฎหมาย เอกสาร บทความ หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อนำมาวิเคราะห์ เมื่อได้มาซึ่ง ข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนจะทำการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) และสัมภาษณ์เชิงลึกแก่บุคคล ที่เกี่ยวข้องกับการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ ได้แก่ สมาชิกทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ ซึ่งข้อมูลของ ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียง มีลักษณะเฉพาะ อันถือเป็นองค์ประกอบสำคัญตาม ที่กฎหมายกำหนดในการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อันนำไปสู่การขอขึ้นทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลอง ประสงค์ เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อเพิ่มมูลค่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบที่มา ลักษณะเฉพาะของผ้าปาเต๊ะของบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.5.2 ทราบประวัติความเป็นมา แนวความคิด ทฤษฎีของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1.5.3 ทราบพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในเรื่องของการขอขึ้นทะเบียนเป็น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย

1.5.4 ได้รับเป็นแนวทางการสร้างมูลค่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์โดยอาศัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

2. ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย ผู้เขียนพบว่า ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์กับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยในการขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสากลมีความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์กับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยในการขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นวิสาหกิจชุมชน ของตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ซึ่งการทำผ้าปาเต๊ะของบ้านคลองประสงค์นั้นเริ่มทำโดยนางประจิม เล็กดำ เป็นคนท้องถิ่นของที่นี่มีความสนใจในการทำผ้าปาเต๊ะ โดยเริ่มการเรียนรู้การทำผ้าปาเต๊ะจากจังหวัดปัตตานีแล้วต่อยอดเสริมความคิดในการคิดค้นลวดลายที่ใช้เขียนลงบนผืนผ้า โดยอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมารังสรรค์เพื่อให้ผ้าปาเต๊ะมีความโดดเด่นแปลกตา ผ้าปาเต๊ะของที่นี่มีความเป็นเอกลักษณ์โดยมีการผสมผสานระหว่างผ้าปาเต๊ะและบาติกเข้าด้วยกัน⁵ จึงมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน แตกต่างจากลายผ้าปาเต๊ะจากที่อื่นซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เมื่อใครพบเห็นก็จะทราบว่าเป็นผ้าปาเต๊ะของบ้านคลองประสงค์ เห็นได้จากลวดลายที่มีการคิดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของชุมชน เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบ้านคลองประสงค์มีลักษณะเป็นป่าชายเลนและทะเลล้อมรอบลวดลายของผ้าจึงมีลักษณะเฉพาะโดดเด่น เช่น การนำลูกซึ่งเป็นผลของต้นสนที่ขึ้นอยู่ริมชายทะเล และลายดอกสมอที่นำดอกของต้นสมอที่อยู่ในป่าชายเลนมาเป็นลายของผ้า ดังนั้นด้วยความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่ซ้ำใครทำให้ผ้าปาเต๊ะของที่นี่แตกต่างจากผ้าปาเต๊ะจากที่อื่น สร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกชาวบ้านในชุมชน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

การขอขึ้นทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาคือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะขอขึ้นทะเบียนได้ต้องครอบคลุมประกอบที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จะขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้นจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 บัญญัติว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียก หรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่า สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องมียอดประกอบหรือคุณสมบัติครบถ้วน 3 ประการ⁶ ได้แก่ 1) เป็นชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์, 2) ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์สามารถบ่งบอกว่า เป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น และ 3) เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์นั้น

⁵ ประจิม เล็กดำ, สัมภาษณ์โดย สุนิสา หาบสา, บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่, 14 พฤศจิกายน 2562.

⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 3, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 120 ตอนที่ 108 ก (31 ตุลาคม 2546): 3-4.

เนื่องจาก คลองประสงค์ คือชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ ซึ่งการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ของกลุ่มคนไทยมุสลิมที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเกาะกลาง ตั้งอยู่เลขที่ 22 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ที่ได้สืบทอดมาจากนางประจิม เล็กดำ ที่มีความสนใจในการทำผ้าปาเต๊ะก็มีการพัฒนาต่อยอดความคิดโดยสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับลายที่เขียนลงบนผืนผ้า จึงทำให้ผ้าปาเต๊ะของที่นี่จึงมีความเป็นเอกลักษณ์โดยมีการผสมผสานระหว่างผ้าปาเต๊ะและบาติกเข้าด้วยกัน จะเห็นได้ว่าผ้าปาเต๊ะนั้นเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและผ้าที่ใช้ในงานและพิธีต่าง ๆ โดยใช้ในงานนักขัตฤกษ์ งานบุญ งานแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์มีการคิดลายที่นำมาเขียนบนผ้าจากการนำเอาสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติของตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มาเขียนเป็นลายบนผืนผ้า เช่น การนำลูกของต้นสนที่ขึ้นอยู่ริมชายฝั่งทะเล ดอกของต้นสมอที่ขึ้นตามป่าชายเลนมาเขียนเป็นลวดลายบนผืนผ้า จึงได้ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่ซ้ำผ้าปาเต๊ะจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ที่บอกได้ว่าสินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นโดยตรง นอกจากนี้ ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นผ้าที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญของจังหวัดกระบี่ โดยมีชื่อเสียงและรางวัลการันตีคุณภาพ เช่น เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 4 ดาว ของอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้รับประกาศเกียรติคุณจากหม่อมราชวงศ์สมลาภ กิตติยากร ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ ตามรอยราชปณิธาน สร้างงานเพื่อแผ่นดิน เป็นต้น

เมื่อผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นผ้าที่ครอบคลุมใจในการขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ผู้ที่มีสิทธิ์ยื่นขอจดทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยบุคคลและนิติบุคคลต่าง ๆ คือผู้มีอำนาจขอขึ้นทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้มีเพียง ราชการส่วนจังหวัดกระบี่ ราชการส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกระบี่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ และกลุ่มสมาชิกทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์

2.2 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ และความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสากล

คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI)” เป็นคำสามัญทั่ว ๆ ไปที่จะใช้เมื่อมีการกล่าวถึงการให้ความคุ้มครองชื่อหรือเครื่องหมายต่าง ๆ ที่เป็นชื่อเสียงหรือท้องถิ่นที่ใช้บนฉลากของสินค้าต่าง ๆ แท้ที่จริง⁷ กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่ละฉบับก็จะมีขอบเขตการคุ้มครองที่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักสากลแล้วนั้น เห็นว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้อนุสัญญากรุงปารีสได้ให้คำนิยามของการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเอาไว้ว่า หมายรวมถึงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิด และการให้ความคุ้มครองนั้นเป็นการคุ้มครองประเทศสมาชิกโดยการห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ไม่ถูกต้องกับสินค้าไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม⁸ หากมี

⁷ ษนิดา ฉายเอนตร, “กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: ขอบเขตสำหรับประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ ปรินซ์ตัน มหวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2548), 7.

⁸ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์ และบัณฑิต เศรษฐศิริโรจน์, สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทรัพย์สินทางปัญญาและสิทธิชุมชน (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2556), 67.

การใช้สิ่งบ่งชี้ในลักษณะดังกล่าว อนุสัญญากรุงปารีสได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการยึดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ถูกต้องนั้น หากมีการนำสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ถูกต้องเข้ามาในดินแดนของประเทศสมาชิกของประเทศสมาชิกรัฐธรรมนูญปารีสผู้มีสิทธิร้องขอให้มีการยึดสินค้า มีสิทธิร้องขอให้เจ้าหน้าที่ทำการยึดสินค้านำเข้านั้นได้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันการลวงสาธารณชนในเรื่องกระบวนการผลิต คุณลักษณะของการผลิตสินค้าหรือปริมาณของสินค้าในลักษณะของการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งถือเป็นต้นกำเนิดแนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁹

การคุ้มครองภายใต้ความตกลงกรุงมาดริด จะเห็นได้ว่าอนุสัญญานี้เป็นส่วนเสริมของอนุสัญญากรุงปารีส โดยความตกลงกรุงมาดริดกำหนดขอบเขตการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของสินค้า โดยห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาโดยไม่ถูกต้องหรือนำไปใช้ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด ซึ่งความตกลงกรุงมาดริดห้ามมิให้ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องกับธุรกิจการค้าและบริการทุกประเภท โดยมีได้จำกัดอยู่เฉพาะในการจำหน่ายด้วย ทั้งนี้ ยังกำหนดให้ความคุ้มครอง โดยกำหนดให้หน่วยงานตุลาการเป็นผู้ยึดทรัพย์สิน หรือสินค้าที่เป็นสินค้าใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่เป็นเท็จหรือหลอกลวง¹⁰

การคุ้มครองภายใต้ความตกลงกรุงลิสบอน ซึ่งประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงด้วยความตกลงกรุงลิสบอนได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นมาตรการเสริมเพิ่มเติมจากอนุสัญญากรุงปารีส โดยสาระสำคัญได้ให้ความคุ้มครองเครื่องหมายอ้างอิงแหล่งกำเนิดของสินค้า โดยอาจเกิดจากการช่วงชิงการหลอกลวงแม้ว่าจะเป็นการใช้แหล่งกำเนิดที่ถูกต้องของสินค้าหรือเครื่องหมายนั้นถูกใช้โดยการแปลงความจากหรือใช้ประกอบคำชนิดแบบทำเลียนแบบ ซึ่งมีผลให้สถานะภาพของเครื่องหมายอ้างอิงเป็นประสิทธิภาพของประเทศต้นกำเนิดประเทศภาคีอื่นจะปฏิเสธหรือยกเลิกให้เป็นชื่อหรือข้อบ่งชี้ที่สามัญ หรือสามัญนามไม่ได้ ตราบเท่าที่ประเทศเจ้าของยังไม่ยกเลิกเครื่องหมายอ้างอิงของตน¹¹

การคุ้มครองภายใต้ความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า ซึ่งความตกลงฉบับนี้มีผลเป็นการก่อตั้งองค์การการค้าโลกขึ้น โดยความตกลงนี้ได้ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม โดยป้องกันมิให้สาธารณชนหลงผิดเกี่ยวกับสถานที่อันแท้จริงของแหล่งกำเนิดของสินค้า โดยกำหนดมาตรการให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดในดินแดน

3. บทวิเคราะห์

จากการศึกษาเรื่องการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย ผู้เขียนสามารถวิเคราะห์ได้เป็นประเด็น ดังนี้

⁹ วิมาน เหล่าดุสิต, “รูปแบบทางกฎหมายสำหรับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย,” *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช* 10, ฉ. 1 (มิถุนายน 2541): 11.

¹⁰ ภัทรพร เย็นบุตร, “การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: ศึกษาตามความตกลงทริปส์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2561), 78.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 82.

3.1 เหตุผลของกฎหมายซึ่งได้จากเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะเห็นได้ว่า หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติได้มีการบัญญัติถึงการเพิ่มมูลค่าของสินค้าที่มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพียงแต่ป้องกันมิให้ประชาชนสับสนหรือหลงผิดในแหล่งของสินค้า รวมถึงการอนุวัติการตามพันธกรณีที่ประเทศไทยมีตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นในประการแรก เหตุผลเบื้องหลังของกฎหมายจึงไม่สามารถนำมาเป็นคำถามเพื่อหาคำตอบถึงการเพิ่มมูลค่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์ ไม่ให้มีการลอกเลียนแบบป้องกันการลงขาย รวมถึงคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้เกิดความสับสนหลงผิดในสินค้าซึ่งไม่มีประเด็นในการเพิ่มมูลค่าของสินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

3.2 ผลกระทบของกฎหมายต่อพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องในสังคม จะเห็นได้ว่าผลกระทบของกฎหมายต่อพฤติกรรมของผู้คนนั้น สามารถพิจารณาถึงผู้บริโภคสินค้าและผู้ผลิตสินค้า ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าปัจจัยของผู้บริโภคสินค้าส่งผลกระทบต่อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ เมื่อส่งผลกระทบต่อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ผลิต เนื่องจากผู้ผลิตย่อมได้มาซึ่งมูลค่าของสินค้านั้น¹² ดังนั้นสามารถนำมาวิเคราะห์ว่าหากผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้จดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้หรือไม่นั้น ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ตามหลักนิติเศรษฐศาสตร์มาพิจารณาควบคู่กับการเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ เมื่อนำมาศึกษาแล้วเห็นว่าหากผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์นำมาจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เมื่อมองผ่านมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์แล้วทำให้เห็นว่า สินค้าดังกล่าวสามารถสร้างมูลค่าได้สูงกว่าสินค้าทั่วไปด้วยตัวของสินค้าเอง กล่าวคือเมื่อพิจารณาสมมติฐานของนิติเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สามารถสร้างมูลค่าให้กับสินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น¹³ เมื่อวิเคราะห์แล้วทำให้เห็นว่า สินค้าเกือบทุกชนิดที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีราคาสูงกว่าสินค้าประเภทเดียวกันส่งผลกระทบต่อมูลค่าที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นหากใช้วิธีการคาดการณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์แล้วจะเห็นได้ว่าถ้าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ราคาผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ย่อมมีมูลค่าสูงขึ้นเช่นเดียวกับสินค้าอื่น ๆ ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ก่อนหน้านี้แล้วเช่นกัน

3.3 นอกจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิ่มมูลค่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ทางตรงแล้ว สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าโดยทางอ้อมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ เพราะเมื่อขึ้นทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วก็ตาม ยังมีการควบคุมตรวจสอบคุณภาพของผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ที่ได้ขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาดำเนินการ โดยการจัดสร้างระบบการควบคุมการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในคำขอขึ้นทะเบียน ทั้งระบบการควบคุมภายในและระบบการควบคุมภายนอก และ/หรือ นำร่างมาตรฐานการผลิตมาขอรับรองกับหน่วยงานรับรองว่าได้มาตรฐานหรือไม่ ดำเนินจัดทำแผนการตลาดและประชาสัมพันธ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น โดยใช้คุณลักษณะพิเศษของสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นตัวนำ เพื่อให้ผู้บริโภคสนใจและเกิดภาพลักษณ์เชื่อมโยงระหว่าง

¹² ปกป้อง จันวิทย์, การวิเคราะห์กฎหมายว่าด้วยหลักเศรษฐศาสตร์: แนวคิดและวรรณกรรมปริทัศน์ (รายงานการวิจัย) (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2554), 4.

¹³ เรื่องเดียวกัน, 6.

คุณลักษณะพิเศษ กับพื้นที่แหล่งผลิตสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้เห็นว่าแม้จะได้ขึ้นทะเบียนผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วก็ตาม ก็ยังมีการควบคุมตรวจสอบคุณภาพของสินค้าอยู่ตลอด ทำให้ผู้บริโภคมั่นใจเมื่อซื้อสินค้าไปแล้วย่อมได้สินค้าที่ได้มาตรฐานตามที่ได้จดทะเบียน ถือได้ว่าการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าโดยทางอ้อมด้วยเช่นกัน

4. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย พบว่า หากผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะเป็นการสร้างมูลค่าให้กับสินค้าทางหนึ่ง โดยเป็นการการันตีคุณภาพของสินค้าจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อแสดงให้ผู้บริโภคทราบว่าผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จากตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีคุณลักษณะเฉพาะเจาะจง ซึ่งคุณลักษณะที่มีความเฉพาะเจาะจงเช่นนี้ไม่สามารถผลิตได้ในแหล่งอื่น กรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหน่วยงานของรัฐ เมื่อสินค้าใด ๆ ได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือให้สินค้า หรือผลผลิตนั้น ทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นต่อการบริโภคสินค้า และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคจากการวิเคราะห์ด้วยหลักนิติเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเห็นได้ว่า สินค้าที่ได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีราคาเพิ่มสูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าชนิดเดียวกันในท้องตลาด จากการศึกษาสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อื่น ๆ ที่ได้รับรองจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ล้วนมีราคาสินค้าท้องตลาดแทบทั้งสิ้น ทำให้สามารถคาดเดาได้ว่า ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ เมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากกรมทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว น่าจะมีแนวโน้มทำให้ราคาผลผลิตสูงขึ้น เหมือนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อื่นที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการทำผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าตามกฎหมาย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

4.2.1 เห็นควรให้มีการผลักดันให้ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้รับขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546

4.2.2 เห็นควรให้มีการนำหลักนิติเศรษฐศาสตร์ มากำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ด้วย เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์เชิงเศรษฐศาสตร์ และรายได้ที่มั่นคงยั่งยืนแก่ผู้กลุ่มผู้ผลิตผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์

4.2.3 เห็นควรว่าหากผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์ได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าปาเต๊ะบ้านคลองประสงค์จะได้รับความคุ้มครองตามหลักสากล เพื่อป้องกันการสับสนในสินค้า เป็นการป้องกันผู้บริโภคไม่ให้เกิดความหลงผิดในการซื้อสินค้า และคุ้มครองผู้ผลิตสินค้าในการลอกเลียนแบบ

References

- Chakkrit Kuanpoj, and Banthun Setthasirot. *Geographical Indications Intellectual Property and Community Rights*. Bangkok: Nititham, 2013. [In Thai]
- Chanida Chayinaet. “Geographical Indication Law: Scope for Thailand.” Master’s thesis, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University, 2005. [In Thai]
- Phattharaphon Yenbut. “Protection of Geographical Indications for Sustainable Development: Studying according to the TRIPS Agreement.” PhD diss., Faculty of Law, National Institute of Development Administration, 2018. [In Thai]
- Pongpong Chanwit. *Legal Analysis of Economic Principles: Concepts and Review Literature* (Research Report). Bangkok: Thailand Research Fund, 2011. [In Thai]
- Thanapochana Ekayokya. *Explanation of the Geographic Indication Law*. Bangkok: Winyuchon, 2004. [In Thai]
- Wiman Laodusit. “Legal Model for the Protection of Geographical Indications in Thailand.” *Sukhothai Thammathirat Open Journal* 10, no. 1 (June 1998): 11. [In Thai]

ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

Problem Scheduling Regular Working Time According to the Labor Protection Act B.E. 2541

อนูรัตน์ พรหมฤทธิ์¹

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

186 หมู่ 1 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000, ประเทศไทย

อีเมลติดต่อ: Chao280923@gmail.com

Anurat Promrit²

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

186 Moo 1 Nong-Mueang, Mueang Surin, Surin 32000, Thailand

Email: Chao280923@gmail.com

ตรีเนตร สาระพงษ์³

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

85 ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190, ประเทศไทย

อีเมลติดต่อ: treeneat.s@ubu.ac.th

Treeneat Sarapong⁴

Faculty of Law, Ubon Ratchathani University

85 Mueang Si Kai, Warin Chamrap, Ubon Ratchathani 34190, Thailand

Email: treeneat.s@ubu.ac.th

เขาวณีย์ ผิวจันทร์⁵

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

186 หมู่ 1 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000, ประเทศไทย

อีเมลติดต่อ: ap4411.ap@gmail.com

¹ อาจารย์.

² Lecturer.

³ รองศาสตราจารย์, อาจารย์.

⁴ Associate Professor, Lecturer.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์.

Chaowanee Phiewjun⁶

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

186 Moo 1 Nong-Mueang, Mueang Surin, Surin 32000, Thailand

Email: ap4411.ap@gmail.com

Received: January 26, 2024 **Revised:** May 14, 2024 **Accepted:** May 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามีปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 วิเคราะห์ อภิปรายผล และเสนอแนะต่อปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร

จากการศึกษาพบว่า การจัดเวลาทำงานเป็นอำนาจของนายจ้างหากจะเปลี่ยนเวลาทำงานก็เป็นอำนาจนายจ้าง เว้นแต่การเปลี่ยนกะงาน โดยกฎหมายให้อำนาจนายจ้างประกาศเวลาทำงานกี่ชั่วโมงก็ได้ตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 7 ซึ่งครอบคลุมงานเกือบทุกประเภทย่อมกลายเป็นข้อยกเว้นทำลายหลักที่ให้ทำงานได้ไม่เกิน 8 ชั่วโมง อีกทั้งมีผลให้กฎหมายลำดับรองขัดต่อกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ที่ห้ามทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง อีกทั้งยังส่งผลให้ระยะเวลาการทำงานในวันหยุดมากกว่า 8 ชั่วโมงซึ่งทำให้ลูกจ้างเสียเปรียบ ในส่วนงานขนส่งทางบกมีปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติ ปัญหาตีความว่างงานบางประเภทไม่ใช่งานขนส่ง ปัญหาการกำหนดเวลาพัก 10 ชั่วโมงก่อนเริ่มงานใหม่ นอกจากนั้น กรณีนายจ้างให้อาเวลาทำงานไปรวมกับวันทำงาน ถัดไปแต่ไม่เกิน 9 ชั่วโมงมีปัญหาเรื่องการคุ้มครองค่าตอบแทนเพราะไม่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 76 ในส่วนของการทำงานเป็นกะก็มีปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติ การทำงานล่วงเวลา และการทำงานในวันหยุด ในกรณีคร่อมวัน ข้อเสนอแนะ ควรแก้ไขกฎหมายไม่ให้กฎหมายลำดับรองขัดต่อกฎหมายแม่บท และแก้กฎหมายคุ้มครองแรงงานไม่ให้ข้อยกเว้นทั้งที่ออกโดยกฎหมายแม่บทหรือกฎหมายลำดับรองทำลายหลักการในกฎหมายแม่บท

คำสำคัญ: การกำหนดเวลา; เวลาทำงาน; กฎหมายคุ้มครองแรงงาน

Abstract

This research article aims to study the legal problems in determining normal working hours according to the Labor Protection Law, B.E. 2541, analyze, discuss the results, and make recommendations on the legal problems in determining normal working hours according to the Labor Protection Law, B.E. 2541. Using document research methods.

⁶ Assistant Professor, Lecturer.

The study has shown that the arrangement of working hours is the power of the employer, if changing the working hours, it is the power of the employer. except for changing shifts, The law gives employers the power to declare hours of work in accordance with the Ministerial Regulation No. 7, which covers almost all types of work, becomes an exception to break the principle of working no more than 8 hours. It also resulted in the secondary law being contrary to the law at the level of the Act prohibiting working more than 8 hours a day, and also resulted in the duration of working on holidays more than 8 hours, which made employees disadvantageous. In the land transport sector, there is a problem in scheduling normal working hours. The problem interprets that some jobs are not transport jobs. Operation control system 10 b. Verification control system... Shift work is having trouble trying to do normal work. Overtime and work Suggestions: The law should be amended to prevent the secondary law from contradicting the master law. and amending the labor protection law to not allow exceptions, whether issued by the master law or the secondary law, destroy the principles in the master law.

Keywords: Scheduling Regular; Regular Working; Labor Protection Act

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาว่าเมื่อประกาศออกมาแล้วนายจ้างจะเปลี่ยนเวลาทำงานถือเป็นอำนาจเด็ดขาดของนายจ้าง ซึ่งเป็นอำนาจการบริหารจัดการหรือไม่ หรือจะมีสถานะเป็นสภาพการจ้างที่เป็นคุณแก่ลูกจ้าง ปัญหาว่าเมื่อ มาตรา 23 กำหนดว่าให้นายจ้างประกาศเวลาทำงานตามกฎหมายกระทรวง โดยกำหนดต่อไปว่าวันหนึ่งต้องไม่เกิน 8 ชั่วโมง จึงทำให้เห็นว่ากฎหมายน่าจะขัดกับมาตรา 23 เพราะกฎหมายกำหนดเวลาทำงานเกิน 8 ชั่วโมง ปัญหาว่าหากนายจ้างให้ลูกจ้างทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง ตามกฎหมายฉบับที่ 7 เวลาทำงานปกติจะเป็น 12 ชั่วโมงไปด้วย ดังนั้นถ้านายจ้างให้ลูกจ้างมาทำงานในวันหยุดถือว่าเวลาทำงานในวันหยุดของลูกจ้างก็ชั่วโมง ปัญหาว่าหากนายจ้างให้มาทำงานในวันหยุดประจำสัปดาห์ ซึ่งมี 3 วันต่อสัปดาห์ ลูกจ้างจะต้องทำงานวันละ 8 ชั่วโมง หรือวันละ 12 ชั่วโมงเพื่อแลกกับค่าทำงานในวันหยุดซึ่งนายจ้างต้องจ่ายเพิ่มขึ้นอีก 1 เท่าสำหรับลูกจ้าง ซึ่งมีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุด และ 2 เท่าสำหรับลูกจ้างซึ่งไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุด ซึ่งโดยหลักต้องยึด จำนวนชั่วโมงตามจำนวนเวลาทำงานปกติ คือ 12 ชั่วโมงหรือกรณี หรือปัญหาการกำหนดเวลาทำงานวันละ ชั่วโมงก็ได้ตามกฎหมายฉบับที่ 7 อาจทำให้ลูกจ้างไม่มีสิทธิได้รับค่าล่วงเวลา และค่าล่วงเวลาในวันหยุด กรณีประกาศเวลาทำงานปกติมากจำนวนชั่วโมงก็จะทำให้สิทธิในการได้ทำงานล่วงเวลาซึ่งจะน้อยไปด้วย ในส่วนของงานขนส่งก็มีปัญหาการกำหนดเวลาทำงานของงานขนส่งทางบกอาจมีปัญหาตีความว่าเป็นงานขนส่งทางบก หรือไม่ เช่น กรณีลูกจ้างที่ทำงานขับรถอื่น เช่น ขับรถรับส่งผู้บริหารจะถือเป็นการทำงานขนส่งหรือไม่ หรือกรณี พนักงานขายที่ทำหน้าที่ขับรถบรรทุกสินค้า 4 ล้อ หรือ 6 ล้อ ออกไปปฏิบัติหน้าที่นอกสถานที่ตามเส้นทางหรือ จุดขายที่นายจ้างกำหนดเพื่อขายปลีก หรือขายส่งสินค้า รักษาลูกค้าเดิม แสวงหาลูกค้าใหม่ เก็บเงินสดและ

เงินชื่อก่อนนำส่งนายจ้างก็มีปัญหาเช่นกันว่าเป็นงานขนส่งทางบกหรือไม่ รวมถึงปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติของงานขนส่ง รวมถึงปัญหาว่าพนักงานที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้เฉพาะลูกจ้างที่ทำหน้าที่พนักงานขับรถหรือไม่ นายจ้างต้อง ปฏิบัติพนักงานซึ่งติดรถไปด้วยตามกฎหมายฉบับนี้ด้วยหรือไม่ ปัญหาการให้ทำงานล่วงเวลาในงานขนส่ง กฎหมายอนุญาตให้ลูกจ้างทำงานขนส่งได้ไม่เกินวันละ 2 ชั่วโมง แต่ก็มีข้อยกเว้นที่ให้อาจทำงานล่วงเวลาได้ คือ มีเหตุสุดวิสัย มีอุบัติเหตุ มีปัญหาจราจร ซึ่งการทำงานล่วงเวลาในงานขนส่งเกินกว่า 2 ชั่วโมงในสภาพความเป็นจริงลูกจ้างมักจะยินยอมเพราะต้องการค่าล่วงเวลาแม้ระยะเวลาในการทำงานจะเกิน 2 ชั่วโมงก็ตาม โดยเหตุที่เป็นข้อยกเว้นในการทำงานล่วงเวลาเกิน 2 ชั่วโมงเป็นเหตุที่ลูกจ้างต้องพบเจอ และนำมาเป็นข้ออ้างเพื่อยกเว้นกฎหมาย ซึ่งฝ่ายนายจ้างไม่อาจทราบได้ถือเหตุดังกล่าว เช่นนี้ย่อมอาจเป็นช่องทางให้มีการมอบหมายงานซึ่งไม่อาจทำการเสร็จในเวลาทำงานปกติ 8 ชั่วโมง และล่วงเวลาอีก 2 ชั่วโมงได้ นั้นหมายความว่าลูกจ้างที่ทำงานขนส่งทางบกอาจทำงานต่อไปเพื่อรับค่าล่วงเวลา และอ้างข้อยกเว้นตามกฎหมาย ซึ่งผลที่ตามมาอาจทำให้เกิดความเหนื่อยล้า และกระทบต่อส่วนรวมซึ่งใช้เส้นทาง

นอกจากนั้น ปัญหาการทำงานน้อยกว่าแปดชั่วโมงโดยตกลงนำเวลาที่เหลือไปรวมกับเวลาทำงานในวันทำงานปกติอื่น รวมถึงการกำหนดเวลาทำงาน การทำงานล่วงเวลา การทำงานในวันหยุดกรณีการทำงานเป็นกะ นอกจากนั้นยังมีปัญหาว่าการที่นายจ้างให้หรือเพื่อทำงานจะถือว่าเวลาดังกล่าวเป็นเวลาพักได้หรือไม่ เช่น ลูกจ้างต้องรอให้ฝ่ายอื่นส่งงานมายังฝ่ายที่ลูกจ้างทำงานอยู่ หรือพนักงานขับรถผู้บริหาร หรือรอขึ้นสินค้า หรือแพทย์รอตรวจคนป่วย เป็นต้น จะเห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าวลูกจ้างไม่ได้ทำงาน นายจ้างจะจัดให้เวลาดังกล่าวเป็นเวลาพักได้หรือไม่

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ อภิปรายผล เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

1.2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขพัฒนาเกี่ยวกับเสนอแนะต่อปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ มีขอบเขตการวิจัยแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยศึกษาถึงปัญหาการประกาศเวลาทำงาน ปัญหาการกำหนดเวลาทำงาน ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานในวันหยุด และค่าทำงานในวันหยุด ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองจากข้อมูลนโยบาย ปัญหาและกฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบทความทางวิชาการ หนังสือ บทความวิจัย บทความ

ทางสื่อออนไลน์ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ฯลฯ จากการค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น หน่วยงานทางกฎหมาย ห้องสมุดของสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ ร้านจำหน่ายหนังสือ ฯลฯ โดยทำการซื้อ คัดลอก ทำสำเนา สรุปลงเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการอ้างอิง เรียบเรียง

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

1.5.2 ทราบผลการวิเคราะห์ อภิปรายผล เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

1.5.3 ได้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขพัฒนาเกี่ยวกับเสนอแนะต่อปัญหาทางกฎหมายในการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

2. ผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ผู้เขียนพบว่า กฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง โดยกฎหมายแรงงานได้กำหนดหลักการเป็นบรรทัดฐานไม่ให้นายจ้างทำข้อตกลงกับลูกจ้างบนพื้นฐานของหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา ทั้งนี้ เพราะในสภาพความเป็นจริงอำนาจการต่อรองระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างมีไม่เท่ากัน นอกจากนี้ ตัวบทกฎหมายในส่วนของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ยังมีปัญหาที่นำมาสู่การวิจัยเรื่องนี้อีกหลายประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาการประกาศเวลาทำงาน

ในเรื่องปัญหาการประกาศเวลาทำงานนั้น มาตรา 23 ให้อำนาจนายจ้างเป็นผู้ออกประกาศเวลาทำงาน ดังข้อความที่ว่า “ให้นายจ้างประกาศเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างทราบ...” แต่ปัญหาว่าเมื่อประกาศออกมาแล้วนายจ้างจะเปลี่ยนเวลาทำงานถือเป็นอำนาจเด็ดขาดของนายจ้างซึ่งเป็นอำนาจการบริหารจัดการหรือไม่ หากการเปลี่ยนเวลาทำงานทำให้ลูกจ้างมีความยากลำบากมากขึ้น เช่น เปลี่ยนเวลาทำงานจากกลางวัน เป็นกลางคืน หรือจากเวลาทำงานที่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนไปเป็นระยะเวลาที่ไม่แน่นอน ซึ่งทำให้สภาพการจ้างแย่ลง เช่นนี้ จะถือว่าเป็นการเปลี่ยนสภาพการจ้างที่แย่ลงซึ่งต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง หรือต้องยื่นข้อเรียกร้องตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ หรือว่าเป็นอำนาจการบริหารเด็ดขาดของนายจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ตามมาตรา 23

2.2 ปัญหาการกำหนดเวลาทำงาน

โดยปัญหาการกำหนดเวลาทำงานนั้น มาตรา 23 กำหนดว่าเวลาทำงานที่นายจ้างจะให้ลูกจ้างทำงานจะต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินวันละ 8 ชั่วโมง ดังข้อความที่ว่า “ให้นายจ้างประกาศเวลาทำงานปกติ... ไม่เกินเวลาทำงานของแต่ละประเภทงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่วันหนึ่งต้องไม่เกินแปดชั่วโมง”

ซึ่งเมื่อพิจารณาจากกฎกระทรวงฉบับที่ 13 พ.ศ. 2541 ที่กำหนดให้งานที่ใช้วิชาชีพ หรือวิชาการงานด้านบริหารและจัดการ งานเสมียนพนักงาน งานอาชีพเกี่ยวกับการค้า งานอาชีพด้านบริการ งานที่เกี่ยวกับการผลิตหรืองานที่เกี่ยวข้องกับงานดังกล่าว นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันกำหนดเวลาทำงานปกติในวันหนึ่ง ๆ

เป็นจำนวนที่ชั่วโมงก็ได้แต่เมื่อรวมเวลาทั้งสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมง จึงมีปัญหว่าเมื่อมาตรา 23 กำหนดว่าให้นายจ้างประกาศเวลาทำงานตามกฎหมายกระทรวง โดยกำหนดต่อไปว่าวันหนึ่งต้องไม่เกิน 8 ชั่วโมง จึงทำให้เห็นว่ากฎหมายกระทรวงน่าจะขัดกับมาตรา 23 เพราะกฎหมายกระทรวงกำหนดเวลาทำงานเกิน 8 ชั่วโมง

เมื่อวิเคราะห์กับหลัก “ลำดับศักดิ์ทางกฎหมาย (The Hierarchy of Law)” ลำดับความสูง-ต่ำ ของกฎหมายหรือความไม่เท่าเทียมกันของกฎหมาย⁷ ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับจะมีลำดับชั้น ของกฎหมายต่างกัน เช่น รัฐธรรมนูญมีศักดิ์สูงกว่าพระราชบัญญัติ เป็นต้น โดยค่าบังคับของกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะขัดหรือแย้ง กับกฎหมายที่อยู่ในลำดับศักดิ์สูงกว่าไม่ได้มีการเปรียบเทียบกันว่ากฎหมายแม่บท เป็นกฎหมายที่กำหนดเค้าโครง หรือ โครงกระดูก (Skeleton of an Act) ขึ้นมาแล้ว ส่วนกฎหมายลำดับรองก็เป็นเนื้อหนัง (Flesh and Blood) ของกฎหมายให้เป็นตัวตนขึ้นมา จึงเท่ากับว่ากฎหมายฉบับที่ 13 ซึ่งมีลำดับศักดิ์ทางกฎหมายต่ำกว่ามาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

มีปัญหาคือต่อไปว่ากฎหมายฉบับที่ 7 ข้อที่ 1 ใช้คำว่า “นายจ้างลูกจ้างอาจตกลง” นั้นหมายความว่า การกำหนดเวลาซึ่งโดยปกติ ตามมาตรา 23 เป็น “อำนาจของนายจ้าง” แต่ตามกฎหมายฉบับนี้จะต้อง “มีการตกลง” จึงทำให้อำนาจการจัดเวลาทำงานดังกล่าวไม่มีสถานะเป็นอำนาจการบริหารจัดการของนายจ้าง อีกต่อไป เพียงแต่ปัญหาที่ว่าการทำงานที่ตกลงที่เกิดจากกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ต่ำกว่ากฎหมายแม่ ซึ่งกำหนดห้ามมิให้ทำงานวันละ 8 ชั่วโมงจะทำได้หรือไม่ และผลของการตกลงดังกล่าวทำให้ข้อตกลงนี้มีผลเป็นโมฆะ

ปัญหาการนำข้อยกเว้นมาเป็นหลัก นำหลักไปเป็นข้อยกเว้น กล่าวคือ งานที่นายจ้างและลูกจ้าง ตกลงกันได้มี 5 ประเภท นอกจากนั้นยังรวมถึง “งานที่เกี่ยวข้องกับงานดังกล่าว” ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่อง ที่กฎหมายกำหนดไว้กว้างมาก จะต้องอาศัยการพิจารณาและตีความเป็นกรณี ๆ ไป ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็น ว่างานที่อยู่ในบังคับของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน มาตรา 23 ที่นายจ้างห้ามทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมงไม่ได้มี อยู่่น้อยมาก จึงเท่ากับว่าเป็นการเอาหลักมาเป็นข้อยกเว้น เช่นนี้ “หลักย่อมถูกทำลายโดยข้อยกเว้น” ผลที่ตาม มาคือกฎหมายมาตรานี้จึงเป็นลักษณะ “ข้อยกเว้นมากหลักกฎหมายไม่มี”

มีปัญหว่าหากนายจ้างให้ลูกจ้างทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง ตามกฎหมายฉบับที่ 7 เช่น ทำงาน วันละ 12 ชั่วโมง แต่สัปดาห์หนึ่งไม่เกิน 48 ชั่วโมง สัปดาห์หนึ่งจึงทำงาน 4 วันจะทำให้เวลาทำงานปกติเกิน 8 ชั่วโมงคือเวลาทำงานปกติจะเป็น 12 ชั่วโมงไปด้วย ดังนั้น ถ้านายจ้างให้ลูกจ้างมาทำงานในวันหยุดลูกจ้างก็ต้อง ทำงาน 12 ชั่วโมง ตามเวลาปกติในวันทำงานด้วยเช่นกันเพื่อรับค่าตอบแทน 1 เท่า หรือ 2 เท่า แล้วแต่กรณี ว่าลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุดหรือไม่

หากนายจ้างเลือกใช้วิธีตามกฎหมายฉบับที่ 7 จะทำให้นายจ้างประหยัดเงินกว่าการให้ลูกจ้าง ทำงานวันละ 8 ชั่วโมง แล้วให้ทำงานล่วงเวลาและจ่ายค่าล่วงเวลา 1.5 เท่า แต่ข้อเสียของการกำหนดวิธีการ ทำงานด้วยวิธีนี้ คือ อาจทำให้ลูกจ้างเหนื่อยล้าเกินไป และหย่อนประสิทธิภาพในการทำงาน ลูกจ้างรายวัน ลูกจ้าง

⁷ Micheal Clegg et al., *The Hierarchy of Laws Understanding and Implementing the Legal Framework that Govern Elections*, Arlington: International Foundation for Electoral Systems, (2016), 1.

ตามผลงานมีสิทธิได้ค่าจ้างกรณีทำงานเกิน 8 ชั่วโมง ไม่น้อยกว่า 1.5 เท่าของค่าจ้างปกติ เช่น นายจ้างกำหนดให้ลูกจ้างรายวันทำงานวันละ 10 ชั่วโมงตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 7 เช่นนี้ นายจ้างจะต้องจ่ายค่าจ้างในชั่วโมงที่ 9 กับชั่วโมงที่ 10 ในอัตรา 1.5 เท่าของค่าจ้างปกติ

2.3 ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานในวันหยุด และค่าทำงานในวันหยุด

ในเรื่องปัญหาการกำหนดเวลาทำงานในวันหยุด และค่าทำงานในวันหยุดนั้น กรณีเวลาทำงานปกติที่ประกาศโดยอัยการกระทรวงฉบับที่ 7 เช่น กำหนดเวลาทำงานปกติเป็นวันละ 12 ชั่วโมง ก็จะเท่ากับมีวันทำงานปกติ 4 วัน เพราะรวมแล้วไม่เกิน 48 ชั่วโมง ปัญหาว่าหากนายจ้างให้มาทำงานในวันหยุดประจำสัปดาห์ ซึ่งมี 3 วันต่อสัปดาห์ ลูกจ้างจะต้องทำงานวันละ 8 ชั่วโมง หรือวันละ 12 ชั่วโมงเพื่อแลกกับค่าทำงานในวันหยุด ซึ่งนายจ้างต้องจ่ายเพิ่มขึ้นอีก 1 เท่าสำหรับลูกจ้างซึ่งมีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุด และ 2 เท่าสำหรับลูกจ้างซึ่งไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุด ซึ่งโดยหลักต้องยึดจำนวนชั่วโมงตามจำนวนเวลาทำงานปกติ คือ 12 ชั่วโมง⁸ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน ตอบข้อหารือว่า นายจ้างเป็นบริษัท ผลิตเหล็ก เปลี่ยนเวลาทำงานจากเดิมวันละ 8 ชั่วโมง เป็นให้ลูกจ้างทำงานตั้งแต่ 08.00 น.- 17.40 น. พัก 1 ชั่วโมง เวลา 12.00น.- 13.00 น. วันหยุดประจำสัปดาห์คือวันเสาร์ และวันอาทิตย์⁹ เช่นนี้ นายจ้างจะทำได้หรือไม่ แยกพิจารณาดังนี้

2.3.1 กรณีนี้กิจการผลิตเหล็ก จึงเป็นกิจการที่เกี่ยวข้องกับการผลิต นายจ้างสามารถเปลี่ยนเวลาทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมงได้ เพราะกฎหมายกระทรวงให้สามารถประกาศให้ทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง แต่ไม่เกินวันละ 12 ชั่วโมง และรวมแล้วสัปดาห์หนึ่งไม่เกิน 48 ชั่วโมงได้ (กรณีนี้คำนวณแล้วทำงาน 5 วัน ๆ ละ 8.40 ชั่วโมง ไม่เกิน 48 ชั่วโมง

2.3.2 แต่การเปลี่ยนเวลาทำงานจากวันละ 8 ชั่วโมง ไปใช้กฎหมายกระทรวงจะต้องทำ “ข้อตกลง” กับลูกจ้าง จะเปลี่ยนโดยพลการไม่ได้

2.3.3 การทำงานส่วนที่เกินจาก 9 ชั่วโมง คือ 40 นาที ลูกจ้างจะไม่มีสิทธิได้ค่าล่วงเวลา เพราะเป็นการประกาศ “เวลาทำงานปกติ” โดยอ้างอิงกฎหมาย

2.3.4 กรณีนี้นายจ้างต้องทำการแก้ไขข้อบังคับในการทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับวัน เวลาทำงานที่ประกาศใหม่ด้วย

ดังนั้น หากทำงานล่วงเวลาจะได้ค่าล่วงเวลาเสมอไปหรือไม่ ก็ต้องย้อนกลับไปดูว่านายจ้างได้ประกาศหรือข้อบังคับในการทำงานว่าเวลาทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ตามมาตรา 23 หรือไม่ หรือว่าประกาศโดยอ้างอิงกฎหมาย หากอิงกฎหมายเวลาทำงานปกติก็อาจไม่ใช่ 8 ชั่วโมง การทำงานเกิน 8 ชั่วโมง ก็อาจไม่ใช่การทำงานล่วงเวลาและเมื่อตั้งคำถามว่านายจ้างควรจะใช้วิธีการใดเพื่อประหยัดต้นทุน ระหว่างให้ลูกจ้างทำงานเวลา

⁸ กฎกระทรวง ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน, ข้อ 1-6, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 115 ตอนที่ 52 ก (24 สิงหาคม 2541): 8-10.

⁹ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, “ข้อหารือกฎหมายแรงงานการปิดงานงดจ้าง,” แก้ไขครั้งสุดท้าย 2563, สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2566, <https://www.legal.labour.go.th/attachments/article/607/0000002.pdf/>

ทำงานปกติวันละ 8 ชั่วโมง และให้ทำงานล่วงเวลาโดยจ่ายเพิ่มอีก 1.5 เท่า หรือใช้วิธีการตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 7 คือทำงานวันละกี่ชั่วโมงก็ได้ แล้วให้ทำงานในวันหยุดโดยจ่ายค่าทำงานในวันหยุดโดยจ่ายเพิ่มอีก 1 เท่า จากการศึกษพบว่า คือ การให้ทำงานวันละกี่ชั่วโมงก็ได้ตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 7

ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานวันละกี่ชั่วโมงก็ได้ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 7 อาจทำให้ลูกจ้างไม่มีสิทธิได้รับค่าล่วงเวลา และค่าล่วงเวลาในวันหยุด และหากนายจ้างให้ทำงานในวันธรรมดาที่ชั่วโมง การทำงานในวันหยุดก็ต้องยืดเวลาทำงานในวันทำงานปกติเป็นหลัก¹⁰ เช่นนี้ หากนายจ้างกำหนดให้ลูกจ้างทำงานเวลาทำงานปกติวันละ 24 ชั่วโมง ก็เท่ากับว่าลูกจ้างจะไม่มีสิทธิได้รับค่าล่วงเวลาเพราะไม่มีช่วงเวลานอกเหนือหรือเกินเวลาทำงานปกติตามค่านิยามของคำว่า “ล่วงเวลา” ตามมาตรา 5 และค่าทำงานในวันหยุดซึ่งมีจำนวน 5 วัน ก็จะได้รับค่าตอบแทนเพิ่ม 1 เท่ากับการทำงาน 24 ชั่วโมง และไม่มีโอกาสที่ลูกจ้างจะได้รับค่าล่วงเวลาในวันหยุดเลย เพราะเวลาทำงานปกติเท่ากับวันละ 24 ชั่วโมงเสียแล้ว

จากปัญหาข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า การกำหนดเวลาพักตามมาตรา 23 ซึ่งโดยปกติต้องกำหนดเวลาพักหลักจากทำงานมาแล้วไม่เกิน 5 ชั่วโมง ก็อาจมีปัญหาได้ว่าหากนายจ้างให้ลูกจ้างทำงานวันละ 24 ชั่วโมง จำนวน 2 วันต่อสัปดาห์ การจัดเวลาพักก็ต้องจัดเวลาพักก่อนครบ 5 ชั่วโมง เช่นนี้ ระหว่างการทำงานตั้งแต่ ชั่วโมงที่ 6-24 นายจ้างไม่จำเป็นต้องจัดเวลาพักเพราะไม่มีกฎหมายบังคับ เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ปัจจุบัน ลูกจ้างที่ทำงานในห้าง นายจ้างมักกำหนดเวลาทำงานวันละ 12 ชั่วโมง ซึ่งเวลาพักจะต้องจัดไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง หลังจากทำงานมาแล้ว นั่นก็เท่ากับว่าลูกจ้างไม่มีเวลาพักผ่อนเลยจากชั่วโมงที่ 5 ถึง ชั่วโมงที่ 12 รวมเป็นเวลาทำงาน 7 ชั่วโมง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากมาตรา 23 วรรค 3 ที่กำหนดให้กรณีทำงานล่วงเวลา ต่อจากเวลาทำงานปกติเกิน 2 ชั่วโมง ต้องจัดเวลาพักก่อนทำงานล่วงเวลา 20 นาที ก็เพื่อให้ลูกจ้างได้มีเวลาพัก หลังจากทำงานต่อจากเวลาพักมาแล้ว 4-5 ชั่วโมง มิให้เวลาทำงานติดต่อกันมากถึง 7-8 ชั่วโมง ซึ่งหากเทียบ กับระยะเวลาการทำงานของลูกจ้างที่ทำงานวันละ 12 ชั่วโมงข้างต้นจะเห็นได้ว่า กรณีใช้กฎกระทรวงฉบับที่ 7 นายจ้างไม่ต้องจัดเวลาพักและต้องทำงาน 7 ชั่วโมง ในขณะที่กรณีใช้มาตรา 23 นายจ้างจะให้ทำงานติดต่อกัน 7 ชั่วโมงไม่ได้ ต้องจัดเวลาพักคั่นกลาง 20 นาที

2.4 ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานของงานขนส่งทางบก

จากการศึกษาปัญหาการกำหนดเวลาทำงานของงานขนส่งทางบก พบว่าประเด็นปัญหาดังนี้

2.4.1 ปัญหาการกำหนดนิยามของงานขนส่ง

ในเรื่องปัญหาการกำหนดค่านิยามของงานขนส่งนั้น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 22 บัญญัติว่า “งานเกษตรกรรม งานประมงทะเล งานบรรทุกหรือขนถ่ายสินค้าเรือ เดินทะเล งานที่รับไปทำที่บ้าน งานขนส่ง และงานอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาจะกำหนดในกฎกระทรวงให้มีการคุ้มครองแรงงานกรณีต่าง ๆ แตกต่างไปจากพระราชบัญญัตินี้ก็ได้” โดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 12 ข้อ 2 กำหนดว่า “ให้นายจ้างกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดการทำงานตามปกติของลูกจ้างในงานขนส่งทางบกวันหนึ่งไม่เกิน 8

¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

ชั่วโมง” และยังมีข้อกำหนดที่สำคัญต่อไปในข้อ 5 อีกว่า “กรณีลูกจ้างทำหน้าที่ขับขี่ยานพาหนะ ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเริ่มต้นทำงานในวันถัดไปก่อนครบระยะเวลา 10 ชั่วโมง หลังจากสิ้นสุดการทำงานในวันทำงานที่ล่วงมาแล้ว” ซึ่ง “งานขนส่งทางบก” หมายความว่า การลำเลียงหรือเคลื่อนย้ายบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของด้วยยานพาหนะขนส่งทางบกซึ่งเดินด้วยกำลังเครื่องยนต์ กำลังไฟฟ้า หรือพลังงานอื่น ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการเคลื่อนย้ายบุคคลหรือสัตว์ที่เจ็บป่วย และการขนส่งในงานดับเพลิงหรืองานบรรเทาสาธารณภัย

2.4.2 ปัญหากรณีลูกจ้างที่ทำงานขับรถอื่น

เมื่อกล่าวถึงปัญหากรณีลูกจ้างที่ทำงานขับรถอื่นนั้น ปัญหาที่น่าคิดว่ากรณีลูกจ้างซึ่งทำงานในตำแหน่งหน้าที่ขับรถรับส่งผู้บริหารจะถือเป็นการทำงานขนส่งหรือไม่ ซึ่งประเด็นนี้จะต้องพิจารณาจากบทนิยามของคำว่างานขนส่ง ซึ่งสาระสำคัญต้องพิจารณาว่าสภาพของการทำงานเป็นการ “ลำเลียง” บุคคลหรือไม่ ดังที่คำพิพากษาฎีกาที่ 8242-4246/2549 วินิจฉัยว่า โจทก์ทั้งห้าเป็นลูกจ้างจำเลยในตำแหน่งพนักงานขับรถให้ผู้บริหารของจำเลยซึ่งเป็นนายจ้างของโจทก์ทั้งห้า ไม่ใช่การขับรถส่งหรือลำเลียงบุคคลทั่วไป ลักษณะงานของโจทก์ทั้งห้าจึงไม่ใช่งานขนส่งทางบกตามกฎหมายที่กล่าว จากการศึกษาก็สามารถวางหลักการได้ว่าแม้ลูกจ้างจะทำงานอยู่ในสถานประกอบการที่กฎหมายกำหนดให้คุ้มครองแรงงานที่แตกต่างออกไปก็จริง แต่งานที่ลูกจ้างทำจะต้องมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎหมายด้วย จากคำพิพากษานี้ แม้ลูกจ้างจะทำงานอยู่ในสถานประกอบการที่เป็นงานขนส่งก็จริง แต่งานที่ไม่ใช่การขับรถส่งหรือลำเลียงบุคคล แต่ทำงานส่วนอื่นหรือแผนกอื่น เช่นนี้ก็ย่อมไม่ใช่งานขนส่งทางบก

2.4.3 ปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติของงานขนส่ง

โดยในเรื่องปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติของงานขนส่งนั้น ตามกฎหมายฉบับที่ 12 กำหนดว่า “ให้นายจ้างกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดการทำงานปกติของลูกจ้างในงานขนส่งทางบกวันหนึ่งไม่เกิน 8 ชั่วโมง” และนิยามของคำว่า “งานขนส่งทางบก” หมายความว่า การลำเลียงหรือเคลื่อนย้ายบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของด้วยยานพาหนะขนส่งทางบกซึ่งเดินด้วยกำลังเครื่องยนต์ กำลังไฟฟ้า หรือพลังงานอื่น ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการเคลื่อนย้ายบุคคลหรือสัตว์ที่เจ็บป่วย และการขนส่งในงานดับเพลิงหรืองานบรรเทาสาธารณภัย จากนิยามทำให้เข้าใจได้ว่าเฉพาะช่วงเวลาที่ทำกร “ลำเลียง... ด้วยยานพาหนะ” เท่านั้น จึงน่าคิดว่าเวลาทำงานปกติของลูกจ้างที่ทำงานขนส่งทางบกเฉพาะเวลาที่ขับขี่ยานพาหนะใช่หรือไม่ การรอขึ้นสินค้าถือเป็นเวลาทำงานหรือไม่ ในประเด็นปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า การทำงานขนส่งจะต้องมีการควบคุมพาหนะด้วย การรอขึ้นของซึ่งลูกจ้างไม่ได้มีการปฏิบัติงาน หรือหากปฏิบัติงานก็ไม่ใช่เป็นการควบคุมพาหนะเพื่อลำเลียงของหรือคน

1) ปัญหาว่าพนักงานที่ได้รับการคุ้มครอง

ปัญหาว่าพนักงานที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้เฉพาะลูกจ้างที่ทำหน้าที่พนักงานขับรถหรือไม่ นายจ้างต้องปฏิบัติพนักงานซึ่งติดรถไปด้วยตามกฎหมายฉบับนี้ด้วยหรือไม่ จากการศึกษายังพบอีกว่างานที่เกี่ยวกับการขนส่งไม่ได้มีเฉพาะคนขับรถ แต่ยังรวมถึงลูกจ้างที่ติดไปกับรถในตำแหน่งอื่น ๆ ด้วย เช่น พนักงานต้อนรับ หรือเด็กรถ อย่างไรก็ตาม กรณีพนักงานขายที่ทำหน้าที่ขับรถบรรทุกสินค้า 4 ล้อ หรือ 6 ล้อ ออกไปปฏิบัติหน้าที่นอกสถานที่ตามเส้นทางหรือจุดขายที่นายจ้างกำหนดเพื่อขายปลีก หรือขายส่งสินค้า รักษาลูกค้าเดิม แสวงหาลูกค้าใหม่ เก็บเงินสดและเงินเชื่อก่อนนำส่งนายจ้าง กรณีเช่นนี้พนักงานขายหรือพนักงานช่วยขายมีหน้าที่หลักคือการขายสินค้าไม่ใช่งานขนส่งทางบก

2) ปัญหาระยะเวลาที่ขับรถไปกลับเพื่อขนส่งสินค้าถือเป็นเวลาทำงาน

โดยปัญหาระยะเวลาที่ขับรถไปกลับเพื่อขนส่งสินค้าถือเป็นเวลาทำงานด้วยหรือไม่ ซึ่งน่าคิดว่าการขับรถกลับโดยไม่ได้มีการขนบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของด้วย จึงไม่เข้าตามบทนิยามตามกฎหมายคุ้มครองที่ได้ให้นิยามเอาไว้ว่า “งานขนส่งทางบก คือ การลำเลียงหรือเคลื่อนย้ายบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของด้วยยานพาหนะขนส่งทางบกซึ่งเดินด้วยกำลังเครื่องยนต์ กำลังไฟฟ้า หรือพลังงานอื่น” ปัญหาการกำหนดเวลาพัก 10 ชั่วโมงก่อนเริ่มงานใหม่ในงานขนส่งนายจ้างจะให้ลูกจ้างทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมงไม่ได้ สำหรับลูกจ้างที่ทำหน้าที่เป็น “คนขับ” เมื่อเลิกงานแล้ว ครั้นจะทำงานในหน้าที่ขับยานพาหนะครั้งต่อไปจะต้องมี “เวลาดักกลาง” อย่างน้อย 10 ชั่วโมง จากคำพิพากษาฎีกาที่ 5993/2549 วินิจฉัยว่า โจทก์บรรยายฟ้องว่า โจทก์จัดให้ลูกจ้างขับรถขนส่งเป็นกะ กะละ 24 ชั่วโมง แล้วหยุดในวันรุ่งขึ้น 24 ชั่วโมง จำเลยซึ่งเป็นพนักงานตรวจแรงงานเข้าตรวจสอบแล้วเห็นว่าขัดต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 23 จึงมีคำสั่งให้โจทก์ประกาศเวลาทำงานปกติของลูกจ้างให้ถูกต้อง ศาลพิจารณาแล้ววินิจฉัยว่างานของโจทก์เป็นงานขนส่งทางบกตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 22 และมาตรา 23 ซึ่งตามกฎหมายคุ้มครอง ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2541 ข้อ 2 ระบุให้นายจ้างกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดการทำงานปกติของลูกจ้างในงานขนส่งทางบกวันหนึ่งไม่เกิน 8 ชั่วโมงโจทก์ให้ลูกจ้างขับรถขนส่งทำงานติดต่อกันถึงวันละ 24 ชั่วโมง จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย

3) ปัญหาการหยุดพักบนรถขนส่งสินค้า

ตามกฎหมายคุ้มครอง ฉบับที่ 12 กำหนดให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างมีเวลาพักไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมงหลังจากทำงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ชั่วโมง การจัดเวลาพักถือเป็นหน้าที่ของนายจ้าง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินายจ้างจะมีการกำหนดการจ่ายค่าตอบแทนตามระยะทาง ซึ่งอาจเรียกว่า “ค่าไมล์” หรือ “ค่ากิโลเมตร” เพื่อตอบแทนการทำงานยอมมุ่งใจให้ลูกจ้างไม่ยอมพัก หรืออาจหยุดพักบนรถขนส่งสินค้า เช่นนี้ ก็ย่อมถือว่าเป็นการพักแล้ว เพราะเวลาพักนั้นลูกจ้างต้องมีอิสระ ซึ่งลูกจ้างจะพักอยู่ที่ใดก็ได้ อีกทั้งกฎหมายยังห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งทำหน้าที่ขับยานพาหนะเริ่มต้นทำงานในวันทำงานถัดไปก่อนครบระยะเวลา 10 ชั่วโมงหลังจากสิ้นสุดการทำงานในวันทำงานที่ล่วงมาแล้ว เช่นนี้ การที่ลูกจ้างจะหยุดพัก หรือนอนบนรถก็สามารถทำได้ ปัญหาการให้ทำงานล่วงเวลาในงานขนส่ง กฎหมายอนุญาตให้ลูกจ้างทำงานขนส่งได้ไม่เกินวันละ 2 ชั่วโมง แต่ก็มิข้อยกเว้นที่ให้อาจทำงานล่วงเวลาได้ คือ ก. มีเหตุสุดวิสัย ข. มีอุบัติเหตุ ค. มีปัญหาจราจร ซึ่งการทำงานล่วงเวลาในงานขนส่งเกินกว่า 2 ชั่วโมงในสภาพความเป็นจริงลูกจ้างมักจะยินยอมเพราะต้องการค่าล่วงเวลาแม้ระยะเวลาในการทำงานจะเกิน 2 ชั่วโมงก็ตาม โดยเหตุที่เป็นข้อยกเว้นในการทำงานล่วงเวลาเกิน 2 ชั่วโมงเป็นเหตุที่ลูกจ้างต้องพบเจอและนำมาเป็นข้ออ้างเพื่อยกเว้นกฎหมาย ซึ่งฝ่ายนายจ้างไม่อาจทราบได้ถึงเหตุดังกล่าว เช่นนี้ ย่อมอาจเป็นช่องทางให้มีการข่มขู่ข่มขืนซึ่งไม่อาจทำการเสร็จในเวลาทำงานปกติ 8 ชั่วโมง และล่วงเวลาอีก 2 ชั่วโมงได้ นั้นหมายความว่าลูกจ้างที่ทำงานขนส่งทางบกอาจทำงานต่อไปเพื่อรับค่าล่วงเวลา และอ้างข้อยกเว้นตามกฎหมาย ซึ่งผลที่ตามมาอาจทำให้เกิดความเหนื่อยล้า และกระทบต่อส่วนรวมซึ่งใช้เส้นทาง

2.4.4 ปัญหาการทำงานน้อยกว่าแปดชั่วโมงโดยตกลงนำเวลาที่เหลือไปรวมกับเวลาทำงานในวันทำงานปกติอื่น

ปัญหาว่ากรณีดังกล่าวเงินที่จ่ายให้เรียกว่าค่าตอบแทน หากนายจ้างค้างจ่ายจะคิดดอกเบี้ยหรือเงินเพิ่มได้หรือไม่ เมื่อพิจารณามาตรา 23 บัญญัติว่า “... ในกรณีที่เวลาทำงานวันใดน้อยกว่าแปดชั่วโมง นายจ้างและลูกจ้างจะตกลงกันให้นำเวลาทำงานส่วนที่เหลือนั้นไปรวมกับเวลาทำงานในวันทำงานปกติอื่นก็ได้ แต่ต้องไม่เกินวันละเก้าชั่วโมงและเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้ว สัปดาห์หนึ่งต้อง ไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมง ...”

ในกรณีที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันให้นำเวลาทำงานส่วนที่เหลือไปรวมกับเวลาทำงานในวันทำงานปกติอื่นตามวรรคหนึ่งเกินกว่าวันละแปดชั่วโมงให้นายจ้างจ่ายค่าตอบแทนไม่น้อยกว่าหนึ่งเท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานตามจำนวนชั่วโมงที่ทำเกินสำหรับลูกจ้างรายวันและลูกจ้างรายชั่วโมงหรือไม่ น้อยกว่าหนึ่งเท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้ในชั่วโมงที่ทำเกินสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงาน”

กำหนดให้นายจ้างอาจตกลงกับลูกจ้างนำเวลาทำงานที่ไม่ครบระยะเวลาทำงานปกติ 8 ชั่วโมงไปรวมกับการทำงานในวันต่อไปได้ แต่ต้องไม่เกิน 9 ชั่วโมง และต้องจ่ายค่าตอบแทนไม่น้อยกว่าหนึ่งเท่าครึ่ง หากนายจ้างไม่จ่ายเงินดังกล่าว นายจ้างจะต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ย หรือเงินเพิ่มตามมาตรา 9 หรือไม่ จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดว่าการจ่ายดอกเบี้ยหรือเงินเพิ่มมาตรา 9 ซึ่งกฎหมายไม่ได้กล่าวถึงการจ่ายดอกเบี้ยหรือเงินเพิ่มกรณีผิดนัดถึงค่าตอบแทนการทำงานในชั่วโมงที่ 9 ด้วยตามมาตรา 23 แต่มาตรา 9 ได้กำหนดให้นายจ้างที่ผิดนัดจ่ายดอกเบี้ยหรือเงินเพิ่มเงินที่กำหนดไว้ในมาตรา 70 ด้วย และเมื่อพิจารณามาตรา 70 ซึ่งวางหลักว่า “ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลา ในวันหยุด และเงินที่นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถูกต้องและตามกำหนดเวลา โดยเงินที่นายจ้าง มีหน้าที่ต้องจ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ให้จ่ายเดือนหนึ่งไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้ง¹¹ ในกรณีที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างให้นายจ้างจ่าย... เงินที่นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ตามที่ ลูกจ้างมีสิทธิได้รับ ให้แก่ลูกจ้างภายในสามวันนับแต่วันที่เลิกจ้าง”¹²

จึงเห็นได้ว่านายจ้างต้องจ่ายค่าตอบแทนการทำงานชั่วโมงที่ 9 คือ “เงินที่นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายตามพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งมาตรา 23 ได้กำหนดให้ต้องจ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ นั่นเอง โดยผลแห่งมาตรา 70 นายจ้างจึงมีหน้าที่ต้องจ่ายไม่น้อยกว่าเดือนละครั้ง และหากมีการเลิกจ้างนายจ้างจะต้องจ่ายค่าตอบแทนนี้ภายใน 3 วัน มิฉะนั้น จะต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ย หรือหากเจตนาจะต้องรับผิดชอบในเงินเพิ่มตามมาตรา 9

¹¹ วรภา มหาสำราญ, “การจ่ายค่าชดเชยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2562,” *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์* 22, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563): 203-211.

¹² จินฉัตร ศรีเทพธำรง, “แนวทางในการพัฒนาหลักเกณฑ์การเลิกจ้างด้วยเหตุเศรษฐกิจในกฎหมายไทย,” *วารสารนิติปริทัศน์* 2, ฉ. 1 (มกราคม 2565): 1-24.

2.4.5 ปัญหาการทำงานเป็นกะ

ในเรื่องปัญหาการทำงานเป็นกะนั้น โดยคำว่า “กะ” มาจากภาษาจีนว่า “กะจื้อ” แปลว่า รอบการเข้าเวร เช่น กะเช้า กะบ่าย, ระยะเวลาที่ผลัดเปลี่ยนกันทำงาน เช่น กะแรก กะที่ 2 โดยมาตรา 23 กำหนดว่าการทำงานนายจ้างจะให้ลูกจ้างทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมงไม่ได้แต่ปัญหว่านายจ้างจะเปลี่ยนเวลาทำงานจากเข้างาน 08.00 น ถึง 17.00 น. ซึ่งเป็นการทำงานช่วงเช้าถึงเย็น เปลี่ยนไปทำงาน “เป็นกะ” ซึ่งอาจต้องไปทำงานช่วงกลางคืนแทน แล้วแต่นายจ้างจะประกาศปัญหาว่าทำได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาตามกฎหมายอำนาจในการประกาศเวลาในการทำงานเป็นอำนาจของนายจ้าง แต่เมื่อนายจ้างประกาศเวลาการทำงานซึ่งอาจเขียนไว้ในข้อบังคับในการทำงานแล้วการจะเปลี่ยนเวลาก็อาจเป็นการเปลี่ยนสภาพการจ้าง ซึ่งถ้าไม่เป็นคุณแก่ลูกจ้างก็อาจเป็นการเปลี่ยนสภาพการจ้างที่ไม่เป็นคุณแก่ลูกจ้างได้

แต่จากคำพิพากษาฎีกาที่ 1559/2548 โดยจะดำเนินการ “ทำข้อบังคับ” ที่กำหนดเวลาในการทำงาน จะต้องเขียนเอาไว้ตอนท้ายทำนองว่า “...กำหนดวันเวลาในการทำงานข้างต้น นายจ้างมีสิทธิเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลาได้ตามความเหมาะสมโดยจะประกาศให้ทราบเป็นคราว ๆ ไปตามความจำเป็นและเหมาะสม” ซึ่งประเด็นนี้ศาลฎีกาในคดีดังกล่าวได้วินิจฉัยรองรับหลักการดังกล่าวว่า “...ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของนายจ้างว่าด้วยวันทำงาน เวลาทำงาน เวลาพักและการบันทึกเวลาทำงาน ได้กำหนดเงื่อนไขให้สิทธินายจ้างเปลี่ยนแปลงกำหนดวันและเวลาดังกล่าวได้ตามความเหมาะสม หากไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย” ในการออกประกาศปฏิทินการทำงานจะต้องไม่เกินจำนวนชั่วโมงที่ได้ประกาศเอาไว้ในข้อบังคับการทำงาน และไม่เกินกว่าที่ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานฯ มาตรา 23 กำหนด คือวันละ 8 ชั่วโมง เว้นแต่จะนำกฎกระทรวงที่ให้ลูกจ้างทำงานวันละ 23 ชั่วโมง แต่ไม่เกิน 48 ชั่วโมงมาใช้

3. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

3.1 สรุปผล

จากการศึกษาเรื่องปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พบว่า แม้จะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดหลักการสำคัญในการให้การคุ้มครองลูกจ้างเอาไว้ แต่ก็พบว่าในเรื่องการจัดเวลาทำงานเป็นอำนาจของนายจ้างหากจะเปลี่ยนเวลาทำงานก็เป็นอำนาจนายจ้าง เว้นแต่การเปลี่ยนกะงานซึ่งนายจ้างจะเปลี่ยนโดยได้รับความยินยอมของลูกจ้างไม่ได้ นอกจากนั้นแม้จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ให้นายจ้างประกาศเวลาทำงานตามกฎหมายกระทรวง แต่กฎกระทรวงต้องมีระยะเวลาทำงานไม่เกิน 8 ชั่วโมง แต่ปรากฏว่าตามกฎกระทรวงฉบับที่ 7 กำหนดให้ทำงานกี่ชั่วโมงก็ได้ และยังได้ประกาศให้การทำงานครอบคลุมงานเกือบทุกประเภท ย่อมกลายเป็นข้อยกเว้นทำลายหลักที่ให้ทำงานได้ไม่เกิน 8 ชั่วโมง อีกทั้งยังส่งผลให้ระยะเวลาการทำงานในวันหยุดมากกว่า 8 ชั่วโมง ทั้งนี้ เพราะเมื่อเวลาทำงานปกติมีจำนวนกี่ชั่วโมง เวลาทำงานในวันหยุดก็ย่อมมีจำนวนชั่วโมงเท่ากับเวลาทำงานในวันทำงานปกติ ในส่วนงานขนส่งทางบกมีปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติ ปัญหาตีความว่างานบางประเภทไม่ใช่งานขนส่ง เช่น งานขับรถส่งผู้บริหาร ปัญหาการกำหนดเวลาพัก 10 ชั่วโมงก่อนเริ่มงานใหม่ซึ่งมีปัญหว่าวันหยุดพักผ่อน หรือการรอขึ้นของจะถือเป็นเวลาพักได้หรือไม่ นอกจากนั้น กรณีนายจ้างให้เอาเวลาทำงานไปรวมกับวันทำงานถัดไปแต่ไม่เกิน 9 ชั่วโมง มีปัญหาเรื่องการคุ้มครองค่าตอบแทนเพราะมีปัญหว่าหากนายจ้างผัดผ่อนไม่จ่ายนายจ้างจะต้องรับผิดชอบเบี้ย

หรือเงินเพิ่มตามมาตรา 9 หรือไม่ รวมถึงปัญหาการไม่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 76 ในส่วนของการทำงานเป็นกะก็มีปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติว่าจะเริ่มนับวันแรกอย่างไร และหากพ้นเวลาเที่ยงคืนของวันไปแล้ว อันเป็นวันหยุดจะนับเป็นการทำงานในวันหยุดอย่างไร นอกจากนั้นยังส่งผลต่อการการทำงานล่วงเวลา และการทำงานในวันหยุดในกรณีกะคร่อมวัน

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องปัญหาการกำหนดเวลาทำงานปกติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.2.1 เห็นควรแก้ไขในเรื่องเวลาการทำงานควรแก้ไขกฎหมายมาตรา 23 ไม่ให้กฎหมายลำดับรองขัดต่อกฎหมายแม่บท และพิจารณาปรับปรุงกฎกระทรวง ฉบับที่ 7 ให้ชัดเจน ไม่ให้ครอบคลุมงานเกือบทุกประเภทมากเกินไปจนข้อยกเว้นทำลายหลัก

3.2.2 เห็นควรปรับปรุงกฎกระทรวงให้มีจำกัดเวลา ไม่ควรกำหนดให้ประกาศเวลาทำงานวันละกี่ชั่วโมงก็ได้ เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกจ้างถูกเอาเปรียบและปรับปรุงกฎหมายให้คุ้มครองค่าตอบแทนการทำงานในชั่วโมงที่ 9 ให้ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 76 เพื่อไม่ให้ลูกจ้างถูกหักเงินค่าตอบแทน

3.2.3 เห็นควรว่าหากทำงานเป็นกะควรกำหนดกฎหมายให้ชัดเจนว่านับเวลาทำงานปกติ หรือการทำงานล่วงเวลา หรือการทำงานในวันหยุด หรือกรณีวันหยุดจะยึดหลักการอย่างไร และควรปรับปรุงกฎหมายในเรื่องเวลาพักให้ชัดเจนโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ที่ให้ลูกจ้างได้ผ่อนคลาย (Relax) และแก้ไขกฎหมายกรณีการทำงานล่วงเวลาให้มีเวลาพัก หรือการทำงานล่วงเวลาทำงานปกติเกินกว่า 2 ชั่วโมงที่ควรนิยามให้ชัดเจนว่าควรจัดเวลาพักด้วย

3.2.4 เห็นควรตีความข้อยกเว้นที่นายจ้างไม่จัดเวลาพักอย่างเคร่งครัด เป็นคราว ๆ ไป ไม่ควรตีความให้ไม่ต้องจัดเวลาพักได้ตลอดไป เพราะข้อยกเว้นจะทำลายหลักและกำหนดนิยามให้ชัดกรณีการจ่ายค่าตอบแทนในกรณีนายจ้างให้ทำงานในเวลาพักกว่านายจ้างจะจ่ายเป็นค่าจ้าง หรือค่าล่วงเวลา

References

- Department of Labor Protection and Welfare, “Discussion on Labor Law, Job Lockout,” Last modified October 16, 2020, Accessed July 12, 2023, <https://www.legal.labour.go.th/attachments/article/607/0000002.pdf/> [In Thai]
- Jinpatchar Srithepthamrong. “ Guidelines for Developing Criteria for Termination for Economic Causes in Thai Law.” Niti Review Journal 2, no. 1 (January 2022): 1-24. [In Thai]
- Micheal Clegg, Katherine Ellena, David Ennis and Chad Vickery, The Hierarchy of Laws Understanding and Implementing the Legal Framework that Govern Elections, Arlington: International Foundation for Electoral Systems, 2016), 1.
- Worapapha Mahasamran. “ Compensation Payments according to the Labor Protection Act 2019.” Journal of Management Science Review 22, no. 1 (January-June 2020): 203-211. [In Thai]

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2131/2560

คำจ้าง หมายความว่า เงินทุกประเภทที่นายจ้างจ่ายแก่ลูกจ้างเป็นค่าตอบแทนการทำงาน” ค่าเชอร์วิสชาร์จหรือเงินค่าบริการที่นายจ้างเรียกเก็บเงินดังกล่าวจากลูกจ้างแล้วจ่ายให้ลูกจ้าง แม้นายจ้างรับรู้ว่าเงินดังกล่าวเป็นรายได้และรายจ่ายของนายจ้าง เป็นเพียงการดำเนินการหรือวิธีการทางบัญชีเท่านั้น ไม่ทำให้เงินค่าเชอร์วิสชาร์จหรือเงินค่าบริการเป็นคำจ้าง

แหล่งที่มา: กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา

คำแนะนำสำหรับการเขียนบทความ วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านกฎหมาย และด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสู่สาธารณชนอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งเพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความร่วมมือทางด้านกฎหมาย และด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอก รวมถึงเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

โดยวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้จัดพิมพ์เป็นวารสารราย 6 เดือน ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1: มกราคม - มิถุนายน และ ฉบับที่ 2: กรกฎาคม - ธันวาคม) ทุกบทความได้รับการตรวจทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน เป็นอย่างน้อย ก่อนลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ทั้งนี้แล้ว บทความที่เสนอเพื่อตีพิมพ์จะต้องไม่เคยถูกตีพิมพ์เผยแพร่หรืออยู่ในระหว่างกระบวนการพิจารณาเพื่อลงตีพิมพ์ของวารสารอื่นใด กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ผู้เสนอผลงานต้องอ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนและสมบูรณ์

1. ประเภทบทความที่รับตีพิมพ์

- 1) บทความวิจัย
- 2) บทความวิชาการ

2. สาขาที่รับตีพิมพ์

- 1) สาขาวิชานิติศาสตร์
- 2) สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (บทความในสาขานี้ มีขอบเขตถึงด้านอาชญาวิทยา และการบริหารงานยุติธรรม รวมถึงจิตวิทยา รัฐศาสตร์ หรือสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในแง่กระบวนการยุติธรรม)

3. การเตรียมต้นฉบับ

ภาษา	ผู้เสนอผลงานสามารถเขียนบทความได้ทั้งบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ แต่หากเป็นบทความภาษาอังกฤษ ควรได้รับการตรวจสอบความถูกต้องด้านไวยากรณ์จากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ บทความภาษาอังกฤษควรมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทย
------	---

3. การเตรียมต้นฉบับ (ต่อ)

การตั้งค่า หน้ากระดาษ	ผู้เสนอผลงานพิมพ์ต้นฉบับด้วยโปรแกรม Microsoft Word เท่านั้น ใช้ขนาดกระดาษ A4 และตั้งค่าหน้ากระดาษดังนี้ ด้านบน ห่างจากขอบกระดาษ 3.81 เซนติเมตร (1.5 นิ้ว) ด้านล่าง ห่างจากขอบกระดาษ 2.54 เซนติเมตร (1 นิ้ว) ด้านขวา ห่างจากขอบกระดาษ 2.54 เซนติเมตร (1 นิ้ว) ด้านซ้าย ห่างจากขอบกระดาษ 2.54 เซนติเมตร (1 นิ้ว)
จำนวนหน้า	ทุกประเภทบทความ ให้มีความยาวทั้งเรื่อง รวมรายการอ้างอิง (footnote) และบรรณานุกรมแล้ว ไม่ควรเกิน 15 หน้ากระดาษ
ลำดับหน้า	ลำดับหน้า ให้พิมพ์เลขหน้ากำกับทุกหน้าไว้ที่มุมด้านบนของกระดาษ โดยเริ่มนับหน้าที่ 1 ในหน้าแรกของบทความ เฉพาะหน้าแรกของบทความไม่ให้ใส่ตัวเลขกำกับไว้ แต่ให้พิมพ์คำว่า หน้า 2 ในหน้าถัดไป และไล่ลำดับเลขหน้าจนจบเนื้อหาของบทความ
ลำดับเนื้อเรื่อง	ลำดับเนื้อเรื่อง ให้ใช้เลขกำกับบทหน้าเป็นหัวข้อหมายเลข 1 และส่วนหัวข้อย่อยให้ใช้เลขระบบทศนิยมกำกับหัวข้อย่อย แต่ไม่ควรเกิน 3 จุดเลขทศนิยม เช่น 1.1, 1.1.1 เป็นต้น และหัวข้อย่อยลำดับถัดไปให้ใช้วงเล็บกำกับ เช่น 1), 1.1) เป็นต้น และลำดับถัดไป เช่น (1), (2) เป็นต้น
การย่อหน้า	ย่อหน้า ให้เริ่มห่างจากขอบเนื้อเรื่อง 1.5 เซนติเมตร ส่วนรายการอ้างอิง (footnote) และบรรณานุกรมให้ห่างจากขอบเนื้อเรื่อง 1.25 เซนติเมตร
รูปแบบการเขียน	ภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษร TH sarabunPSK และมีรูปแบบการเขียนดังนี้ - ชื่อเรื่อง ขนาดตัวอักษร 18 แบบตัวอักษร ตัวหนา - ชื่อผู้เขียน ขนาดตัวอักษร 14 แบบตัวอักษร ตัวธรรมดา - ชื่อหัวข้อต่าง ๆ ขนาดตัวอักษร 16 แบบตัวอักษร ตัวหนา - บทคัดย่อ ขนาดตัวอักษร 16 แบบตัวอักษร ตัวธรรมดา - คำสำคัญ ขนาดตัวอักษร 16 แบบตัวอักษร ตัวธรรมดา - เนื้อหาทั้งหมด ขนาดตัวอักษร 16 แบบตัวอักษร ตัวธรรมดา - บรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 แบบตัวอักษร ตามคำแนะนำการเขียน - รายการอ้างอิง ขนาดตัวอักษร 12 แบบตัวอักษร ตามคำแนะนำการเขียน

4. ส่วนประกอบของบทความ

4.1 บทความวิจัย

1) **ชื่อเรื่อง:** ชื่อเรื่องให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2) **ชื่อผู้เขียนบทความ:** ชื่อผู้เขียนบทความให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้ระบุที่อยู่ของหน่วยงานที่สังกัดหรือที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และข้อมูลติดต่อทางอีเมล (Email) นอกจากนี้ ให้มีรายการอ้างอิง (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ระดับชั้นนายการยศ (ถ้ามี) และตามด้วยสถานภาพของผู้เขียนบทความ

3) **บทคัดย่อ:** เป็นการกล่าวถึงเนื้อความที่ศึกษาทั้งเรื่องโดยย่อ ซึ่งเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการศึกษา ตลอดจนผลของการศึกษาและบทสรุปของการศึกษา โดยให้มีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งจำนวนคำที่ใช้ในบทคัดย่อนี้ จำกัดไม่เกิน 400 คำ

4) **คำสำคัญ:** คำที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของเนื้อหาสารสนเทศ โดยมาจากคำที่ปรากฏในบทความ ซึ่งจะระบุไว้ท้ายบทคัดย่อ ให้มีคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และไม่ควรมีคำสำคัญเกิน 5 คำ

5) **บทนำ:** ประกอบด้วย

5.1) **ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา:** เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ตลอดจนเหตุผลอันมาสู่การศึกษาในเรื่องนี้

5.2) **วัตถุประสงค์:** เป็นการกล่าวถึงเหตุผลและจุดมุ่งหมายอันนำมาสู่การศึกษาในเรื่องนี้ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์จะต้องมีความชัดเจนและสอดคล้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา

5.3) **สมมติฐาน (ถ้ามี):** เป็นการกล่าวถึงคำตอบสมมติในประเด็นปัญหาของเรื่องที่ทำการศึกษา ซึ่งผู้ทำการศึกษได้กำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้าอย่างมีเหตุผล เพื่อตอบจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ทำการศึกษา

5.4) **ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา:** เป็นการกล่าวถึงขอบเขตของเรื่องที่ทำการศึกษา โดยจะต้องมีการระบุขอบเขต เช่น เชิงพื้นที่ เชิงปริมาณ เป็นต้น

5.5) **ระเบียบวิธีการวิจัยหรือการศึกษา:** เป็นการกล่าวว่าการศึกษาในเรื่องนี้ใช้รูปแบบใด มีการอธิบายและวิเคราะห์วิธีการศึกษา โดยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

5.6) **ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ:** เป็นการกล่าวถึงผลของการศึกษาในเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใด และในด้านใด

6) **ผลการวิจัยหรือการศึกษา:** เป็นการกล่าวและวิเคราะห์ถึงปัญหาที่ต้องการศึกษา โดยใช้หลักการ แนวคิด ทฤษฎี หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตลอดจนรายงานผลการศึกษาอย่างเป็นลำดับ ชัดเจน และได้ใจความ

7) **สรุปผลและข้อเสนอแนะ:** เป็นการกล่าวให้เห็นว่าผลการศึกษากับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และกล่าวถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ควรมีประเด็นคำถามเพื่อเป็นแนวทางสานต่อการศึกษาในภายต่อไป

8) ตารางรูปภาพ แผนภูมิ (ถ้ามี): โดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง กรณีเป็นตารางให้มีคำอธิบายอยู่ด้านบน หากเป็นกรณีสภาพและแผนภูมิให้มีคำอธิบายอยู่ด้านล่าง

9) รายการอ้างอิงและบรรณานุกรม: รายการอ้างอิงและบรรณานุกรมเป็นการแสดงแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในบทความ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการติดตามและตรวจสอบแหล่งที่มาได้ โดยใช้รูปแบบตามที่วารสารกำหนด

4.2 บทความวิชาการ

1) ชื่อเรื่อง: ชื่อเรื่องให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2) ชื่อผู้เขียนบทความ: ชื่อผู้เขียนบทความให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้ระบุที่อยู่ของหน่วยงานที่สังกัดหรือที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และข้อมูลติดต่อทางอีเมล (Email) นอกจากนี้ ให้มีรายการอ้างอิง (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ระดับชำนาญการยศ (ถ้ามี) และตามด้วยสถานภาพของผู้เขียนบทความ

3) บทคัดย่อ: เป็นการกล่าวถึงเนื้อความที่ศึกษาทั้งเรื่องโดยย่อ ซึ่งเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการศึกษา ตลอดจนผลการศึกษาและบทสรุปของการศึกษา โดยให้มีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งจำนวนคำที่ใช้ในบทคัดย่อนี้ จำกัดไม่เกิน 400 คำ

4) คำสำคัญ: คำที่ผู้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนเนื้อหาสารสนเทศ โดยมาจากคำที่ปรากฏในบทความ ซึ่งจะระบุไว้ท้ายบทคัดย่อ ให้มีคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และไม่ควรมีคำสำคัญเกิน 5 คำ

5) บทนำ: เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ตลอดจนเหตุผลอันนำมาสู่การศึกษาในเรื่องนี้ รวมถึงข้อมูลเชิงวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

6) เนื้อหา: เป็นการกล่าวถึงเนื้อหาที่ทำการศึกษาอย่างเป็นลำดับ ชัดเจน และได้ใจความ

7) สรุปผล: เป็นการกล่าวให้เห็นว่าผลการศึกษาดตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และในกรณีที่มีข้อเสนอแนะ ให้กล่าวถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

8) ตาราง รูปภาพ แผนภูมิ (ถ้ามี): โดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง กรณีเป็นตารางให้มีคำอธิบายอยู่ด้านบน หากเป็นกรณีสภาพและแผนภูมิให้มีคำอธิบายอยู่ด้านล่าง

9) รายการอ้างอิงและบรรณานุกรม: รายการอ้างอิงและบรรณานุกรมเป็นการแสดงแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในบทความ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการติดตามและตรวจสอบแหล่งที่มาได้ โดยใช้รูปแบบตามที่วารสารกำหนด

รูปแบบการเขียนเชิงอรรถ และบรรณานุกรม วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รายการอ้างอิงและบรรณานุกรมเป็นการแสดงที่มาของข้อมูล เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในบทความ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการติดตามและตรวจสอบแหล่งที่มาได้

รูปแบบการอ้างอิงตามหลักเกณฑ์ของ Turabian ปัจจุบันมี 2 รูปแบบ คือ

1. การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา (Parenthetical Citations-Reference List Style) เรียกว่า ระบบนาม-ปี ประกอบด้วย ผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ เลขหน้าที่อ้างอิง ทั้งนี้ การอ้างอิงมักใช้ในสาขาวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บางสาขา

2. การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Notes-Bibliography Style) เป็นการอ้างอิงด้วยข้อความไว้ท้ายหน้ากระดาษ ทั้งนี้ การอ้างอิงมักใช้ในสาขานิติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

โดยวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้ใช้การอ้างอิงตามหลักเกณฑ์ของ Turabian แบบเชิงอรรถ (Notes-Bibliography Style) เท่านั้น เพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นศาสตร์ทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องและปรับให้เหมาะสมกับการนำมาใช้สำหรับสิ่งพิมพ์ของไทย

โดยหลักเกณฑ์การเขียนรายการอ้างอิงและบรรณานุกรม ผู้เสนอบทความสามารถเข้าดูหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้ที่เว็บไซต์ของวารสาร คือ <http://www.niti.ubru.ac.th/lawjournal/>

เฉพาะบรรณานุกรม (References) ของภาษาไทยนั้น ให้ทำการแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยให้ระบุคำว่า [In Thai] ไว้ท้ายบรรณานุกรมของภาษาไทยที่ทำการแปลนั้น (แต่เชิงอรรถ (Footnote) ภาษาไทยไม่ต้องทำการแปลเป็นภาษาอังกฤษ กล่าวคือ แปลเป็นภาษาอังกฤษเฉพาะในบรรณานุกรม)

ตัวอย่าง: รูปแบบการเขียนรายการอ้างอิงและบรรณานุกรมประเภทต่าง ๆ

1. รายการอ้างอิง

1) หนังสือทั่วไป

รูปแบบ

¹ ผู้แต่ง./ชื่อหนังสือ./เล่มหรือจำนวนเล่ม (ถ้ามี)/ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)/(สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์/ปีที่พิมพ์)/เลขหน้า.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่ง 1 คน

¹ ประภัสสร เทพชาตรี, *สถานการณ์โลกปี 2553 และแนวโน้มปี 2554*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สมาธรรม, 2554), 49.

² Duncan Malley, *Globalizing Intellectual Property Rights* (New York: Routledge, 2002), 65.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่ง 2 คน

¹ บุญศักดิ์ แสงระวี และแวว ศศิธร, *วิวัฒนาการของสิทธิบัตร* (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551), 112.

² Robinson M. Garner and Linden Gely, *Clinical Genetics Handbook*, 4th ed. (Boston: Blackell Scientific, 1993), 8.

1) หนังสือทั่วไป (ต่อ)

รูปแบบ

¹ ผู้แต่ง, /ชื่อหนังสือ, /เล่มหรือจำนวนเล่ม (ถ้ามี), /ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง), /สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์, /ปีที่พิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่ง 3 คน

¹ นุสรา เตียงเกตุ, วลัย จักรทิพย์ และบุษบา อินตะพันธ์, *แนวทางการท่องเที่ยวพื้นเมือง* (เชียงใหม่: มีเดียทีม, 2551), 22-23.

² Frederick W. Bener, Page Winery and Mikal Erky, *Ethylene in Plant Biology* (San Diego: Academic Press, 1992), 105.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คน

¹ ยุทธนา สมิตะสิริ และคณะ, *การพัฒนากวาวเครือ* (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2545), 55-62.

² Art Dell et al., *Trees: Benjamin Perkins*, 2nd ed. (London: Grange, 1991), 38.

ตัวอย่าง: กรณีไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2539), 15-16.

² *Symposium on Adult Education and Public Libraries* (London: Library Association, 1980), 27.

2) หนังสือที่มีบรรณาธิการ

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้แต่ง, /ชื่อหนังสือ, /บรรณาธิการโดย/ชื่อบรรณาธิการ, /ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง), /ชื่อชุดและลำดับที่ (ถ้ามี), /สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์, /ปีที่พิมพ์, /เลขหน้า.

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า บรรณาธิการโดย และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า ed. (กรณีคนเดียว) และ eds. (กรณีมากกว่า 1 คน)

ตัวอย่าง

¹ ธมนวรรณ กัญญาหัตถ์ และศรีณยพงศ์ เทียงธรรม, *ความพึงพอใจของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อประโยชน์ของสมาร์ทโฟน*, บรรณาธิการโดย ชนัญชี ภั้งคานนท์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2554), 119.

² Krongtaew Carton and Fackler Key, *Lignocellulosic Structural Changes After Physico-chemical Pretreatment Monitored by Near Infrared Spectroscopy*, ed. Williams Parner (West Sussex: IMP, 1988), 12.

3) หนังสือแปล

รูปแบบ

¹ ผู้แต่ง, /ชื่อหนังสือที่แปล, /แปลโดย/ชื่อผู้แปล, /ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง), /ชื่อชุดและลำดับที่ (ถ้ามี), /สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์, /ปีที่พิมพ์, /เลขหน้า.

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า แปลโดย และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า trans. (กรณีคนเดียว หรือมากกว่า 1 คน)

ตัวอย่าง

¹ เกรย์ เจ, *ผู้ขายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์*, แปลโดย สงกรานต์ จิตสุทธิภากร, ชุดที่ 9 (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2552), 105.

² Stanislavski K. Robee, *My Life in Art*, trans. Benedetti Jayson (London: Routledge, 2005), 202.

4) หนังสือรวมบทความ

รูปแบบ

¹ชื่อผู้แต่ง, “ชื่อบทความ,” ใน/ชื่อเรื่อง, บรรณาธิการโดย หรือรวบรวมโดย/(สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์/ปีที่พิมพ์),/เลขหน้า.
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า ใน และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า in

ตัวอย่าง

¹ กอบกิจ สุวรรณทัต-เพียร, “อารยธรรมตะวันตก,” ใน *สังคมตะวันตกและวิวัฒนาการภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2*, บรรณาธิการโดย วิจิตรา แสงหาญ (กรุงเทพฯ: คัมภีร์, 2519), 335.

² Tebbel Jelolie, “The Role of Technology in the Future of Libraries,” in *The Metropolitan Library*, ed. Ralph C. Warner (Cambridge, MA: MIT Press, 1972), 105.

5) หนังสือและวารสารในโอกาสพิเศษ

รูปแบบ

ให้ใช้รูปแบบเช่นเดียวกับหนังสือและวารสาร แล้วแต่กรณี เมื่อจบบรรายการให้ใช้เครื่องหมายวรรคตอน ตามด้วยเครื่องหมายวงเล็บ พิมพ์รายละเอียดในโอกาสพิเศษที่จัดพิมพ์ และใช้เครื่องหมายมหัพภาคต่อท้าย

ตัวอย่าง

¹ เพ็ญดาว สุขพานิช, “วิวัฒนาการภูมิปัญญาทอผ้าของชาวไทย,” *วารสารภูมิปัญญาท้องถิ่น* 2, ฉ. 6 (มกราคม-มิถุนายน 2555): 105, (วารสารฉบับพิเศษ ในโอกาสงานครบรอบ 100 ปี ศิลปวัฒนธรรมบ้านเชียง).

² Wiener R. Loneay, *Capital Punishment in the United States*, 4th ed. (London: Routledge, 2004), 202, (Special Issue Public Policy and Law).

6) หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

รูปแบบ

¹ชื่อผู้แต่ง, “ชื่อบทความ,”/ชื่อคอลัมน์ (ถ้ามี),/ชื่อหนังสือพิมพ์,/วัน/เดือน/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า.
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า วัน เดือน ปี และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

¹ ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ, “บทบาทของ ท.ท.ท. ในการเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,” คอลัมน์ เป็นไท, *ไทยรัฐ*, 5 สิงหาคม 2558, 7.

² Elisabetta Povoledo and Laurie Goodstein, “What’s Right with Sight and Sound Journalism,” *Fineday Column, Saturday Review*, October 20, 1976, 19.

7) หนังสือพิมพ์และนิตยสารออนไลน์

รูปแบบ

¹ ผู้แต่ง, “ชื่อบทความ,”/ชื่อคอลัมน์ (ถ้ามี)/ชื่อหนังสือพิมพ์/วัน/เดือน/ปีที่พิมพ์/สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/URL
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี และ URL
กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า accessed ตามด้วย Month Date, Year และ URL

ตัวอย่าง

¹ วริษฐ์ ลิ้มทองกุล, “คู่สร้างคู่สมกับจุดจบของโลกสิ่งพิมพ์,” คอลัมน์ พรหมแดนสื่อใหม่, *ผู้จัดการ*, 17 ธันวาคม 2560, สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2561, <https://www.mgonline.com/columnist/detail/9600000126809/>
² Olk Armer, “New Energy Code For Large Buildings,” Business News Column, *Time Post*, February 9, 2017, accessed February 29, 2017, <https://www.bangkokpost.com/business/news/1409766/>

8) บทความในวารสาร

รูปแบบ

¹ ผู้แต่ง, “ชื่อบทความ,”/ชื่อวารสาร/เลขปีที่/ฉบับที่/(เดือน/ปี):/เลขหน้า.
กรณีภาษาไทย ฉบับที่ ให้ใช้คำว่า ฉ. และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า no.

ตัวอย่าง

¹ วรวิทย์ ทวาทศิน, “การนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบการประกันตัวในคดีอาญา: ทางเลือกใหม่ของผู้ต้องหาและจำเลย,” *วารสารบทบัญญัติ* 60, ฉ. 2 (พฤษภาคม 2547): 105.
² Hoclosky Mall, “Political Participation,” *International Encyclopedia of the Social Sciences* 12, no. 6 (May 1968): 252-254.

9) บทความในวารสารออนไลน์

รูปแบบ

¹ ผู้แต่ง, “ชื่อบทความ,”/ชื่อวารสาร/เลขปีที่/ฉบับที่/(เดือน/ปี):/เลขหน้า/สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/URL
กรณีภาษาไทย ฉบับที่ ให้ใช้คำว่า ฉ. และให้ใช้คำว่า สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี และ URL
กรณีภาษาต่างประเทศ ฉบับที่ ให้ใช้คำว่า no. และให้ใช้คำว่า accessed ตามด้วย Month Date, Year และ URL

ตัวอย่าง

¹ สวัสดิ์ ประทุมราช, “การวัดผลทางจิตวิทยา,” *จิตพฤติกรรมศาสตร์* 11, ฉ. 1 (มิถุนายน 2557): 6, สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561, <https://www.nrct.go.th/e-publish1/moralbehavior/2557no1/mobile/index.html#p=1/>
² Lucy C. Budd, “Selling the Early Air Age: Age: Aviation Advertisements and the Promotion of Civil Flying in Britain,” *Journal of Transport History* 32, no. 2 (December 2011): 125, accessed January 18, 2016, <https://www.journals.sagepub.com/doi/pdf/10.7227/TJTH.32.2.2/>

10) วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้แต่ง, “ชื่อวิทยานิพนธ์,” (ระดับปริญญา/สาขาวิชาหรือภาควิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย, ปีการศึกษา), /เลขหน้า.
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า ใช้คำว่า วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต
กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า Master’s thesis หรือ PhD diss.

ตัวอย่าง

¹ เกียรติพร อำไพ, “ปัญหาการออกและการบังคับใช้กฎหมายในเขตต่อเนื่องของประเทศไทย: ศึกษากรณีน้ำมันเถื่อน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), 99.

² Arellano L. Aell, “Lynching and the American Past: Violence, Narrative and Identity,” (Master’s thesis, Faculty of Law, Stanford University, 2004), 8.

11) วิทยานิพนธ์ในฐานข้อมูลออนไลน์

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้แต่ง, “ชื่อวิทยานิพนธ์,” (ระดับปริญญา/ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา/ชื่อคณะ/ชื่อมหาวิทยาลัย, ปีพิมพ์), /เลขหน้า, /สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี, /ใน, /URL
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า ใช้คำว่า วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต และให้ใช้คำว่า สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี ตามด้วย ใน และ URL
กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า Master’s thesis หรือ PhD diss. และให้ใช้คำว่า accessed ตามด้วย Month Date, Year ตามด้วย in และ URL

ตัวอย่าง

¹ ขวัญนุช แสนสุข, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจรัฐในการปิดกั้นเว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2555), 26-28, สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2561, ใน สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีปทุม, https://www.tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=279343&query=%A1%AE%CB%C1%D2%C2&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2561-02-09&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=5/

² Dana S. Levin, “Let’s Talk About Sex ... Education: Exploring Youth Perspectives, Implicit Messages, and Unexamined Implications of Sex Education in School,” (PhD diss., University of Michigan, 2010), 101-102, accessed February 9, 2017, in Deepblue, <https://www.deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/75809/>

12) ระบบเว็บไซต์ออนไลน์

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้แต่ง, “ชื่อเรื่อง,” แก๊ไขครั้งสุดท้าย/วัน/เดือน/ปี, /สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี, /URL

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า แก๊ไขครั้งสุดท้าย และใช้ สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี และ URL

กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า last modified และใช้ accessed ตามด้วย Month Date, Year และ URL

ตัวอย่าง

¹ อาทิตย์ โกวิทวรารังกูร, “รถไฟความเร็วสูงจุ่งมูกเรา,” แก๊ไขครั้งสุดท้าย 2560, สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2561, <https://www.posttoday.com/social/think/550280/>

² Anjali Garg, “Open Budget Survey 2017: Global Comparison of Budget Transparency Comes at a Critical Time,” last modified May 20, 2016, accessed February 9, 2017, <https://www.blog.okfn.org/2018/02/06/open-budget-survey-2017-global-comparison-of-budget-transparency-comes-at-a-critical-time/>

13) รายงานการวิจัย วิชาการ ผลงาน การสรุปผล และเอกสารการสอน

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้แต่ง, /ชื่อเอกสาร/(ประเภทเอกสาร)/เลขที่เอกสาร (ถ้ามี)/(สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

¹ กมลชัย รัตนสากววงศ์, *ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาตุลาการรัฐธรรมนูญ* (รายงานการวิจัย) (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย, 2538), 86-87.

² Chun S. Youn, *Korean Folk Tales* (Research Report) (Seoul: International Cultural Foundation, 1973), 61.

14) เอกสารประกอบการบรรยาย สัมมนา การประชุม และการบันทึกจากปาฐกถา

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้แต่ง, /“ชื่อเอกสาร,”/รายละเอียดเกี่ยวกับการประชุม/สถานที่จัดประชุม,/วัน/เดือน/ปี,/เลขหน้า.

กรณีภาษาไทย ให้ใช้ วัน เดือน ปี และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

¹ สมคิด เลิศไพฑูรย์, “การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกับองค์กรอิสระในการสร้างธรรมาภิบาล,” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ประจำปี 2554 โดยคณะกรรมการองค์กรอิสระ, กรุงเทพฯ, 8-10 ตุลาคม 2554, 12.

² Herath P. Belker, “The Prospects and Limits to Statutory Conciliation and Mediation,” Paper Presented at the Seminar on Mediation of Crime Organized by the Asia Crime Prevention Foundation, Sri Lanka, April 12, 1994, 24.

15) การอ้างอิงเอกสารที่ปรากฏในเอกสารอื่น

รูปแบบ

¹รายละเอียดเชิงอรรถ (footnote) ของเอกสารอันดับแรก./อ้างอิงใน/รายละเอียดเชิงอรรถ (footnote) ของเอกสารอันดับรอง
กรณีภาษาไทย ให้ใช้ อ้างถึงใน และกรณีภาษาต่างประเทศ ใช้คำว่า quoted in หรือ cited by นำหน้าชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่อง
ของเอกสารอันดับรอง

ตัวอย่าง

¹ เรียงศรี กฤษมาต, *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: นวนการพิมพ์, 2540), 49, อ้างถึงใน นรากร ใจหาญ, *การพัฒนาของวัยรุ่น* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538), 24.

² Wallis O. Alice, *Introduction to Microcomputers* (New York: Adam Osbarne, 1977), 21, quoted in Hyman Mar, *Automated Library Circulation System* (New York: Knowledge Industry, 1981), 15.

16) สิ่งพิมพ์ของรัฐบาล และเอกสารอื่น ๆ ของทางราชการ

รูปแบบ

¹ชื่อหน่วยงาน./“ชื่อเอกสาร,”/วัน/เดือน/ปีที่พิมพ์.

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า วัน เดือน ปี และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

¹มหาวิทยาลัยรามคำแหง, “ประกาศมหาวิทยาลัยรามคำแหง เรื่อง การสมัครเพื่อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2538,” 28 ธันวาคม 2537.

² Council of Europe, “The Draft Declaration Norway General Civil Penal Code,” June 26, 2005.

17) จุลสาร แผ่นพับ และเอกสารอัดสำเนา

รูปแบบ

¹ผู้แต่ง./ชื่อหนังสือ (ประเภทเอกสาร)/ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)/(สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์)/เลขหน้า.

กรณีเอกสารเป็นจุลสารให้ใช้คำว่า จุลสาร หรือ Pamphlet กรณีเอกสารเป็นแผ่นพับให้ใช้คำว่า แผ่นพับ หรือ Brochure
กรณีเป็นเอกสารอัดสำเนาให้ใช้คำว่า อัดสำเนา หรือ Mimeograph

ตัวอย่าง

¹สุดใจ วงษ์เทศ, *เสภาเพลงขับลำของชาวบ้านสุราษฎร์ธานี* (จุลสาร), พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550), 49.

² Tea Hall, *The Chinese Art of Tea Drinking* (Brochure), 2nd ed. (Taiwan: Shaw Yu-ming, 1990), 3.

18) โสตทัศนวัสดุ และสื่ออื่น ๆ

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้จัดทำ/ชื่อเรื่อง (ลักษณะของโสตทัศนวัสดุ)/ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)/(สถานที่ผลิต:/หน่วยงานที่เผยแพร่/ปีที่ผลิต)/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนที่จังหวัดนครราชสีมา (แผนที่), พิมพ์ครั้งที่ 2 (นครราชสีมา: สำนักงานนครราชสีมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529), 5.

² Mihalji L. Jerlar, *Landscape of Zambia* (Slides) (Santa Barbara, CA: Visual Education, 1999), 3.

19) การสัมภาษณ์

รูปแบบ

¹ ชื่อผู้ที่ถูกสัมภาษณ์/สัมภาษณ์โดย/ชื่อผู้สัมภาษณ์/สถานที่/วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า สัมภาษณ์โดย และใช้ วัน เดือน ปี
กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า interview by และใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

¹ ณัฐวุฒิ วิบูลพัฒน์วงศ์, สัมภาษณ์โดย ยุพวดี รัตนกรณ, มหาวิทยาลัยบูรพา, 10 พฤศจิกายน 2553.

² Andrew Macmillan, interview by Mack Callar, San Diego, CA, March 2, 2007.

20) กฎหมาย

รูปแบบ

¹ ชื่อกฎหมาย/มาตรา/ชื่อเอกสาร/เล่มที่/ตอนที่/(วัน/เดือน/ปี)/เลขหน้า.
การอ้างอิงหลักกฎหมาย กรณีไม่ได้อ้างอิงจากเอกสารราชกิจจานุเบกษา ให้ลงรายการเหมือนหนังสือ
เฉพาะการอ้างอิงรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายและพระราชบัญญัติของสหรัฐอเมริกา หรือกฎหมายในงานเขียนภาษาต่างประเทศ
ใช้รูปแบบ ชื่อกฎหมาย/มาตรา.

ตัวอย่าง

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, มาตรา 2, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน 2560): 3.

² พระราชบัญญัติการถวายความปลอดภัย พ.ศ. 2560, มาตรา 5, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 126 ก (16 ธันวาคม 2560): 2.

¹ Paris Convention for the Protection of Industrial Property, Article 24.

² United Nations Convention on the Law of the Sea, Article 55 The exclusive economic zone is an area beyond and adjacent to the territorial sea, subject to the specific legal regime established in this Part, under which the rights and jurisdiction of the coastal State and the rights and freedoms of other States are governed by the relevant provisions of this Convention.

21) คำพิพากษา

รูปแบบ

¹ ชื่อคู่ความ,/เลขที่รายงานคำพิพากษา/เลขหน้าที่ยอ้างอิง (ถ้ามี)/(ชื่อศาล/ปีที่ตัดสินหรือรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง).

ตัวอย่าง

¹ ภูวิชญ์พร เพ็ชรใจแสง กับ กรมสรรพากร, คำพิพากษาที่ 4586 (ศาลฎีกา 2560).

² Profit Sharing Plan v. MBank Dallas, N.A. 683 F. Supp. 592 (N.D. Tex 1988).

22) การขยายคำ

รูปแบบ

¹ ชื่อคำที่ขยายความหมาย/(คำศัพท์ภาษาอังกฤษ)/ความหมาย.

ตัวอย่าง

¹ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) หมายถึง การกระทำอย่างเป็นระบบและไตร่ตรองไว้ก่อน เพื่อทำลายกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มชนในชาติ หรือกลุ่มชนทางศาสนาทั้งกลุ่มหรือส่วนใหญ่.

² ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หมายถึง ค่าเสียหายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้ที่ก่อความเสียหาย มากกว่าที่จะเป็นการชดเชยความเสียหายให้กับผู้ได้รับความเสียหาย.

2. บรรณานุกรม

1) หนังสือทั่วไป

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ชื่อหนังสือ./เล่มหรือจำนวนเล่ม (ถ้ามี)./ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)./ชื่อชุดหนังสือหรือลำดับที่ (ถ้ามี)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่ง 1 คน

กมลชัย รัตนสากวรงค์. *กฎหมายปกครอง*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2546.

Malley, Duncan. *Globalizing Intellectual Property Rights*. New York: Routledge, 2002.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่ง 2 คน

บุญศักดิ์ แสงระวี, และแวว ศศิธร. *วิวัฒนาการของโลหิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551.

Garner, Robinson M., and Linden Gely. *Clinical Genetics Handbook*. 4th ed. Boston: Blackell Scientific, 1993.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่ง 3 คน

ปัจจัย บุนนาค, สุมิตร วิจิตตรา, และสมคิด แก้วสนธิ. *แนวคิดเศรษฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

Bener, Frederick W., Page Winary, and Mikal Erky. *Ethylene in Plant Biology*. San Diego: Academic Press, 1992.

ตัวอย่าง: กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คน

ดำรงศักดิ์ ชับสนิท, แสง รัตนมงคลมาศ, สุภากร มานะยิ่ง, และจันสิริ วัฒนาพร. *การพัฒนาอุตสาหกรรมการตลาด*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง, 2539.

Dell, Art, Merker Benner, Iken Thervernai, and Susea Namerak. *Trees: Benjamin Perkins*. 2nd ed. London: Grange, 1991.

ตัวอย่าง: กรณีไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2539.

Symposium on Adult Education and Public Libraries. London: Library Association, 1980.

2) หนังสือที่มีบรรณาธิการ

รูปแบบ ชื่อผู้แต่ง./ชื่อหนังสือ./บรรณาธิการโดย/ชื่อบรรณาธิการ./ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)/ชื่อชุดและลำดับที่ (ถ้ามี)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีพิมพ์. กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า บรรณาธิการโดย และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า edited by
ตัวอย่าง ธมนวรรณ กัญญาหัตต์ และศรัณยพงศ์ เทียงธรรม. ความพึงพอใจของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อประโยชน์ของสมาร์ทโฟน. บรรณาธิการโดย ชนัญชี ภั้งคานนท์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2554. Carton, Krongtaew, and Fackler Key. <i>Lignocellulosic Structural Changes After Physico-chemical Pretreatment Monitored by Near Infrared Spectroscopy</i>. edited by Williams Parner. West Sussex: IMP, 1988.

3) หนังสือแปล

รูปแบบ ชื่อผู้แต่ง./ชื่อหนังสือที่แปล./แปลโดย/ชื่อผู้แปล./ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)/ชื่อชุดและลำดับที่ (ถ้ามี)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์. กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า แปลโดย และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า translated by (กรณีคนเดียวหรือมากกว่า 1 คน)
ตัวอย่าง เกรย์ เจ. ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์. แปลโดย สงกรานต์ จิตสุทธิภากร. ชุดที่ 9. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2552. Robee, Stanislavski K. <i>My Life in Art</i>. translated by Benedetti Jayson. London: Routledge, 2005.

4) หนังสือรวมบทความ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./“ชื่อบทความ.”/ใน/ชื่อเรื่อง,/บรรณาธิการโดย หรือรวบรวมโดย,/เลขหน้า./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์.

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า ใน และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า In

ตัวอย่าง

กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร. “อารยธรรมตะวันตก.” ใน *สังคมตะวันตกและวิวัฒนาการภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2*, บรรณาธิการโดย กอบแก้ว วิจิตรฯ แสงหาญ, 335. กรุงเทพฯ: คัมภีร์, 2519.

Jelolie, Tebbel. “The Role of Technology in the Future of Libraries.” In *The Metropolitan Library*, edited by Ralph C. Warner, 105. Cambridge, MA: MIT Press, 1972.

5) หนังสือและวารสารในโอกาสพิเศษ

รูปแบบ

ให้ใช้รูปแบบเช่นเดียวกับหนังสือและวารสาร แล้วแต่กรณี เมื่อจบรายการให้ใช้เครื่องหมายวรรคตอน ตามด้วยเครื่องหมายวงเล็บพิมพ์รายละเอียดในโอกาสพิเศษที่จัดพิมพ์ และใช้เครื่องหมายมหัพภาคต่อท้าย

ตัวอย่าง

เพียงดาว สุขพานิช. “วิวัฒนาการภูมิปัญญาทอผ้าของชาวไทย.” *วารสารภูมิปัญญาท้องถิ่น* 2, ฉ. 6 (มกราคม-มิถุนายน 2555): 105. (วารสารฉบับพิเศษ ในโอกาสงานครบรอบ 100 ปี ศิลปวัฒนธรรมบ้านเชียง).

Loneay, Wiener R. *Capital Punishment in the United States*. 4th ed. London: Routledge, 2004, 202. (Special Issue Public Policy and Law).

6) หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./“ชื่อบทความ.”/ชื่อคอลัมน์ (ถ้ามี)/ชื่อหนังสือพิมพ์/วัน/เดือน/ปีที่พิมพ์/เลขหน้า.
 กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า วัน เดือน ปี และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ์. “บทบาทของ ท.ท.ท. ในการเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม.”
 คอลัมน์ เป็นไท, *ไทยรัฐ*, 5 สิงหาคม 2558, 7.
 Povoledo, Elisabetta, and Laurie Goodstein. “What’s Right with Sight and Sound Journalism.”
 Fineday Column, *Saturday Review*, October 20, 1976, 19.

7) หนังสือพิมพ์และนิตยสารออนไลน์

รูปแบบ

ผู้แต่ง./“ชื่อบทความ.”/ชื่อคอลัมน์ (ถ้ามี)/ชื่อหนังสือพิมพ์/วัน/เดือน/ปีที่พิมพ์/สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี./URL
 กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี และ URL
 กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า Accessed ตามด้วย Month Date, Year และ URL

ตัวอย่าง

วริษฐ์ ลิ้มทองกุล. “คู่สร้างคู่สมกับจุดจบของโลกสิ่งพิมพ์.” คอลัมน์ พรหมแดนสื่อใหม่, *ผู้จัดการ*, 17 ธันวาคม
 2560. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2561. <https://www.mgronline.com/columnist/detail/9600000126809/>
 Armer, Olk. “New Energy Code For Large Buildings.” Business News Column, *Time Post*,
 February 9, 2017. Accessed February 29, 2017. <https://www.bangkokpost.com/business/news/1409766/>

8) บทความในวารสาร

รูปแบบ ผู้แต่ง./“ชื่อบทความ.”/ชื่อวารสาร/เลขปีที่/ฉบับที่/(เดือน/ปี):/เลขหน้า. กรณีภาษาไทย ฉบับที่ ให้ใช้คำว่า ฉ. และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า no.
ตัวอย่าง วรวิมล ทวาทสิน. “การนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบการประกันตัวในคดีอาญา: ทางเลือกใหม่ของผู้ต้องหาและจำเลย.” <i>วารสารบทบัญญัติ</i> 60, ฉ. 2 (พฤษภาคม 2547): 105. Mall, Hoclosky. “Political Participation.” <i>International Encyclopedia of the Social Sciences</i> 12, no. 6 (May 1968): 252-254.

9) บทความในวารสารออนไลน์

รูปแบบ ผู้แต่ง./“ชื่อบทความ.”/ชื่อวารสาร/เลขปีที่/ฉบับที่/(เดือน/ปี):/เลขหน้า./สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี./URL กรณีภาษาไทย ฉบับที่ ให้ใช้คำว่า ฉ. และให้ใช้คำว่า สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี และ URL กรณีภาษาต่างประเทศ ฉบับที่ ให้ใช้คำว่า no. และให้ใช้คำว่า Accessed ตามด้วย Month Date, Year และ URL
ตัวอย่าง สวัสดี ประทุมราช. “การวัดผลทางจิตวิทยา.” <i>จิตพฤติกรรมศาสตร์</i> 11, ฉ. 1 (มิถุนายน 2557): 6. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561. https://www.nrct.go.th/e-publish1/moralbehavior/2557no1/mobile/index.html#p=1/ Budd, Lucy C. “Selling the Early Air Age: Age: Aviation Advertisements and the Promotion of Civil Flying in Britain.” <i>Journal of Transport History</i> 32, no. 2 (December 2011): 125. Accessed January 18, 2016. https://www.journals.sagepub.com/doi/pdf/10.7227/TJTH.32.2.2/

10) วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./“ชื่อวิทยานิพนธ์.”/ระดับปริญญา/สาขาวิชาหรือภาควิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย,/ปีการศึกษา.
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า ใช้คำว่า วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต
กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า Master’s thesis หรือ PhD diss.

ตัวอย่าง

เกียรติพร อำไพ. “ปัญหาการออกและการบังคับใช้กฎหมายในเขตต่อเนื่องของประเทศไทย: ศึกษากรณีน้ำมัน
เถื่อน.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
Aell, Arellano L. “Lynching and the American Past: Violence, Narrative and Identity.” Master’s
thesis, Faculty of Law, Stanford University, 2004.

11) วิทยานิพนธ์ในฐานข้อมูลออนไลน์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./“ชื่อวิทยานิพนธ์.”/ระดับปริญญา/ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา/ชื่อคณะ/ชื่อมหาวิทยาลัย,/ปีพิมพ์./สืบค้น
เมื่อ/วัน/เดือน/ปี./ใน,/URL
กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า ใช้คำว่า วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต และให้ใช้
คำว่า สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี ตามด้วย ใน และ URL
กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า Master’s thesis หรือ PhD diss. และให้ใช้คำว่า Accessed ตามด้วย Month
Date, Year ตามด้วย In และ URL

ตัวอย่าง

ขวัญนุช แสนสุข. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจรัฐในการปิดกั้นเว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2555. สืบค้นเมื่อ 9
กุมภาพันธ์ 2561. ใน สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีปทุม, https://www.tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=279343&query=%A1%AE%C-B%C1%D2%C2&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2561-02-09&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=5/
Levin, Dana S. “Let’s Talk About Sex ... Education: Exploring Youth Perspectives, Implicit Messages, and Unexamined Implications of Sex Education in School.” PhD diss., University of Michigan, 2010. Accessed February 9, 2017. In Deepblue, <https://www.deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/75809/>

12) ระบบเว็บไซต์ออนไลน์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./“ชื่อเรื่อง.”/แก้ไขครั้งสุดท้าย/วัน/เดือน/ปี./สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี./URL

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า แก้ไขครั้งสุดท้าย และใช้ สืบค้นเมื่อ ตามด้วย วัน เดือน ปี และ URL

กรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้คำว่า Last modified และใช้ Accessed ตามด้วย Month Date, Year และ URL

ตัวอย่าง

อาทิตย์ โกวิทวรางกูร. “รถไฟความเร็วสูงจูงมุกเรา.” แก้ไขครั้งสุดท้าย 2560. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2561.
<https://www.posttoday.com/social/think/550280/>

Garg, Anjali. “Open Budget Survey 2017: Global Comparison of Budget Transparency Comes at a Critical Time.” Last modified May 20, 2016. Accessed February 9, 2017. <https://www.blog.okfn.org/2018/02/06/open-budget-survey-2017-global-comparison-of-budget-transparency-comes-at-a-critical-time/>

13) รายงานการวิจัย วิชาการ ผลงาน การสรุปผล และเอกสารการสอน

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ชื่อเอกสาร/(ประเภทเอกสาร)./เลขที่เอกสาร (ถ้ามี)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

กมลชัย รัตนสกววงศ์. *ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย, 2538.

Youn, Chun S. *Korean Folk Tales* (Research Report). Seoul: International Cultural Foundation, 1973.

14) เอกสารประกอบการบรรยาย สัมมนา การประชุม และการบันทึกจากปาฐกถา

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./“ชื่อเอกสาร.”/รายละเอียดเกี่ยวกับการประชุม,/สถานที่จัดประชุม,/วัน/เดือน/ปี.
 ภาษาไทย ให้ใช้ วัน เดือน ปี และกรณียาต่างประเทศ ให้ใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

สมคิด เลิศไพฑูรย์. “การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกับองค์กรอิสระในการสร้างธรรมาภิบาล.” เอกสาร
 ประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ประจำปี 2554 โดยคณะกรรมการองค์กรอิสระ, กรุงเทพฯ,
 8-10 ตุลาคม 2554.

Belker, Herath P. “The Prospects and Limits to Statutory Conciliation and Mediation.” Paper
 Presented at the Seminar on Mediation of Crime Organized by the Asia Crime
 Prevention Foundation, Sri Lanka, April 12, 1994.

15) การอ้างอิงเอกสารที่ปรากฏในเอกสารอื่น

รูปแบบ

รายละเอียดเชิงอรรถ (footnote) ของเอกสารอันดับแรก./อ้างถึงใน/รายละเอียดเชิงอรรถ (footnote) ของ
 เอกสารอันดับรอง
 ภาษาไทย ให้ใช้ อ้างถึงใน และกรณียาต่างประเทศ ใช้คำว่า Quoted in หรือ Cited by นำหน้าชื่อ
 ผู้แต่งและชื่อเรื่องของเอกสารอันดับรอง

ตัวอย่าง

เริงศรี กฤษมาตร. *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นวการพิมพ์, 2540. อ้างถึงใน
 นรากร ใจหาญ. *การพัฒนาของวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538.

Alice, Wallis O. *Introduction to Microcomputers*. New York: Adam Osbarne, 1977. Quoted in
 Hyman Mar. *Automated Library Circulation System*. New York: Knowledge Industry,
 1981.

16) สิ่งพิมพ์ของรัฐบาล และเอกสารอื่น ๆ ของทางราชการ

รูปแบบ

ชื่อหน่วยงาน./“ชื่อเอกสาร.”/วัน/เดือน/ปีที่พิมพ์.

กรณีภาษาไทย ให้ใช้คำว่า วัน เดือน ปี และกรณีภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ Month Date, Year

ตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. “ประกาศมหาวิทยาลัยรามคำแหง เรื่อง การสมัครเพื่อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2538.” 28 ธันวาคม 2537.

Council of Europe. “The Draft Declaration Norway General Civil Penal Code.” June 26, 2005.

17) จุลสาร แผ่นพับ และเอกสารอัดสำเนา

รูปแบบ

ผู้แต่ง./ชื่อหนังสือ (ประเภทเอกสาร)./ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์.
กรณีเอกสารเป็นจุลสารให้ใช้คำว่า จุลสาร หรือ Pamphlet กรณีเอกสารเป็นแผ่นพับให้ใช้คำว่า แผ่นพับ หรือ Brochure กรณีเป็นเอกสารอัดสำเนาให้ใช้คำว่า อัดสำเนา หรือ Mimeograph

ตัวอย่าง

สุดใจ วงษ์เทศ. *เสภาเพลงขับลำของชาวบ้านสุราษฎร์สำนักสยาม* (จุลสาร). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550.

Hall, Tea. *The Chinese Art of Tea Drinking* (Brochure). 2nd ed. Taiwan: Shaw Yu-ming, 1990.

18) โสตทัศนวัสดุ และสื่ออื่น ๆ

รูปแบบ

ชื่อผู้จัดทำ./ชื่อเรื่อง (ลักษณะของโสตทัศนวัสดุ)./ครั้งที่พิมพ์ (กรณีพิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง)./สถานที่ผลิต:/หน่วยงานที่เผยแพร่,/ปีที่ผลิต.

ตัวอย่าง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. *แผนที่จังหวัดนครราชสีมา* (แผนที่). พิมพ์ครั้งที่ 2. นครราชสีมา: สำนักงานนครราชสีมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529.

Jerlar, Mihalyi L. *Landscape of Zambia* (Slides). Santa Barbara, CA: Visual Education, 1999.

19) การสัมภาษณ์

ไม่ต้องปรากฏในบรรณานุกรม

20) กฎหมาย

ไม่ต้องปรากฏในบรรณานุกรม

21) คำพิพากษา

ไม่ต้องปรากฏในบรรณานุกรม

22) การขยายคำ

ไม่ต้องปรากฏในบรรณานุกรม

การส่งบทความ

การส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มีวิธีการส่งดังนี้

1. ผู้เสนอผลงานสามารถส่งบทความต้นฉบับผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไฟล์ ดังนี้

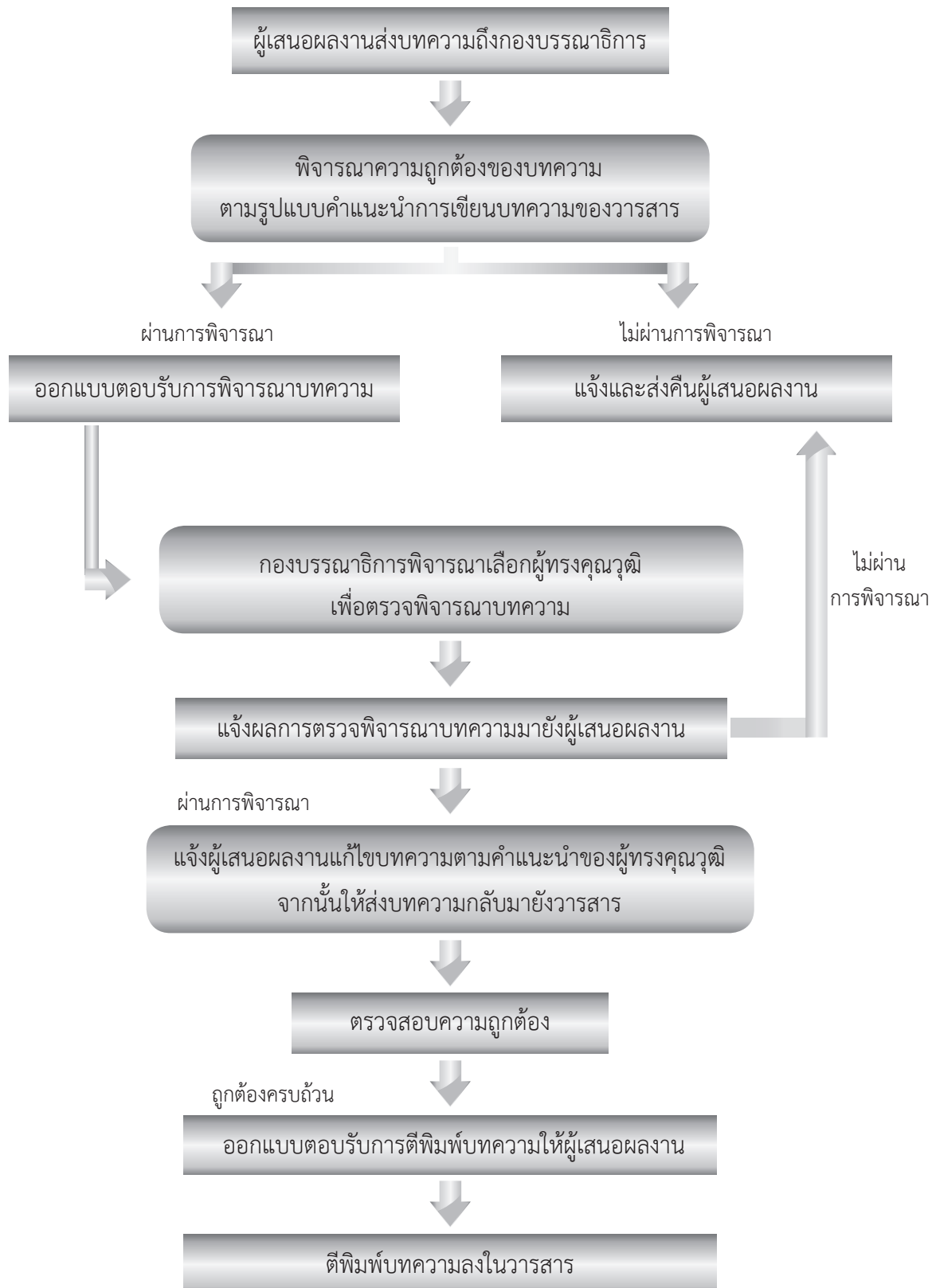
ผู้เสนอผลงานส่งไฟล์บทความต้นฉบับ จำนวน 1 ชุด (เป็นไฟล์ .doc) ผ่านทางอีเมล (Email) และ ผ่านทางเว็บไซต์ (Website) โดยส่งมายัง

Email: ubru_lawjournal@hotmail.com

Website: <http://www.niti.ubru.ac.th/lawjournal>

2. เมื่อกองบรรณาธิการได้รับบทความต้นฉบับแล้ว จะดำเนินการพิจารณาบทความว่าเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด จะทำการร้องขอผู้เสนอผลงานแก้ไขบทความให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด เมื่อเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดแล้ว จะออกแบบตอบรับการพิจารณาบทความให้แก่ผู้เสนอผลงาน
3. บทความที่ได้รับการพิจารณา จะถูกตรวจพิจารณาทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขาวิชาของบทความนั้น ๆ เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาบทความเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะส่งผลการตรวจพิจารณาดังกล่าวมายังวารสาร จากนั้นจะส่งแบบบันทึกผลการตรวจพิจารณาบทความให้แก่ผู้เสนอผลงาน เพื่อทำการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
4. ผู้เสนอผลงานต้องทำการส่งบทความที่แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมายังวารสาร จากนั้นจะมีการตรวจสอบว่ามีการแก้ไขและปรับปรุงบทความครบถ้วนหรือไม่ เมื่อถูกต้องครบถ้วนแล้ว จะทำการออกแบบตอบรับการตีพิมพ์บทความให้แก่ผู้เสนอผลงาน และดำเนินการตีพิมพ์บทความลงในวารสารตามลำดับ
5. เมื่อบทความของผู้เสนอผลงานได้รับการตีพิมพ์ในวารสารเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะทำการจัดส่งวารสารให้แก่ผู้เสนอผลงานจำนวนท่านละ 1 เล่ม

ขั้นตอนการตีพิมพ์

แบบเสนอต้นฉบับเพื่อลงตีพิมพ์
วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

1. ประเภทของบทความ

- ☐ บทความวิจัย
☐ บทความวิชาการ

2. ชื่อเรื่อง

ภาษาไทย.....
.....
.....
ภาษาอังกฤษ.....
.....
.....

3. ชื่อ/สกุล ผู้เสนอผลงาน

ภาษาไทย.....
ภาษาอังกฤษ.....

4. ข้อมูลผู้เสนอผลงาน

หน่วยงานที่สังกัด.....
ตำแหน่ง/สถานภาพของผู้เสนอผลงาน.....
ตำแหน่งทางวิชาการ/ระดับชำนาญการ/ยศ (ถ้ามี).....
วุฒิการศึกษาสูงสุด.....
ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้.....
โทรศัพท์.....โทรสาร.....อีเมล.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้เป็นงานนิพนธ์ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ายินยอมให้สามารถตรวจและแก้ไขต้นฉบับดังกล่าวได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้แล้ว ผลงานดังกล่าวไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ผู้อื่น และไม่เคยนำเสนอหรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ของวารสารอื่นใด

ลงชื่อ.....ผู้เสนอผลงาน
(.....)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

จริยธรรมในการตีพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มุ่งมั่นที่จะรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์สูงสุด ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด โดยมุ่งมั่นให้การเผยแพร่ผลงานวิชาการเป็นไปอย่างถูกต้อง มีคุณภาพ ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์ ดังนี้ จึงกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดี บทบาทหน้าที่จริยธรรมในการตีพิมพ์ ผลงานวิชาการของบุคคล 3 กลุ่ม คือ 1. บรรณาธิการ (Editor), 2. ผู้นิพนธ์ (Author) และ 3. ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ (Reviewer) เพื่อให้ศึกษาและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการ

1) บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาเนื้อหาบทความที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินและคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์

2) บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบบทความในด้านความซ้ำซ้อนหรือในด้านการคัดลอกผู้อื่น (Plagiarism) โดยใช้โปรแกรมตรวจสอบความซ้ำซ้อน หากตรวจสอบพบความซ้ำซ้อนหรือการคัดลอกผลงานของผู้อื่นในกระบวนการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้นิพนธ์หลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้น ๆ

3) บรรณาธิการต้องใช้เหตุผลทางวิชาการในการพิจารณาบทความทุกครั้งโดยปราศจากอคติที่มีต่อบทความและผู้นิพนธ์ไม่ว่าด้วยกรณีใด ทั้งในด้านเชื้อชาติ เพศ ศาสนา วัฒนธรรม การเมือง และสังกัดของผู้นิพนธ์

4) บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์และของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความแก่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในระยะเวลาของการประเมินคุณภาพผลงานวิชาการ และจนกว่าบทความได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

5) บรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่นำบทความหรือวารสารไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง

6) บรรณาธิการต้องไม่แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบทความและผลประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงไม่ปิดกั้นหรือแทรกแซงข้อมูลที่แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นิพนธ์

7) บรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

8) บรรณาธิการต้องรักษามาตรฐานของวารสาร รวมถึงพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพและมีความทันสมัยเสมอ

2. บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์

1) ผลงานของผู้นิพนธ์ต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างขั้นตอนการพิจารณาตีพิมพ์ใด

2) ผู้นิพนธ์ต้องไม่คัดลอกหรือลอกเลียนผลงานของผู้อื่น โดยต้องมีการอ้างอิงทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงในเนื้อหาบทความของตนเอง และผลงานต้องไม่มีการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตรใด ๆ

3) หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร ผู้นิพนธ์ควรตรวจสอบให้แน่ชัดว่าได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครั้ง

4) ผู้นิพนธ์ต้องเปิดเผยแหล่งทุนสนับสนุนการทำผลงานทางวิชาการ และระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (หากมี)

5) ผู้นิพนธ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี แล้ว

6) ชื่อของผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในผลงานวิชาการนี้จริง

7) ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี กำหนด

8) ในบทความ ผู้นิพนธ์จะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือเลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

9) กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย และสุขภาพของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสาร ถือเป็นขั้นสุดท้าย

3. บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1) ผู้ทรงคุณวุฒิต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก พิจารณาบทความภายใต้หลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความคิดเห็นส่วนตัว และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

2) ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากผลงานทางวิชาการที่ตนเองได้ทำการประเมิน และหากพบว่าตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ เช่น เป็นผู้ร่วมโครงการ หรือรู้จักผู้เขียนเป็นการส่วนตัว หรือเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น

3) ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของผลงานวิชาการที่รับประเมินอย่างแท้จริง

-
- 4) หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที
 - 5) ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่พิจารณาแก่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในระยะเวลาของการประเมินคุณภาพผลงานวิชาการ และจนกว่าบทความได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
 - 6) ผู้ทรงคุณวุฒิต้องพึงชี้ให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อน รวมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขบทความนั้น
 - 7) ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้

“ไม่มีชาติไหนที่จะทรงพลัง เท่ากับชาติที่เคารพกฎหมาย”

มองเตสกิเออ
นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส

คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat Law Journal

เลขที่ 2 ถนนราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

โทรศัพท์ 045-352-000 ต่อ 2400 - 2403

เว็บไซต์: <http://www.niti.ubru.ac.th/lawjournal> อีเมล: ubru_lawjournal@hotmail.com

พิมพ์ที่: บริษัท ยงสวัสดิ์ อินเตอร์กรุป เลขที่ 56 ถนนแก้วเสนา ตำบลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190